

Evaluatie educatieve minor

Eindrapportage

Opdrachtgever: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Rotterdam, september 2012

Evaluatie educatieve minor

Eindrapportage

Opdrachtgever: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Ecorys:

Ruud van der Aa (projectleiding)

Karel Kans

Sylphie Ormskerk

ResearchNed:

Joyce Bendig-Jacobs

Lette Hogeling

Marc Thomassen

Rotterdam, september 2012

Over Ecorys

Met ons werk willen we een zinvolle bijdrage leveren aan maatschappelijke thema's. Wij bieden wereldwijd onderzoek, advies en projectmanagement en zijn gespecialiseerd in economische, maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkeling. We richten ons met name op complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken en bieden opdrachtgevers in de publieke, private en not-for-profit sectoren een uniek perspectief en hoogwaardige oplossingen. We zijn trots op onze 80-jarige bedrijfsgeschiedenis. Onze belangrijkste werkgebieden zijn: economie en concurrentiekracht; regio's, steden en vastgoed; energie en water; transport en mobiliteit; sociaal beleid, bestuur, onderwijs, en gezondheidszorg. Wij hechten grote waarde aan onze onafhankelijkheid, integriteit en samenwerkingspartners. Ecorys-medewerkers zijn betrokken experts met ruime ervaring in de academische wereld en adviespraktijk, die hun kennis en best practices binnen het bedrijf en met internationale samenwerkingspartners delen.

Ecorys Nederland voert een actief MVO-beleid en heeft een ISO14001-certificaat, de internationale standaard voor milieumanagementsystemen. Onze doelen op het gebied van duurzame bedrijfsvoering zijn vertaald in ons bedrijfsbeleid en in praktische maatregelen gericht op mensen, milieu en opbrengst. Zo gebruiken we 100% groene stroom, kopen we onze CO₂-uitstoot af, stimuleren we het OV-gebruik onder onze medewerkers, en printen we onze documenten op FSC- of PEFC-gecertificeerd papier. Door deze acties is onze CO₂-voetafdruk sinds 2007 met ca. 80% afgenomen.

ECORYS Nederland BV
Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting	7
1 Inleiding	15
1.1 Achtergrond	15
1.2 Doel van de evaluatie	16
1.3 Centrale onderzoeksvragen	16
1.4 Onderzoeksopzet	16
1.5 Leeswijzer	18
2 Keuze voor de educatieve minor	19
2.1 Inleiding	19
2.2 Doelgroepen minor	19
2.3 Redenen om wel/niet te kiezen	22
2.4 Ontvangst educatieve minor in het veld	25
2.5 Concluderend	28
3 Inrichting en uitvoering	31
3.1 Inleiding	31
3.2 Inrichting curriculum	31
3.2.1 Blok- of lintmodel	31
3.2.2 Studenten die alleen en studenten die in twee- of meertallen stage lopen	33
3.2.3 Verantwoordelijkheid voor de educatieve minor	33
3.2.4 Beoordeling	34
3.3 Stageplaatsen	34
3.3.1 Het vinden van een stageplaats	34
3.3.2 Niveau, vakgebieden, schoolactiviteiten	36
3.4 Begeleiding door vo-scholen	37
3.4.1 Introductie op school	37
3.4.2 Begeleiding tijdens stage	37
3.4.3 Vakinhoudelijke begeleiding	38
3.4.4 Verschil begeleiding tussen minor-, hbo- en masterstudenten	38
3.4.5 De universiteiten over de begeleiding door de scholen	39
3.5 Begeleiding door universiteiten	39
3.6 Samenwerking	40
3.6.1 Samenwerking tussen universiteiten en scholen	40
3.6.2 Kennisdeling tussen universiteiten	41
3.7 Concluderend	42
4 Oordelen over de educatieve minor	43
4.1 Inleiding	43
4.2 Studenten over de educatieve minor	43
4.3 Oordelen van universiteiten en scholen over de educatieve minor	49
4.4 Oordeel van universiteiten en scholen over de studenten van de educatieve minor	51
4.4.1 Bekwaamheid van studenten/aankomende leraren van de educatieve minor	52

4.4.2	Vergelijking van minorstudenten met tweedegraads hbo- en eerstegraads masterstudenten	53
4.4.3	Uitval studenten	54
4.5	Concluderend	54
5	Toekomstverwachtingen	57
5.1	Inleiding	57
5.2	Toekomstplannen studenten	57
5.3	Motieven	61
5.4	Behoud en doorstroom	65
5.5	Concluderend	67
6	Conclusie	69
	Referenties	71
Bijlage I	Onderzoeksvragen	73
Bijlage II	Onderzoeksopzet nader bekeken	75
Bijlage III	Spreiding en aantal geïnterviewde vo-scholen per universiteit eerste en tweede meting	79
Bijlage IV	Aantallen studenten van de educatieve minor en andere stagiairs op vo-scholen (interviews tweede meting)	81

Voorwoord

De educatieve minor is het product van een nauwe samenwerking tussen het ministerie van OCW, de VO-raad en de VSNU en is één van de maatregelen uit 'Krachtig Meesterschap', de kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008 - 2011.

De educatieve minor beoogt meer academici voor de klas te krijgen en tegelijkertijd het lerarentekort aan pakken. Het wetsvoorstel, dat in de zomer van 2010 van kracht werd, maakt het voor studenten mogelijk om binnen hun universitaire vak bachelor een zogeheten educatieve minor te volgen. Na afronding van hun bachelor inclusief educatieve minor hebben studenten een (beperkte) tweedegraads bevoegdheid voor het vak verbonden aan hun bachelor en kunnen al aan de slag voor de klas voordat ze hun master hebben gehaald.

De staatsecretaris van onderwijs heeft bij de behandeling van het wetsvoorstel in 2010 in de Tweede Kamer aangegeven dat na twee jaar een evaluatie van de educatieve minor gereed zou zijn. Het ministerie van OCW heeft Ecorys en ResearchNed opdracht gegeven voor het uitvoeren van deze evaluatie. Voor u ligt het rapport waarin de educatieve minor wordt geëvalueerd.

De educatieve minor lijkt inderdaad een goed instrument te zijn om nieuwe doelgroepen voor een carrière in het onderwijs te interesseren. Dit kan op termijn leiden tot meer academische geschoolde leraren voor de klas. In het rapport worden aanbevelingen gedaan om de aantrekkelijkheid en het functioneren van de minor te verbeteren.

Wij bedanken iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan deze evaluatie. Allereerst natuurlijk de studenten die de educatieve minor in de afgelopen jaren hebben gevolgd. Hopelijk hebben zij hun plek voor de klas gevonden. Daarnaast de universiteiten en VO-scholen die hun inspanningen hebben geleverd aan de gehouden interviews waardoor waardevolle informatie boven tafel is gekomen. Aan de zijde van Ecorys hebben Jos Lubberman en Anne Postma een belangrijke bijdrage geleverd aan de totstandkoming van de eerste rapportage en de opzet van het onderzoek en namens ResearchNed is Froukje Wartenbergh-Cras bij de afronding betrokken geweest. Aan allen ook onze hartelijke dank. Als laatste bedanken wij de begeleidingscommissie, bestaande uit het ministerie van OCW, de VO-raad en de VSNU, die gedurende de twee jaar van dit onderzoek de onderzoekers met hun kennis en inzicht heeft bijgestaan.

Samenvatting

Achtergrond

In het studiejaar 2009-2010 is op verschillende Nederlandse universiteiten binnen een aantal bacheloropleidingen voor het eerst de educatieve minor aangeboden. Studenten die de minor en de bacheloropleiding met succes afronden krijgen een beperkte tweedegraads bevoegdheid om les te geven in het schoolvak dat gerelateerd is aan hun opleidingen.

De educatieve minor is één van de maatregelen uit 'Krachtig Meesterschap', de kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008 – 2011 (OCW, 2008). De aanleiding voor de educatieve minor is tweeledig. Ten eerste is er het toenemende tekort aan leraren. Ten tweede zijn er zorgen over de kwaliteit van de leraren. Het vergroten van het aantal academisch opgeleide leraren kan bijdragen aan verhoging van deze kwaliteit.

Doel van de educatieve minor is dan ook meer academici voor de klas te krijgen en tegelijkertijd het lerarentekort aan pakken door een bredere vijver aan te boren.

De staatsecretaris van onderwijs heeft bij de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer aangegeven dat na twee jaar een evaluatie van de educatieve minor gereed zou zijn. In deze evaluatie is onderzocht in hoeverre de doelen van de educatieve minor worden gehaald. Dat wil zeggen: in hoeverre wordt met de educatieve minor een bredere doelgroep aangeboord en in hoeverre leidt dit tot meer academici voor de klas. Daarnaast worden aanbevelingen gedaan voor de verbetering van de minor en het vergroten van de aantrekkelijkheid daarvan.

Onderzoeksopzet

Ten behoeve van deze evaluatie zijn de volgende onderzoeksinstrumenten ingezet:

- Quickscan directieleden vo-scholen (2010);
- Internetenquête studenten educatieve minor (2010-2011 en 2011-2012);
- Internetenquête Het Studentenpanel (2010-2011 en 2011-2012);
- Telefonische interviews vo-scholen (2010-2011 en 2011-2012);
- Interviews met universiteiten (2010-2011) en een groepsgesprek met universiteiten (2011-2012).

In het vervolg van de samenvatting komen de belangrijkste resultaten van het onderzoek aan de orde.

Keuze voor de minor

Motieven voor de keuze

Het aantal deelnemers aan de educatieve minor stijgt: in het startjaar 2010 volgden 275 studenten de minor, in 2011-2012 waren dit er al ruim 450. Studenten die de educatieve minor volgden hadden hiervoor als voornaamste motief om uit te vinden of het werken in het onderwijs en werken met leerlingen iets voor hen is. Een minderheid van de studenten (38% tot 40%) gaf aan dat zij altijd al leraar hadden willen worden. Ongeveer een derde van de studenten die de educatieve minor volgen had voorafgaand aan de minor geen ervaring met het geven van onderwijs of het

begeleiden van kinderen voordat zij zich voor de minor inschreven. De educatieve minor trekt dus niet alleen studenten die al zeker een baan in het onderwijs voor zich zien.

Studenten geven in het studiejaar 2011-2012, vergeleken met het jaar daarvoor, minder vaak aan dat hun keuze voor de educatieve minor als voorbereiding gezien kan worden op de (universitaire) lerarenopleiding (was 44%, is 32%). Voor ongeveer twee derde van de studenten (63% tot 70%) is het onmiddellijk kunnen starten met lesgeven een belangrijk motief om de educatieve minor te volgen. Hiermee is dus niet uitgesloten dat een deel van de studenten de beperkte bevoegdheid zal gebruiken om meteen les te geven, waarmee de nieuwe route naar het leraarschap een feit zou zijn. Het kan echter ook betekenen dat zij tot de conclusie zijn gekomen helemaal niet in het onderwijs verder te willen. Of de educatieve minor daadwerkelijk leidt tot meer *eerstegraads* leraren valt op dit moment nog niet te zeggen.

Bekendheid

De bekendheid van de educatieve minor onder directiepersoneel in het voortgezet onderwijs is goed. Slechts een vijfde van de ondervraagde vo-scholen had in 2010 nog nooit van de educatieve minor gehoord. De bekendheid van de educatieve minor is onder studenten die géén (educatieve) minor volgden verdeeld. De helft weet van het bestaan van de educatieve minor en of het volgen van deze minor al dan niet tot de mogelijkheden behoort bij hun studie.

Imago

Scholen geven in bijna de helft van de gevallen aan dat zij de minor een (zeer) goed idee vinden. Slechts twaalf procent kan zich niet vinden in de educatieve minor als geschikt middel meer eerstegraads leraren voor de klas te krijgen. Scholen die al eerder op een andere wijze met stagiairs van lerarenopleidingen te maken hebben gehad, lijken positiever over de minor en eerder geneigd een stageplek aan te bieden aan studenten van de educatieve minor.

Van de studenten die met de educatieve minor bekend zijn maar de minor niet hebben gekozen, terwijl dit wel mogelijk was bij hun studie, geeft meer dan de helft aan dat zij de educatieve minor wél hebben overwogen. Waarom dan toch niet voor de educatieve minor gekozen? Studenten worden afgeschrikt door de zwaarte van het programma van de minor. Een student geeft echter aan dat het verschrikkelijk zwaar zou zijn, maar het achteraf meeviel. Het is daarom goed om het beeld van de educatieve minor onder studenten als zware minor proberen te relativiseren. Is het werkelijk een zware minor vergeleken met andere minoren? Of lijkt het zwaar omdat er stage gelopen moet worden en het niet dus niet alleen een theoretische minor betreft?

Inrichting en uitvoering

Organisatievormen

Over het algemeen wordt de minor centraal georganiseerd door de universitaire lerarenopleidingen (ULO). De rol van de faculteiten kan verschillen per universiteit. Soms zijn ook partijen van buiten betrokken, bijvoorbeeld bij een universiteit zonder ULO. Wat betreft de vormgeving van de minor is het onderscheid tussen het blok- en lintmodel belangrijk. Over het algemeen hanteert een universiteit slechts een van de varianten, beide modellen komen ongeveer even vaak voor. Redenen om voor een model te kiezen kunnen inhoudelijk zijn (wat werkt het best) of praktisch (wat past het best in het onderwijsprogramma).

Aan zowel het blok- als het lintmodel worden zowel voordelen als nadelen toegekend. Op grond van de onderzoeksgegevens kunnen geen uitspraken worden gedaan over welk model tot betere resultaten leidt. Een ander onderscheid in varianten van de minor heeft te maken met het alleen of in duo's stage lopen. De voordelen om minorstudenten als duo of in kleine groepen stage te laten

lopen lijken op te wegen tegen de voordelen om ze als enkeling te plaatsen. Stage lopen in twee- of meertallen komt vooral het individuele leerproces ten goede, omdat stagiairs niet alleen leren door te doen maar ook door te zien.

Begeleiding

De begeleiding op school bestaat uit algemeen pedagogische en didactische begeleiding, alsmede vakinhoudelijke begeleiding. Doorgaans geven de scholen op vergelijkbare wijze vorm en inhoud aan de begeleiding. Op een aantal scholen is deze begeleiding over verschillende functies verspreid, soms berust de volledige begeleiding bij een werkplekbegeleider. Een aantal scholen maakt gebruik van intervisie tussen stagiairs. Vooral de begeleiding bij opleidingsscholen lijkt goed te worden beoordeeld. De verschillende functies en bijbehorende taken in de begeleiding lijken hier verder uitgewerkt.

De begeleiding die scholen en universiteiten aan studenten van de educatieve minor geven wijkt in de kern inhoudelijk niet af van de begeleiding van hbo- en eerstegraads studenten. Wel hebben minorstudenten door de korte duur van de minor en de beperkte onderwijservaring meer begeleiding nodig dan hbo- en masterstudenten.

Volgens scholen beantwoordt de begeleiding die ze geven aan de vraag van minorstudenten. Overigens heeft de begeleiding voor de studenten kennelijk een meerwaarde ten opzichte van de opleiding als het gaat om het verwerven van kennis op pedagogisch en didactisch gebied, aangezien op dat gebied de zwakke punten van de minorstudenten liggen.

De knelpunten in de begeleiding vanuit scholen zijn organisatorisch en praktisch van aard. Belangrijk is de factor tijd. De scholen hebben weinig uren om minorstudenten te begeleiden. Andere belemmeringen voor de begeleiding (overleg, nabespreking van lessen enz.) zijn onder andere het lesrooster en, in geval van het lintmodel, de beperkte aanwezigheid van de studenten op school.

Stageplaatsen

Studenten lopen voornamelijk in de eerst drie leerjaren van het havo en vwo en in het vmbo-tl stage, precies waar de bevoegdheid op gericht is. Opgemerkt wordt dat het voorkomen dat het verkrijgen van een stageplek in het vmbo moeilijk is omdat met name hier concurrentie bestaat met de hbo-studenten. Er zijn relatief weinig categorale vmbo-scholen in de netwerken van universiteiten, omdat die netwerken vooral gericht zijn op scholen(gemeenschappen) die het eerstegraads gebied verzorgen.

Het aanbod van stagiairs van de educatieve minor is niet altijd afgestemd op de vraag van scholen. Dit geldt bijvoorbeeld voor vakgebieden met een (structureel) tekort aan docenten en stagiairs. Slechte afstemming tussen vraag en aanbod kan dan een knelpunt zijn bij het nastreven van het kwantitatieve doel van de educatieve minor het lerarentekort te verminderen.

Samenwerking

De scholen en universiteiten zijn voor het merendeel (zeer) tevreden over de onderlinge samenwerking. Belangrijkste verbeterpunten wat betreft de scholen zijn de communicatie, informatievoorziening en afstemming vanuit de universiteiten. Ook zou een aantal scholen graag betrokken worden bij de selectie van stagiairs voor hun school. Enkele universiteiten zien verbeterpunten in de beoordeling van de stages.

Betrokkenen bij de minor aan de universiteiten geven aan onderling op praktisch vlak meer kennis en ervaringen te willen uitwisselen op het gebied van de educatieve minor.

Oordeel over de educatieve minor

Educatieve minor als voorbereiding op een eerstegraads lerarenopleiding

Over de educatieve minor als opstap naar de eerstegraads lerarenopleiding zijn alle partijen (studenten, scholen en universiteiten) positief. Tegelijkertijd is de minor als opstap naar de masteropleiding een kritiekpunt van scholen. De tweedegraads bevoegdheid is voor de meeste minorstudenten geen einddoel. Hierdoor is het nog niet duidelijk wat de minor per saldo gaat opleveren aan nieuwe docenten, de minorstudenten raken na afronding van de stage bij de scholen uit beeld. Enkele scholen vinden dat jammer.

Educatieve minor als voorbereiding op het leraarschap of op een eerstegraads lerarenopleiding

Behalve als voorbereiding op een eerstegraads lerarenopleiding is de educatieve minor ook een directe weg naar het leraarschap via de beperkte tweedegraads bevoegdheid. Vrijwel alle studenten vinden de totale bachelor, inclusief de educatieve minor, een goede voorbereiding op het lesgeven in vmbo-t en in de eerste drie leerjaren van havo en vwo. Driekwart van de studenten is positief over de voorbereiding die de educatieve minor geeft op het leraarschap: de helft van de studenten vindt dat de minor goed opleidt voor alle drie de onderwijsniveaus en een kwart vindt dat dit alleen geldt voor de eerste leerjaren in havo en vwo. Van de overige minorstudenten geeft de meerderheid aan hierover op dit moment nog geen oordeel te kunnen geven. Zo'n vijf procent geeft aan dat ze de minor geen goede voorbereiding vinden op het leraarschap.

Oordeel over de stagiair van de educatieve minor

Behalve over de minor als instrument zijn scholen ook over de stagiairs overwegend zeer tevreden. Hierbij maken scholen vaak de vergelijking met stagiairs van de hbo-lerarenopleidingen. Vergeleken met hbo-studenten zijn minorstudenten onder andere vakinhoudelijk sterker, intellectueler, zelfstandiger en ondernemender. Ook de gedrevenheid is een positief aspect van de minorstudenten. Daarentegen zijn de pedagogische en didactische vaardigheden van minorstudenten nog minder goed ontwikkeld, op dat vlak zijn hbo-studenten vaak verder. Ook wat betreft betrokkenheid bij leerkrachten, leerlingen en schoolprocessen zijn sommige scholen kritisch over de minorstudenten. De oorzaak hiervoor wordt wel gelegd in de korte duur van de stage en de andere verplichtingen van stagiairs op de universiteit.

Een vergelijking met masterstudenten geeft een tegenstrijdig beeld. Scholen vinden dat er weinig verschil is of dat masterstudenten juist veel verder zijn. De universiteiten constateren dat de kwaliteit van minor- en masterstudenten vergelijkbaar is. Tegelijkertijd menen ze dat als het gaat om de vakkennis van minorstudenten zij tussen hbo'ers en masterstudenten in staan.

Bekwaamheid beginnende beroepsbeoefenaar

Ondanks het positieve oordeel van scholen over stagiairs zijn scholen al met al huiverig om de studenten na afronden van minor en bachelor als beginnende leraar volledig "bekwaam" te noemen. Daarvoor wordt de onderwijservaring die ze in de minor hebben opgedaan te kort gevonden. Hoewel verschillende scholen aangeven dat ze de minorstudenten best als docent zouden willen aannemen, wordt ook aangegeven dat ze nog redelijk veel begeleiding nodig hebben.

Oordeel van studenten over de minor

Studenten zijn in de afgelopen drie jaar het meest tevreden over het praktijkdeel. Over het theoriedeel oordelen ze ook positief, hoewel dit de laatste twee jaar iets minder is dan in het startjaar. Studenten zijn tevreden over de begeleiding vanuit de scholen. Dit bevestigt het oordeel van de scholen dat de begeleiding die ze geven aan de vraag van minorstudenten beantwoordt. De

begeleiding vanuit de universiteiten wordt de afgelopen twee jaar iets lager beoordeeld dan in het startjaar.

Toekomstverwachtingen

Doorstroom naar het onderwijs en naar een eerstegraads opleiding

Wat doen studenten die de educatieve minor hebben gevolgd na het behalen van de beperkte tweedegraads bevoegdheid: blijven ze in het onderwijs met de beperkte bevoegdheid, kiezen ze voor de universitaire lerarenopleiding of houden ze het onderwijs voor gezien?

De meerderheid van de studenten is van plan om na de bachelor verder te studeren, dat blijft onveranderd onder invloed van het volgen van de educatieve minor. Wat wel verandert, is het aandeel studenten dat een keuze maakt voor het onderwijs. Na afronding van de educatieve minor geven studenten vaker aan naar eerstegraads lerarenopleiding door te willen stromen (resp. 23 en 26%) en vaker naast een masteropleiding aan het werk te willen als leraar (resp. 8 en 13%). Het lijkt er dus sterk op dat de educatieve minor een substantieel deel van de studenten kan interesseren voor de onderwijssector. Studenten die na een bachelor met educatieve minor van plan zijn om als leraar te gaan werken, al dan niet in combinatie met een opleiding, geven hiervoor als voornaamste reden de inhoudelijke interesse en het maatschappelijk nuttig bezig zijn als leraar.

De meeste scholen geven aan de minorstudenten graag in dienst te nemen als daartoe de mogelijkheid bestaat, ondanks de begeleiding die zij nog nodig hebben. De voorkeur van de scholen gaat dan uit naar een kleine aanstelling (weinig lessen, weinig klassen) om de beginnende docent geleidelijk in het vak te kunnen laten groeien. Bijna de helft van de vo-scholen die een student van de educatieve minor heeft begeleid, onderneemt daadwerkelijk actie om deze student voor hun school te behouden. Daarnaast stimuleert 86 procent van de vo-scholen de student om een eerstegraads lerarenopleiding te gaan volgen, eventueel naast een baan als tweedegraads leraar. Universiteiten treffen diverse voorzieningen voor een soepele overstap naar de eerstegraads opleiding.

Motieven

Studenten die na de bachelor met educatieve minor willen beginnen aan een eerstegraads lerarenopleiding noemen hiervoor als voornaamste reden de betere carrièreperspectieven, inhoudelijke interesse en de wens om in de hogere leerjaren les te kunnen geven. Van deze studenten die als leraar willen werken of een eerstegraads opleiding willen volgen heeft 70 procent nog geen baan in het onderwijs.

Studenten die niet in het onderwijs willen werken geven hiervoor als reden aan dat buiten het onderwijs het salaris beter is, een andere (vervolg)opleiding hun aantrekkelijker lijkt, buiten het onderwijs de carrièreperspectieven beter zijn en een ander beroep hun meer aantrekt.

Inductie

Omdat de meeste studenten na de minor een masteropleiding gaan volgen, is er nog weinig instroom van docenten met de beperkte tweedegraads bevoegdheid. Degenen die na afronding van de minor het onderwijs in gaan, kunnen gebruik maken van het bestaande inductieprogramma voor startende leerkrachten. Scholen erkennen de noodzaak van extra begeleiding die deze startende docenten nodig hebben, aangezien de docenten die net klaar zijn met de minor niet als startbekwaam worden beschouwd.

Conclusies

Nieuwe doelgroepen

De educatieve minor lijkt inderdaad nieuwe groepen studenten te interesseren voor een carrière in het onderwijs. Een meerderheid van de deelnemers aan de minor geeft als belangrijkste reden voor het volgen van de minor na te gaan of het onderwijs iets voor hen is. Het gaat niet alleen om studenten die toch al van plan waren leraar te worden. De educatieve minor trekt ook studenten die niet van tevoren al een carrière in het onderwijs ambieerden. Een deel van deze studenten overweegt na de minor om in het onderwijs te gaan werken.

Meer academisch geschoolde docenten

De educatieve minor kan op twee manieren bijdragen aan een groter aantal academisch geschoolde docenten, namelijk doordat studenten direct via de bachelor inclusief minor de beperkte tweedegraads bevoegdheid halen of doordat studenten door de minor de eerstegraads lerarenopleiding gaan volgen.

De minor lijkt vooral succesvol als toeleiding naar of voorbereiding op de educatieve master, en dus als instrument om studenten voor het onderwijs te interesseren. Via die weg kan de minor dus bijdragen aan een groter aantal academisch geschoolde leraren. Als directe weg naar de onderwijsarbeidsmarkt plaatsen sommige scholen kanttekeningen bij de minor. Scholen noemen studenten die de minor en bachelor hebben afgerond niet in alle opzichten volledig vakbekwaam. Over de vakinhoudelijke kennis zijn scholen zeer tevreden, maar de pedagogische en didactische vaardigheden moeten nog verder ontwikkeld worden. Daarom luidt een van de aanbevelingen aan universiteiten en scholen in het vo om de begeleiding van de minorstudenten vooral daarop te richten.

Er is op dit moment nog onvoldoende bekend over het aantal minorstudenten dat via een van deze wegen daadwerkelijk in het onderwijs is gaan werken. Als de voornemens van studenten uitkomen zullen deelnemers aan de minor uiteindelijk in het onderwijs gaan werken, met een eerste dan wel beperkte tweede graad.

Aanbevelingen

De resultaten van het onderzoek leiden tot verschillende aanbevelingen waarmee universiteiten en scholen in het vo de educatieve minor kunnen verbeteren en de aantrekkelijkheid ervan kunnen vergroten:

- *Om het aantal deelnemers aan de educatieve minor te vergroten zou de minor meer bekendheid moeten krijgen onder studenten. Hier zouden de universiteiten concrete voorlichtingsactiviteiten op kunnen ontwikkelen. Hierbij zou overigens concreet inzicht gegeven moeten worden in de reële studielast van de minor. De vermeende hoge studielast van de minor is nu vaak een reden om er niet voor te kiezen. Dat kan enerzijds goed zijn om teleurstellingen en uitval te voorkomen, maar ook andere potentieel geïnteresseerde studenten afschrikken.*
- *Het zou raadzaam zijn studenten zo veel mogelijk in duo's stage te laten lopen. Scholen zijn namelijk zeer positief zijn over de (leer)effecten van stage lopen in groepjes.*
- *De begeleiding van de student zou zich in zowel het theoretische als het praktijkgedeelte van de educatieve minor kunnen concentreren op het ontwikkelen van pedagogische en didactische competenties. De begeleiding op scholen gericht op het versterken van deze competenties blijkt namelijk de meeste meerwaarde te hebben. De minorstudenten zijn op dit vlak in vergelijking*

met studenten van de vierjarige hbo-lerarenopleiding minder sterk, terwijl de vakinhoudelijke kennis en de werkhouding van de minorstudenten juist erg goed worden gevonden.

- *De communicatie vanuit de universiteit over de opdrachten van de stagiair kan beter niet via de stagiair zelf lopen, maar rechtstreeks tussen school en universiteit.*
Scholen willen niet afhankelijk zijn van de informatie van de student, vooral als hij niet goed functioneert.
- *Het is van belang de stages meer af te stemmen op de roosters of jaarindeling van de school.*
Studenten kunnen anders niet (snel) met de stage starten of lopen tegen te veel schoolvrije dagen aan.
- *Scholen zouden meer betrokken kunnen worden betrokken bij de selectie van minorstudenten voor hun school.*
Scholen willen door middel van intake- en kennismakingsgesprekken stagiairs zorgvuldig kunnen selecteren.
- *Wat betreft de beoordeling van de stagiair verdient het aandacht om hierover duidelijker afspraken te maken.*
Sommige universiteiten wijzen op het ontbreken van heldere en objectieerbare beoordelingscriteria.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

In het studiejaar 2009-2010 is op verschillende Nederlandse universiteiten binnen een aantal bacheloropleidingen voor het eerst de educatieve minor aangeboden. Studenten die de minor en de bacheloropleiding met succes afronden krijgen een beperkte tweedegraads bevoegdheid om les te geven in het schoolvak dat gerelateerd is aan hun opleidingen. De wettelijke regeling waarin de bevoegdheid wordt bepaald is kort na het van start gaan van de minor in werking getreden en wel in augustus 2010 (st. 2010, 185). De staatsecretaris van onderwijs heeft bij de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer aangegeven dat na twee jaar een evaluatie van de educatieve minor gereed zou zijn. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft Ecorys en ResearchNed opdracht gegeven voor het uitvoeren van deze evaluatie.

Aanleiding

De aanleiding voor de educatieve minor schuilt in twee belangrijke problemen waarmee het onderwijs momenteel te maken heeft. Ten eerste is er het toenemende tekort aan leraren. Ten tweede zijn er zorgen over de kwaliteit van de leraren. Het vergroten van het aantal academisch opgeleide leraren kan bijdragen aan verhoging van deze kwaliteit. De educatieve minor is een onderdeel van de kwaliteitsagenda voor de lerarenopleidingen 2008-2011 "Krachtig meesterschap" (OCW, oktober 2008).

Doelstelling educatieve minor

De educatieve minor moet bijdragen aan een oplossing voor zowel het kwantitatieve als het kwalitatieve lerarentekort:

- Ten eerste wordt gepoogd de instroom in het lerarencorps vanuit universiteiten te vergroten, wat moet leiden tot meer academisch geschoolde docenten. Dit zou een kwaliteitsimpuls voor het lerarencorps betekenen. Toenmalig staatssecretaris Van Bijsterveldt – Vliegthart heeft in de kwaliteitsagenda en in een brief van de Tweede Kamer van 20 maart 2009 aangegeven veel belang te hechten aan het vergroten van het aantal academisch gevormde docenten in het voortgezet onderwijs¹.
- Ten tweede wordt een bredere vijver aangeboord (vergroting arbeidspotentieel). Doelstelling van de minor is dat meer studenten in aanraking komen met het lesgeven, waarna meer studenten een, eventueel tijdelijke, loopbaan in het onderwijs overwegen.

Onderzoek naar de educatieve minor

In het studiejaar 2009-2010 is de educatieve minor op negen universiteiten van start gegaan. In hetzelfde jaar is in opdracht van de Interdisciplinaire Commissie Lerarenopleidingen (ICL) van de Vereniging van Nederlandse Universiteiten (VSNU) een pilotonderzoek verricht.² In dit rapport wordt, waar nodig en mogelijk, gebruik gemaakt van de resultaten van dit onderzoek.

De staatsecretaris van onderwijs heeft bij de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer aangegeven dat na twee jaar een evaluatie van de educatieve minor gereed zou zijn. Van deze evaluatie is onderhavig rapport het verslag.

¹ Tweede Kamer der Staten Generaal (2009), Werken in het onderwijs. Brief van de staatssecretaris van onderwijs, cultuur en wetenschap, 27923 nr. 75, 20 maart 2009.

² Hovius, M., van Kessel, N. & N. Vergunst (2010). Een nieuwe route naar het leraarschap. Evaluatie startjaar educatieve minor. Nijmegen: ITS.

Parallel aan de evaluatie is in opdracht van de VO-raad onderzoek verricht door Oberon. Dit onderzoek gaat hoofdzakelijk in op de begeleiding van minorstudenten op scholen.³

1.2 Doel van de evaluatie

Het doel van de evaluatie is om inzichtelijk te maken in hoeverre de doelstellingen van de educatieve minor worden behaald. Dat wil zeggen, worden met de educatieve minor nieuwe doelgroepen aangeboord en leidt de minor tot meer academisch opgeleide leraren in het vo? Welke aanwijzingen kunnen worden gegeven om de aantrekkelijkheid van de educatieve minor en de kwaliteit van de afgestudeerden hiervan verder te vergroten?

1.3 Centrale onderzoeksvragen

Voor de evaluatie zijn er vijf onderwerpen geselecteerd, waaromtrent centrale onderzoeksvragen zijn geformuleerd (zie Tabel 1.1). Bijlage I bevat een overzicht van deze onderwerpen en de bijbehorende deelvragen.

Tabel 1.1 Onderwerpen en centrale onderzoeksvragen evaluatie educatieve minor

Onderwerp	Centrale onderzoeksvraag
Nieuwe doelgroepen aangeboord?	A. Hoe ziet de instroom van de educatieve minor er uit?
Doorstroom na de minor	B. Welk vervoltraject kiezen bachelors die de educatieve minor hebben gevolgd (blijven ze in het onderwijs met de beperkte bevoegdheid, kiezen ze voor de universitaire lerarenopleiding of houden ze het onderwijs voor gezien)?
Kwaliteit	C. Zijn de bachelors met een educatieve minor voldoende toegerust voor het werken in het onderwijs?
Begeleiding studenten en beginnende leraren algemeen vormend onderwijs (avo)	D. Worden de studenten en beginnende leraren die de educatieve minor hebben gevolgd, voldoende begeleid door de opleiding en vo-school?
Verschillen in resultaten tussen universiteiten en vo-scholen	E. Zijn er verschillen in instroom, doorstroom, kwaliteit en/of begeleiding die voortkomen uit verschillen in achtergrondkenmerken (opleidingsschool, jaar waarin de minor wordt gevolgd, model van de minor, aantal minoren op de stageschool)?

1.4 Onderzoeksopzet

Deze paragraaf beschrijft de onderzoeksopzet in hoofdlijnen. De onderzoeksopzet wordt in bijlage 2 nader beschreven.

Er zijn twee metingen verricht, namelijk in het schooljaar 2010-2011 en in 2011-2012. Het onderzoek is gestart met een beknopte deskresearch en enkele verkennende gesprekken met stakeholders.⁴ De informatie uit deze activiteiten is gebruikt voor het inventariseren van aandachtspunten voor de verdere dataverzameling.

³ Lockhorst, D. & S. Wijers (2012), De rol van de school in de educatieve minor (concept). Utrecht: Oberon.

De evaluatie van de educatieve minor vond plaats met behulp van verschillende onderzoeksinstrumenten. In Tabel 1.2 staan deze instrumenten vermeld. Tevens is de daarmee verkregen respons per meting aangegeven.

Tabel 1.2 Onderzoeksinstrumenten en respons

Onderzoeksinstrumenten	Respons 1 ^e meting	Respons 2 ^e meting
Internetenquête studenten educatieve minor	109 (32,5%)	136 (29,0%)
Internetenquête HetStudentenpanel*	1.856 (32%)	525 (26%)
Quickscan directieleden vo-scholen	180	N.v.t.**
Telefonische interviews vo-scholen	10	18
Interviews met universiteiten	6	1 groepsgesprek, 8 deelnemende universiteiten

*Steekproef bestaande uit studenten die de educatieve minor niet volg(d)en.

**In de tweede meting vond geen quickscan plaats.

Internetenquête studenten van de educatieve minor

In de studie jaren 2010-2011 en 2011-2012 zijn studenten die deelnemen aan de educatieve minor benaderd om een internetenquête in te vullen over hun ervaringen in de minor en toekomstverwachtingen en mening over de minor.

Internetenquête Het Studentenpanel

Zowel in studiejaar 2010-2011 als in 2011-2012 zijn ook studenten buiten de educatieve minor betrokken in de evaluatie. Met deze vragenlijst onder Het Studentenpanel is in kaart gebracht waarom studenten niet hebben gekozen/kiezen voor de educatieve minor. Voor deze analyse zijn studenten benaderd die een opleiding volgen aan een universiteit waarop de educatieve minor wordt aangeboden. Het is daarbij wel mogelijk dat de studenten een opleiding volgen waarvoor geen educatieve minor beschikbaar is.

Quickscan vo-scholen

De quickscan geeft de eerste ervaringen van vo-scholen met minorstudenten weer. De quickscan bestaat uit korte enquête onder directiepersoneel in het voortgezet onderwijs waarmee beknopte informatie is verzameld over de bekendheid van de educatieve minor, de mate waarin scholen hiermee te maken hebben (zijn zij bijvoorbeeld zelf opleidingsschool?) en de wijze waarop op vo-scholen met de educatieve minor wordt omgegaan.

Verdiepende telefonische interviews met vo-scholen

Om meer inzicht te krijgen in de verschillende aspecten van de educatieve minor zijn verdiepende telefonische interviews docenten aan vo-scholen die minorstudenten hebben begeleid en met collega-docenten op vo-scholen. Er is gesproken over onder meer de wijze van begeleiding van minorstudenten, oordelen over de kwaliteit van deze studenten, de organisatie van de minor en de samenwerking tussen vo-scholen en universiteiten.

⁴ Het gaat hier om de volgende stakeholders: de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO), de Algemene Onderwijsbond (AOB), CNV Onderwijs, VO-Raad, Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL) en de Interdisciplinaire Commissie Lerarenopleidingen (CL) van de VSNU Vereniging van Universiteiten (voormalige Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten).

Telefonische interviews en groepsinterview met universiteiten

Het perspectief van de universiteiten, de aanbieders van de educatieve minor, is onderzocht door middel van telefonische interviews (eerste meting) en een groepsgesprek (tweede meting).

Doelstelling van de gesprekken is het verkrijgen van inzicht in de wijze waarop de aanbieders/organisatie van de educatieve minor(en) aankijken tegen de kwaliteit, mogelijkheden, resultaten en organisatie van de educatieve minor.

1.5 Leeswijzer

In de hierna volgende hoofdstukken komen de bevindingen uit de verschillende onderzoeksactiviteiten aan de orde. Er is gekozen voor een thematische indeling. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met deelconclusies ter beantwoording van de diverse deelvragen.

Hoofdstuk 2 beschrijft de redenen van studenten om wel of niet voor de minor te kiezen en de ontvangst van de minor door scholen in het voortgezet onderwijs.

In hoofdstuk 3 komen de inrichting en uitvoering van de minor aan bod. Het gaat onder meer om de inrichting van het curriculum, de stageplaatsen, begeleiding en samenwerking tussen vo-scholen en universiteiten.

Hoofdstuk 4 gaat in op de oordelen van studenten, scholen en universiteiten over de minor en minorstudenten.

In hoofdstuk 5 komen de toekomstverwachtingen met betrekking tot de educatieve minor aan bod. Wat zijn de toekomstplannen van de studenten? Waarom gaat men wel of niet door in het onderwijs, al dan niet via een eerstegraads lerarenopleiding? Ondernemen de scholen actie om de minorstudenten te behouden? Stimuleren de scholen en universiteiten de studenten om door te stromen naar de eerstegraads opleiding?

In deze hoofdstukken worden de uitkomsten van de eerste en tweede meting beschreven. Tevens worden vergelijkingen gemaakt tussen de uitkomsten van deze evaluatie en de evaluatie van de pilot in studiejaar 2009-2010.⁵ Daar waar er verschillen zijn tussen de eerste en de tweede meting is dit in de tekst aangegeven. Over thema's ten aanzien waarvan er geen verschillen tussen de eerste en tweede meting zijn geconstateerd wordt niet separaat gerapporteerd.

In het rapport worden studenten van de diverse typen lerarenopleidingen als volgt aangeduid:

- student(en) van de educatieve minor of minorstudent(en);
- student(en) van de eerstegraads opleidingen of masterstudent(en); dit zijn studenten van de universitaire lerarenopleidingen op masterniveau;
- student(en) van de hbo-lerarenopleidingen of hbo-student(en).

Voor de leesbaarheid is gekozen voor de mannelijke vorm. Waar "hij" staat kan ook "zij" worden gelezen. Waar in de tabellen in dit rapport gesproken wordt over 'onderbouw' havo/vwo bedoelen we de eerste drie leerjaren: de leerjaren waarin je les mag geven met een tweedegraads bevoegdheid.

⁵ Hovius, M., Kessel, N., & Vergunst, N. (2010). Een nieuwe route naar het leraarschap. Evaluatie startjaar educatieve minor. Nijmegen: ITS.

2 Keuze voor de educatieve minor

2.1 Inleiding

De doelstelling van de educatieve minor is, zoals uiteengezet in hoofdstuk 1, tweeledig. Naast een (toekomstig) hoger opgeleid lerarenbestand is de verwachting dat met de minor nieuwe doelgroepen voor een al dan niet tijdelijke baan in het onderwijs worden geïnteresseerd. Daarmee levert de educatieve minor een bijdrage aan het oplossen van zowel het kwantitatieve als kwalitatieve lerarentekort.

Om te achterhalen in hoeverre de minor daadwerkelijk meer studenten en nieuwe doelgroepen aanspreekt is de bekendheid van de minor onderzocht, de mate waarin studenten hebben overwogen een educatieve minor te volgen en de plannen om (later) een educatieve minor of universitaire lerarenopleiding te gaan volgen (paragraaf 2.2). Er wordt ingegaan op de redenen om al dan niet te kiezen voor een educatieve minor. Spreekt de minor studenten met een specifieke motivatie aan en zijn daarmee nieuwe doelgroepen voor het onderwijs aangeboord? (paragraaf 2.3). Tevens komt de praktische kant aan bod: ontvangst van de minor in het veld (paragraaf 2.4). Het gaat daarbij niet alleen om de bekendheid van de educatieve minor onder vo-scholen, maar ook of vo-scholen bereid zijn stageplaatsen aan te bieden voor minorstudenten en welke belemmeringen er daarbij zijn. De stage zelf komt in hoofdstuk 3 aan de orde. Dit hoofdstuk sluit af met een aantal deelconclusies (paragraaf 2.5).

2.2 Doelgroepen minor

Zonder studenten geen minor. Universiteiten hebben dan ook werk gemaakt van de werving van potentiële studenten voor de minor. Waren er het eerste jaar zo'n 275 minorstudenten (over 9 instituten), in 2010-2011 hebben minimaal 335 studenten deelgenomen (11 instituten) en in 2011-2012 is dit aantal opgelopen tot minimaal 469 (13 instituten).

Voorlichting en werving deelnemers

Universiteiten geven aan dat er over het algemeen voldoende animo bij studenten is voor het volgen van de educatieve minor. De werving en toelating van de studenten verschillen per universiteit. De universiteiten zijn over het algemeen eisend naar de studenten die aan de minor willen deelnemen. Er wordt gebruik gemaakt van intakegesprekken en een motivatiebrief om te beoordelen of studenten stevig in hun schoenen staan. Het komt voor dat universiteiten studenten afraden om de minor te volgen, omdat ze vinden dat de studenten er nog niet klaar voor zijn.

In een enkel geval worden ook kritische geluiden naar voren gebracht. Een schoolopleider/werkbegeleider mist bij de universiteit waarmee zijn school samenwerkt juist selectie aan de poort. Universiteiten zouden volgens deze respondent niet iedereen die zich aanmeldt voor de educatieve minor automatisch moeten toelaten: *“De studenten moeten in slechts een half jaar startbekwaam zijn. Eigenlijk is de opleiding voor excellente studenten. Daarop wordt niet geselecteerd.”* Volgens deze respondent zouden universiteiten verplicht moeten worden selectie toe te passen bij aanmeldingen voor de educatieve minor. Wie deze verplichting zou moeten afdwingen is in het gesprek niet aan de orde gekomen.

Type student

Welke studenten kiezen voor de educatieve minor? In 2011-2012 hebben evenveel mannen als vrouwen de enquête ingevuld. Binnen de groep respondenten was in 2009-2010 en 2010-2011 de meerderheid vrouw (respectievelijk 68% en 65%). Mogelijke verklaring voor dit verschil ligt waarschijnlijk in de verschillende deelname van de diverse instellingen aan het onderzoek. Zo is de respons onder studenten van de Technische Universiteit Delft in 2011-2012 veel hoger dan in het startjaar. In 2010-2011 heeft deze universiteit niet meegedaan aan het onderzoek. Daarnaast is de respons onder studenten van de Universiteit Utrecht dit jaar gedaald ten opzichte van vorig jaar. Hierdoor lijkt een man-vrouw verschil op te treden.

Tabel 2.1 Wat is je geslacht?

	2010-2011		2011-2012	
	N	%	N	%
Vrouw	71	65	69	51
Man	37	34	67	49
Onbekend	1	1	-	-
Totaal	109	100	136	100

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Significante verschillen naar meetjaar ($p < 0,05$).

Ervaring met lesgeven en begeleiden van kinderen

De meerderheid van de studenten van de educatieve minor had voordat zij zich inschreven voor de minor al ervaring met kinderen, met het geven van onderwijs of het begeleiden van kinderen (zie Tabel 2.2). Vergeleken met het startjaar van de educatieve minor, lijkt het percentage studenten dat kiest voor de minor zonder dat zij eerder met kinderen of in het onderwijs werkte te zijn gestegen. De laatste twee jaar is het aandeel studenten met ervaring met kinderen gelijk gebleven. Belangrijk te vermelden is de andere vraagstelling in het pilotjaar (2009-2010) vergeleken met de latere twee jaren waardoor de antwoorden niet geheel te vergelijken zijn.

Tabel 2.2 Had je voordat je je inschreef voor de educatieve minor al ervaring met het geven van onderwijs of begeleiden van kinderen? (%)

	2009-2010*	2010-2011	2011-2012
Ja	81	64	65
Nee	19	36	35
Totaal (n)	106	108	136

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$), 2009-2010 niet meegenomen vanwege andere vraagstelling.

* Bron: Evaluatie startjaar educatieve minor (ITS & IOWO).

Bekendheid met educatieve minor

De bekendheid van de minor geeft een beeld van het bereik van de minor onder eventuele nieuwe doelgroepen. Van de studenten uit het studentenpanel geeft bijna een vijfde aan dat zij de educatieve minor wel kennen, maar op dit moment een andere minor volgen. Een substantieel deel (10%) geeft daarnaast aan de educatieve minor helemaal niet te kennen. De bekendheid van de minor is in de afgelopen twee jaar niet verbeterd. Een groot deel volgt ten slotte (nog) helemaal geen minor (Tabel 2.3).

Tabel 2.3 Volg je een educatieve minor of heb je deze in het verleden gevolgd? (%)

	2010-2011	2011-2012
Ja, ik volg dit jaar (2010-2011) de educatieve minor	2	2
Ja, ik heb afgelopen jaar (2009-2010) de educatieve minor gevolgd	1	2
Nee, ik volg een andere minor, en ik ben ook niet bekend met de educatieve minor	10	10
Nee, ik ken de educatieve minor, maar volg nu een andere minor	19	17
Nee, ik volg (nog) geen minor	68	69
Totaal (n)	1.962	516

Bron: Het Studentenpanel: Onderzoek Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

Indien studenten aangeven dat zij op dit moment (nog) geen educatieve minor volgen, vroegen we hen of de educatieve minor al dan niet een mogelijkheid is bij hun huidige opleiding (Tabel 2.4). Dit geeft een indicatie van de bekendheid van de educatieve minor onder studenten. Meer dan de helft van de studenten in 2010-2011 weet of in hun huidige opleiding de educatieve minor een mogelijkheid is (57%). In 2011-2012 weet de helft van de studenten van deze mogelijkheid. Degene die niet weten of hun opleiding de educatieve minor aanbiedt (43% in 2010-2011, 50% in 2011-2012), zijn misschien nog niet bezig met het kiezen van een minor.

Tabel 2.4 Is er bij jouw opleiding de mogelijkheid een educatieve minor te volgen? (%)

	2010-2011	2011-2012
Ja	41	35
Nee	16	15
Weet ik niet	43	50
Totaal (n)	1.910	495

Bron: Het Studentenpanel: Onderzoek Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Selectie: alleen studenten die aangeven (nog) geen educatieve minor te volgen. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

Educatieve minor overwogen

Indien de mogelijkheid voor het volgen van de educatieve minor bestaat, dan geeft meer dan de helft van de studenten aan dat zij (eventueel naast een andere minor) de educatieve minor hebben overwogen. Voor iets minder dan de helft (47% in 2010-2011 en 36% in 2011-2012) geldt dat de educatieve minor nooit een optie is geweest⁶. Tussen de twee jaren is geen significant verschil gevonden in de overweging om de educatieve minor te volgen.

Tabel 2.5 Heb je overwogen om de educatieve minor te volgen? (%)

	2010-2011	2011-2012
Ja, ik heb de educatieve minor (en eventueel ook andere minoren) overwogen	53	64
Nee, ik heb alleen een andere minor / andere minoren overwogen	47	36
Totaal (n)	276	67

Bron: Het Studentenpanel: Onderzoek Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Selectie: Alleen indien student (nog) geen minor volgt, maar daar wel de mogelijkheid toe heeft. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

⁶ Hier kon geen onderscheid worden gemaakt tussen opleidingen die wel of niet in de verwantschapstabel voorkomen. De mogelijkheid tot het volgen van een educatieve minor is gebaseerd op het antwoord van studenten zelf. Het is dus mogelijk dat voor een deel van de studenten in deze tabel de educatieve minor niet leidt tot een beperkte onderwijsbevoegdheid.

Is het mogelijk specifieke groepen te onderscheiden die eventueel vaker geïnteresseerd zijn in de educatieve minor? Uit Tabel 2.6 blijkt dat de verschillen tussen mannen en vrouwen betrekkelijk gering zijn. Voor mannen is de educatieve minor wel vaker dan voor vrouwen een optie geweest naast andere minoren. Hoewel het lijkt alsof in 2010-2011 juist meer vrouwen dan mannen aangeven alleen de educatieve minor te hebben overwogen in (resp. 18 en 12%) en in 2011-2012 juist meer mannen dan vrouwen de educatieve minor hebben overwogen (resp. 15 en 6%), zijn deze verschillen niet significant en kan hier geen conclusie aan verbonden worden.

Tabel 2.6 Heb je overwogen om de educatieve minor te volgen (%), naar geslacht

	2010-2011			2011-2012		
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal
Ja, ik heb de educatieve minor overwogen	12	18	16*	15	6	10*
Ja, ik heb de educatieve minor maar ook andere minoren overwogen	44	33	37*	62	45	54*
Nee, ik heb alleen een andere minor / andere minoren overwogen	44	49	47*	24	48	36*
Totaal (n)	105	171	276	34	33	67

Bron: HetStudentenpanel: Onderzoek Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Selectie: Alleen indien student (nog) geen minor volgt, maar daar wel de mogelijkheid toe heeft. * Significante verschillen naar meetjaar ($p < 0,05$).

2.3 Redenen om wel/niet te kiezen

Buiten de educatieve minorstudenten gaf meer dan de helft van de studenten aan dat zij de educatieve minor hebben overwogen. Ook studenten die de minor wel zijn gaan doen, hebben in een aantal gevallen getwijfeld over hun keuze. Toch was het merendeel van de studenten (60% in 2010-2011, 74% in 2011-2012) vastbesloten om de educatieve minor te volgen (Tabel 2.7). We vroegen aan twijfelaars wat de belangrijkste reden was van hun onzekerheid over de keuze voor de minor. Zowel in 2010-2011 als in 2011-2012 wordt veruit het meest door de studenten de verwachte zware studielast genoemd, bijvoorbeeld:

“... ik bang was dat het te veel tijd zou kosten en ik minder tijd over zou houden voor vakken aan de universiteit.”

“...het om een zwaar programma gaat en ik me afvroeg of dit wel te combineren viel met andere activiteiten zoals hobby's, sport en werk.”

“... het traject toch behoorlijk zwaar is en ik het niet altijd even goed kan combineren met mijn andere verplichtingen.”

“...het verschrikkelijk zwaar zou zijn, achteraf viel het mee.”

“...je jezelf binnen een kort tijdsbestek zo moet ontwikkelen dat je startbekwaam bent als tweedegraads docent. Dit leek me een pittige opgave.”

Voor een enkele student speelde daarnaast (vooral in 2010-2011 genoemd) onduidelijkheid over te halen studiepunten en uiteindelijke bevoegdheid een rol. Ook de twijfel of het onderwijs wel iets voor hen is, wordt door enkele studenten genoemd (vooral in 2011-2012). Ook andere aantrekkelijke minoren speelden in beide meetjaren mee in de twijfel bij de keuze voor de educatieve minor.

Tabel 2.7 Heb je getwijfeld over je keuze voor de educatieve minor?

	2010-2011	2011-2012
Ja	40	26
Nee	60	74
Totaal (n)	109	136

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

De voornaamste motieven van studenten om te kiezen voor de educatieve minor zijn de laatste twee jaar weinig veranderd: met de minor kunnen ze uitvinden of het werken in het onderwijs iets voor hen is, omdat werken met leerlingen hen erg aanspreekt, de kennis en vaardigheden die in de minor geleerd worden zijn ook buiten het onderwijs goed te gebruiken en vanwege de directe lesbevoegdheid die de minor biedt (zie Tabel 2.8). Met name uit het eerste motief kunnen we concluderen dat de minor niet enkel studenten trekt die altijd al concrete plannen hadden voor een baan in het onderwijs. De keuze voor de educatieve minor vanuit de gedachte dat de minor een voorbereiding op de (universitaire) lerarenopleiding is, wordt in 2010-2011 significant vaker genoemd als belangrijk motief dan in 2011-2012 (44% vs. 32%).

Ook in de evaluatie educatieve minor 2009-2010 stelden de onderzoekers dat de educatieve minor nieuwe doelgroepen interesseert: 47 procent van de studenten van de educatieve minor gaf toen aan dat zij niet 'altijd al leraar hebben willen worden'. Zowel in 2010-2011 (43%) als in 2011-2012 (40%) geeft een groot deel van de studenten aan dat 'ik heb altijd al leraar willen worden' voor hen (helemaal) geen rol speelde (niet in tabel opgenomen).

Relatief weinig studenten van de educatieve minor hebben hun keuze gebaseerd op het overige aanbod aan minoren (5% in 2010-2011, 9% in 2011-2012) of op het advies van ouders of studiegenoten (14% in 2010-2011, 9% in 2011-2012). In 2009-2010 waren met name 'een bijdrage leveren aan het lerarentekort', 'ik had nog wat tijd over', en 'de kansen op een goedbetaalde of uitdagende bijbaan' minder belangrijk (niet in tabel opgenomen).

Tabel 2.8 Welke motieven om de educatieve minor te kiezen waren voor jou belangrijk? (%)

	2009-2010* (% doorslag- gevend)	2010-2011 (% (zeer) belangrijk ⁷)	2011-2012 (% (zeer) belangrijk ³)
Met de minor kan ik uitvinden of werken in het onderwijs iets voor mij is	55	83	85
Werken met leerlingen spreekt mij erg aan	40	77	75
De kennis en vaardigheden die ik in deze minor leer kan ik ook buiten het onderwijs goed gebruiken	-	63	71
Met de educatieve minor kan ik direct gaan lesgeven	26	70	63
De educatieve minor vergroot mijn kansen op een baan (in het onderwijs) (2009-2010: geeft carrièremogelijkheid in het onderwijs)	55	61	57
De educatieve minor staat goed op mijn CV	21	58	55
De combinatie van werk en studie in de minor sprak mij erg aan	-	58	53
Ik heb altijd al graag leraar willen worden	27	40	38

⁷ Getoonde percentages zijn de samengevoegde antwoordcategorieën 4 en 5 van een vijf-puntschaal. Deze schaal loopt van (1) zeer onbelangrijk tot (5) zeer belangrijk. Voor 77 procent van de respondenten is 'het werken met leerlingen' een (zeer) belangrijk motief om te kiezen voor de educatieve minor. Voor 33 procent is dit motief dus (zeer) onbelangrijk of speelt het motief geen doorslaggevende rol (niet belangrijk maar ook niet onbelangrijk) in de keuze voor de educatieve minor.

	2009-2010* (% doorslag- gevend)	2010-2011 (% (zeer) belangrijk ⁷)	2011-2012 (% (zeer) belangrijk ³)
De educatieve minor is voor mij een voorbereiding op de (universitaire) lerarenopleiding (2009-2010: geeft een aantal vrijstellingen bij de eerstegraads lerarenopleiding)	10	44**	32**
Anderen (ouders / studiegenoten) hebben me aangeraden de educatieve minor te volgen	-	14	9
Ik vond geen van de andere minoren echt aantrekkelijk	-	5	9
Totaal (n)	106	109	136

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Meer antwoorden mogelijk, percentages tellen niet op tot 100 procent.

* Bron: Evaluatie startjaar educatieve minor (ITS & IOWO). Vraagstelling verschilt tussen de jaren; '-': vraag niet gesteld.

** Verschillen significant naar meetjaar ($p < 0,05$), 2009-2010 niet meegenomen vanwege andere vraagstelling.

Het belangrijkste motief om te kiezen voor een andere dan de educatieve minor is dat 'een andere minor aantrekkelijker was' (84%, Tabel 2.9). Daarnaast wordt relatief vaak gesteld dat studenten al 'nooit graag leraar hebben willen worden' (39%), dat de kennis en vaardigheden geleerd in de educatieve minor alleen in het onderwijs te gebruiken valt (27%) of dat 'de educatieve minor ten koste gaat van de vakinhoud van de bachelor' (27%). De motieven om te kiezen voor een andere dan de educatieve minor verschillen niet significant tussen de afgelopen twee jaren.

Tabel 2.9 Motieven om te kiezen voor een andere dan de educatieve minor

	% (zeer) grote rol ⁸	
	2010-2011	2011-2012
Ik vond een van de andere minoren aantrekkelijker	83	84
Ik heb nooit graag leraar willen worden	37	39
De kennis en vaardigheden die ik in de educatieve minor leer kan ik alleen in het onderwijs goed gebruiken	24	27
De educatieve minor gaat ten koste van de vakinhoud van de bachelor	34	27
Werken met leerlingen spreekt mij niet erg aan	24	19
De combinatie van werk en studie in de educatieve minor sprak mij niet erg aan	15	19
Omdat ik van plan ben een eerstegraads lerarenopleiding te gaan volgen, wil ik de minor gebruiken om me in de bachelor te verbreden	14	9
De educatieve minor is voor mij geen goede voorbereiding op de (universitaire) lerarenopleiding	13	8
De educatieve minor staat niet goed op mijn CV	5	5
Anderen (ouders / studiegenoten) hebben me afgeraden de educatieve minor te volgen	7	3
Ik wist niet van de mogelijkheid om een educatieve minor te volgen	4	2
De educatieve minor verkleint mijn kansen op een baan	2	-
Andere motieven	21	19
Totaal (n)	254	64

Bron: Het Studentenpanel: Onderzoek Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Selectie: Alleen indien student een andere minor volgt (niet van toepassing = 0). Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

Motieven die slechts een kleine rol spelen om *niet* te kiezen voor de educatieve minor zijn 'de minor verkleint mijn kansen op een baan', 'ik wist niet van de mogelijkheid', 'afgeraden door anderen' en

⁸ Getoonde percentages zijn de samengevoegde antwoordcategorieën 4 en 5 van een vijf-puntschaal.

'de educatieve minor staat niet goed op mijn CV'. Een vijfde deel van de studenten die uiteindelijk bij een andere dan de educatieve minor terecht zijn gekomen geeft aan hiervoor andere dan de genoemde redenen te hebben. Uit een analyse van de opgegeven andere redenen blijken met name de "inpasbaarheid van de minor in het studieprogramma/rooster van de bachelor" en "geen tijd voor een stage" relatief veelgenoemde redenen. Ook wordt door studenten aangegeven dat het feit dat zij geen lesbevoegdheid verkrijgen door de minor te volgen (voor studenten aan een vakinhoudelijke bacheloropleiding die niet voorkomt in de verwantschapstabel) een reden is om niet te kiezen voor de educatieve minor. In de gesprekken met de universiteiten komt naar voren dat er ook studenten zijn die ondanks het niet verkrijgen van de lesbevoegdheid toch voor de minor gaan. In voorkomende gevallen geeft dit bij de student wel een gevoel van 'oneerlijkheid' aangezien in de praktijk soms nauwelijks verschillen tussen bachelors bestaan, maar het ene vak wel en de andere niet in de verwantschapstabel is opgenomen.

Ook herhalen studenten nogmaals dat de educatieve minor eventueel ten koste zou gaan van de vakinhoud van de bachelor, bijvoorbeeld:

"de tijd voor de educatieve minor gaat ten koste van de inhoud van mijn bacheloropleiding, en een docentenbevoegdheid kan ik in een later stadium ook nog wel halen"

"De educatieve minor bereidt voor op het onderwijs, maar dit kan ook worden bereikt door het volgen van de master aan de ILO. Een andere keuze zorgde voor een breder kader en het kiezen voor het onderwijs kon altijd nog."

2.4 Ontvangst educatieve minor in het veld

Een belangrijke partner in de educatieve minor zijn de vo-scholen. Hier loopt de student van de educatieve minor een praktijkstage en proeft, meestal voor het eerst, aan het beroep van leraar. De bereidheid vanuit de scholen om stageplekken aan te bieden en het belang dat zij aan de educatieve minor hechten, zijn belangrijke factoren om de doelstellingen van de educatieve minor te bereiken. Vo-scholen die stageplaatsen aanbieden aan studenten van de educatieve minor kunnen een aanvraag doen voor een bijdrage in de kosten voor de begeleiding en beoordeling van de stagiair⁹. Een aantal vo-scholen is door de NVAO erkend als opleidingsschool. Een opleidingsschool is een partnerschap tussen één of meer scholen voor vo en één of meer lerarenopleidingen die samen toekomstige leraren gedeeltelijk op de werkplek opleiden. Door ongeveer een kwart van de ondervraagde schoolleiders is aangegeven dat zij werkzaam zijn op een door de NVAO erkende opleidingsschool, bijna de helft is niet werkzaam op een opleidingsschool en een kwart zegt niet te weten of hun school een opleidingsschool betreft.

Bekendheid

De Quickscan onder directieleden in het vo (2009-2010) toont aan dat het merendeel van de ondervraagde scholen bekend is met de educatieve minor of er in ieder geval wel eens van heeft gehoord (Tabel 2.10). Een logische bevinding is dat dit meer geldt voor de door de NVAO erkende opleidingsscholen dan voor niet erkende opleidingsscholen (respectievelijk 65 en 58 procent, niet in tabel).

⁹ Voorwaarde voor zo'n aanvraag is dat het een student betreft die een in de verwantschapstabel genoemde vakinhoudelijke bacheloropleiding volgt.

Tabel 2.10 Bekendheid met de educatieve minor onder vo-scholen

	%
Ja, ik ben ermee bekend	54
Ja, ik heb er wel eens van gehoord	27
Nee	18
Totaal (n)	180

Bron: Quickscan onder vo-scholen

Op de vraag of men de educatieve minor een geschikte manier vindt om meer eerstegraads leraren voor de klas te krijgen, antwoordt iets minder dan de helft (48%) van degenen die bekend zijn met of gehoord hebben van de educatieve minor dat het een (zeer) goed idee is (Tabel 2.11). Bijna evenveel directieleden (40%) geven aan dat zij het geen slecht, maar ook geen goed idee vinden. Dit lijkt erop te wijzen dat er op scholen draagvlak is voor de educatieve minor.

Tabel 2.11 Vindt u de educatieve minor een geschikte manier om (uiteindelijk) meer eerstegraads leraren voor de klas te krijgen?*

	%
zeer goed idee	13
goed idee	35
geen slecht/geen goed idee	39
slecht idee	11
zeer slecht idee	1
Totaal (n)	147

Bron: Quickscan onder vo-scholen

*Indien men bekend is met/gehoord heeft van de educatieve minor.

Bereidheid tot het aanbieden van stageplaatsen

Een belangrijke indicator voor de ontvangst van de educatieve minor is de bereidheid van scholen om deze groep studenten een stageplaats aan te bieden. Alvorens die vraag te beantwoorden, is eerst gekeken naar de algemene bereidheid van de scholen om mee te werken aan de opleiding van nieuwe docenten. Daaruit blijkt dat bijna alle ondervraagde vo-scholen (95%) de afgelopen drie jaar betrokken zijn geweest bij het opleiden van toekomstige leraren (Tabel 2.12).

Tabel 2.12 Manier waarop vo-scholen in de afgelopen drie jaar betrokken zijn geweest bij het opleiden van aankomende docenten (%)*

	%
Studenten van tweedegraads opleidingen lopen/liepen stage in onze school	78
Studenten van eerstegraads wo-opleidingen lopen/liepen stage in onze school	59
Op onze school werken zij-instromers	59
Studenten van eerstegraads hbo-opleidingen lopen/liepen stage in onze school	57
Wij zijn een opleidingsschool voor 'Opleiden in de school'	34
Andere wijze	9
Nee	5
Totaal (n)	180

Bron: Quickscan onder vo-scholen

*Meer antwoorden mogelijk

Veelal zijn scholen op meerdere wijzen betrokken geweest, vooral als aanbieder van een stageplek aan studenten van tweedegraads opleidingen (78%). Meer dan de helft van de responderende vo-scholen geeft aan (ook) een stageplek te hebben geboden aan studenten van eerstegraads wo-

opleidingen (59%), te werken met zij-instromers (59%) en studenten van eerstegraads hbo-opleidingen als stagiair in de school te hebben gehad (57%).

De evaluatie uit 2009-2010 wees uit dat iets meer dan de helft van de toen ondervraagde coördinatoren en leraren (53%) andere scholen zou aanraden studenten van de educatieve minor als stagiair in te zetten (Hovius et.al. 2010). Over het algemeen werden ook voldoende stageplaatsen voor minorstudenten gecreëerd. In 2010-2011 had ruim de helft van de vo-scholen die bekend was met de educatieve minor of die hier van gehoord heeft, daadwerkelijk stageplekken voor minorstudenten (Tabel 2.13).¹⁰

Tabel 2.13 Biedt uw school/instelling een stageplek aan studenten van de educatieve minor?*

	%
Ja	56
Nee	44
Totaal (n)	147

Bron: Quicksan onder vo-scholen

* Indien men bekend is met/gehooft heeft van de educatieve minor.

Scholen die in 2010-2011 een stageplek voor minorstudenten hadden, lijken vaker dan niet-stagescholen (eerder) op andere wijze te maken hebben gehad met stagiairs van andere lerarenopleidingen (Tabel 2.14.14). Mogelijk is de begeleiding van stagiairs makkelijker te realiseren als er op school al ervaring is met leraren in opleiding. Daardoor zou de drempel voor het creëren van stageplekken voor educatieve minorstudenten hoger kunnen zijn voor scholen die geen stageplekken bieden aan hbo/wo eerste- of tweedegraads studenten. Ook de interviews onder de scholen met minorstudenten, die in het studiejaar 2011-2012 zijn gehouden, wijzen uit dat de meeste scholen de afgelopen jaren te maken hebben (gehad) met stagiairs van andere lerarenopleidingen. De respondenten konden het aantal stagiairs vaak alleen bij benadering noemen (zie Bijlage IV).

Tabel 2.14 Manier waarop vo-scholen in de afgelopen drie jaar betrokken zijn geweest bij het opleiden van aankomende docenten, verdeeld naar al dan niet stageschool voor studenten van de educatieve minor (%)

	Stageschool voor studenten van de EM	Geen stageschool voor studenten van de EM	Totaal
Nee/zij-instroom/anders	1	17	8
Stagiairs hbo/wo eerste- of tweedegraads/opleidingsschool	99	83	92
Totaal (n)	83	64	147

Bron: Quicksan onder vo-scholen.

Het merendeel van de scholen dat in 2010-2011 bekend was met de educatieve minor, maar geen stageplek aanbood, gaf als belangrijkste reden dat zij hiervoor nooit is benaderd (73%, Tabel 2.15). Daarnaast wilde 16 procent eerst (meer) informatie over de educatieve minor, voordat zij een stageplek beschikbaar zou stellen. Slechts een kleine groep vo-scholen die geen stageplek voor minorstudenten creëerde, stond hier ook niet welwillend tegenover. Zo gaf elf procent aan dat zij het opleiden via een educatieve minor in het algemeen geen goed idee vond. Negen procent was van mening dat studenten na de minor onvoldoende bekwaam zijn.

¹⁰ Hoewel 83 van de ondervraagde vo-scholen aangeven een stageplek aan te bieden, heeft iets minder dan de helft (49%) ook daadwerkelijk een of meerdere studenten van de educatieve minor in het studiejaar 2010-2011 begeleid.

Tabel 2.15 Belangrijke redenen voor school/instelling om geen stageplekken te bieden aan studenten van de educatieve minor (meerdere antwoorden mogelijk)*

	%
Wij zijn nooit benaderd voor een stageplek voor een student van de educatieve minor	73
Ik zou eerst (meer) algemene informatie willen over de educatieve minor	16
Ik vind het opleiden via een educatieve minor in het algemeen geen goed idee	11
Ik ben van mening dat studenten van de educatieve minor ná de minor onvoldoende bekwaam zijn voor het lesgeven	9
Het kost de school/instelling teveel geld	6
Het brengt teveel werk met zich mee	5
Wij hebben uit principe geen stageplekken voor studenten van de educatieve minor	3
Ik weet niet hoe we in contact kunnen komen met studenten/de opleiding educatieve minor	2
Andere reden	22
Totaal (n)	64

Bron: Quickscan onder vo-scholen

*Indien aangegeven dat men geen stageplekken aanbiedt aan studenten van de educatieve minor, maar wel bekend is met/gehooft heeft van de educatieve minor. Meer antwoorden mogelijk.

Belemmeringen bij het verwerven van stageplaatsen

Jaarlijks zoeken de universiteiten voor de eerstegraads lerarenopleidingen stageplaatsen. Met de komst van de educatieve minor, zijn ook in het tweedegraads domein stageplaatsen nodig. De vraag is of de universiteiten problemen tegenkomen in de werving. De universiteiten melden dat nu scholen bekend zijn met de minor, de universiteiten de inhoud en vormgeving minder hoeven toe te lichten. Voor sommige vakken is het echter moeilijk stagiairs te plaatsen, omdat ze niet of beperkt in de eerste leerjaren worden gegeven. Het gaat dan om onder andere biologie, informatica, maatschappijleer en filosofie. Bovendien is het niet altijd mogelijk om studenten stage te laten lopen in zowel vwo, havo, als vmbo-t. Dit is met name lastig op havo/vwo scholen. Er zijn opleidingen die wel een snuffeldag in het vmbo-t organiseren. Overigens is het over het geheel genomen lastig stageplaatsen te vinden op vmbo-t-scholen. Dit wijten de coördinatoren deels aan het feit dat het oorspronkelijke netwerk van de eerstegraads lerarenopleidingen op de hogere leerjaren havo/vwo gericht is.

2.5 Concluderend

In dit hoofdstuk is getracht antwoord te geven op drie deelvragen die betrekking hebben op het aanboren van nieuwe doelgroepen, met andere woorden de instroom.

Het aantal deelnemers aan de educatieve minor is gestegen van 275 in het startjaar tot 469 in 2011-2012. Om na te gaan of er daadwerkelijk meer studenten voor het onderwijs die dat vóór de educatieve niet hebben overwogen kan gekeken naar de motieven van studenten voor hun keuze voor de educatieve minor. Studenten die de educatieve minor volgden, hadden hiervoor als voornaamste motief om uit te vinden of het werken in het onderwijs en werken met leerlingen iets voor hen is. Een minderheid van de studenten (38% tot 40%) dat zij altijd al leraar hadden willen worden. Ongeveer een derde van de studenten die de educatieve minor volgen had geen ervaring met het geven van onderwijs of het begeleiden van kinderen voordat zij zich voor de minor inschreven. De educatieve minor trekt dus niet alleen studenten die al zeker een baan in het onderwijs voor zich zien.

Hiermee is nog niet de vraag beantwoord of de educatieve minor daadwerkelijk leidt tot meer academisch geschoolde leraren voor de klas. Stellen de studenten die toch al van plan waren een eerste- of tweedegraads bevoegdheid te halen zich nu tevreden met de beperkte tweedegraads bevoegdheid die de educatieve minor biedt? Studenten geven in het studiejaar 2011-2012, vergeleken met het jaar daarvoor, minder vaak aan dat hun keuze voor de educatieve minor als voorbereiding gezien kan worden op de (universitaire) lerarenopleiding (was 44%, is 32%). Voor ongeveer twee derde van de studenten is (63% tot 70%) is het onmiddellijk kunnen starten met lesgeven een belangrijk motief om de educatieve minor te volgen. Hiermee is dus niet uitgesloten dat een deel van de studenten de beperkte bevoegdheid zal gebruiken om meteen les te geven, waarmee de nieuwe route naar het leraarschap een feit zou zijn. In hoofdstuk 5 wordt verder ingegaan op de verwachtingen van studenten na afronding van de minor.

Hoe zit het met de bekendheid van de minor onder studenten die de minor niet volgen en overwogen zij de minor te volgen? Van de studenten die de minor niet volgen weet de helft van het bestaan van de educatieve minor en of het volgen van deze minor al dan niet tot de mogelijkheden behoort bij hun studie. Daarvan heeft meer dan de helft overwogen de educatieve minor te volgen, maar hier uiteindelijk niet voor gekozen. Hierbij speelt met name het beeld dat de minor zwaar is een rol.

Verreweg de meeste vo-scholen zijn bekend met de educatieve minor (in 2010). Degenen die met de educatieve minor bekend zijn geven in bijna de helft van de gevallen aan dat zij de minor een (zeer) goed idee vinden en er anders in ieder geval niet afwijzend tegenover te staan, waarmee geconcludeerd kan worden dat er onder scholen draagvlak is voor de educatieve minor. Twaalf procent van de scholen kan zich niet vinden in de educatieve minor als geschikt middel meer eerstegraads leraren voor de klas te krijgen.

3 Inrichting en uitvoering

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de inrichting en uitvoering van de educatieve minor in de praktijk centraal. Eerst komt de inrichting van het curriculum aan de orde (paragraaf 3.2). Vervolgens wordt de stage gezien vanuit het perspectief van alle betrokkenen (paragraaf 3.3). De begeleiding van de student vanuit zowel de vo-scholen als de universiteiten wordt uiteengezet in de paragrafen 3.4 en 3.5. Dan volgt een beschouwing van de samenwerking tussen de universiteiten en scholen en van uitwisseling tussen de universiteiten (paragraaf 3.6). Tot slot worden er deelconclusies getrokken (paragraaf 3.7).

3.2 Inrichting curriculum

De VSNU heeft in samenwerking met de VO-raad een kader voor de educatieve minor ontwikkeld, waarmee het curriculum van de minor wordt ingericht. In het kader is vastgesteld dat de minor een minimale studielast heeft van een half jaar (30 ECTS), waarvan de helft bestaat uit een stage. De verhouding tussen theorie en praktijk is op alle bevroagde universiteiten dan ook 'fifty-fifty'. Het praktijkgedeelte wordt verzorgd door de vo-scholen. Op de universiteit wordt de theorie behandeld, ook ten aanzien van de vakdidactiek en pedagogisch didactisch handelen. Op sommige universiteiten is er sprake van modules met een klein aantal studiepunten. Op andere universiteiten wordt de theorie geïntegreerd aangeboden. De meeste universiteiten besteden veel aandacht aan intervisie, begeleiding en mentoraat.

De ingangseisen voor de educatieve minor variëren van het reeds hebben behaald van de propedeuse tot 90 ECTS. De meeste studenten volgen de educatieve minor in het derde jaar van hun bachelor. In een aantal gevallen is dit ook in het tweede jaar mogelijk.

3.2.1 Blok- of lintmodel

Er zijn twee vormen van de educatieve minor: het blokmodel en het lintmodel. Bij de eerste variant, ook semestermodel genoemd, kan de student zich gedurende een half schooljaar volledig concentreren op de educatieve minor. Het studieprogramma van de educatieve minor bij het lintmodel wordt uitgesmeerd over een langere periode van meestal één studiejaar. Soms is de minor verspreid over twee schooljaren. Het eerste deel vindt dan plaats in de tweede helft van het schooljaar en de stage loopt door in de eerste helft van het daaropvolgende schooljaar. In het lintmodel volgt de student naast de minor ook andere vakken.

Welk model aangeboden wordt verschilt per universiteit en soms per faculteit. Sommige universiteiten bieden een combinatie van beide varianten aan. De reden waarmee universiteiten kiezen voor het blok- of lintmodel is soms inhoudelijk (wat is didactisch het best) en soms praktisch. De inpasbaarheid in het rooster van de faculteit kan bijvoorbeeld doorslaggevend zijn.

Uit de gesprekken met de scholen blijkt dat het blok- en lintmodel even vaak voorkomen. De meeste scholen hebben alleen studenten die één van de varianten volgen. Een enkele school biedt plaats aan studenten uit beide varianten.

Voor- en nadelen van het lintmodel

Meer scholen geven de voorkeur aan het lintmodel. Zij hebben hiervoor verschillende redenen:

- Omdat de periode waarin stage wordt gelopen langer is, hebben de studenten meer mogelijkheden om verschillende onderwijssituaties / -fases mee te maken, in het bijzonder om de ontwikkeling van leerlingen vanaf het begin van het schooljaar te kunnen volgen.
- Ze hebben meer binding met het onderwijs, de organisatie, leerkrachten en leerlingen.
- De spreiding van de stage over een langere periode komt het leerproces van de studenten ten goede. Hun groei is voor de school beter zichtbaar.
- In het lintmodel is het makkelijker om studenten gedurende het schooljaar naast de stage betaald in te zetten voor vervanging van leerkrachten.

Ook universiteiten die het lintmodel hanteren geven aan dat de studenten meer tijd hebben om te 'rijpen'.

In een variant van het lintmodel wordt de stage over twee schooljaren verdeeld: in de tweede helft van het eerste schooljaar en in de eerste helft van het daaropvolgende schooljaar. Scholen noemen hiervan de volgende voordelen:

- Studenten kunnen een voorzichtige start maken, ook om de sfeer eerst te proeven.
- Er is ruimte voor studenten in het eerste deel van de stage fouten te maken en daarna in het tweede schooljaar 'met een schone lei' te beginnen.

Scholen zien ook nadelen van het lintmodel:

- Doordat de studenten wekelijks beperkt aanwezig zijn op school, missen ze veel aspecten van het leraarschap en processen op school. Het is moeilijker de studenten de volledige verantwoordelijkheid over één of twee groepen te geven, omdat ze minder op school zijn.
- De spreiding van de stage over twee jaren is roostertechnisch moeilijker te realiseren dan wanneer het een heel schooljaar beslaat.
- De studenten hebben veel verplichtingen binnen de minor en moeten naast de minor ook vakken voor de rest van de bacheloropleiding volgen.

Sommige universiteiten zijn vanwege het laatstgenoemde punt geen voorstander van de lintstage, omdat studenten zich niet volledig op de minor kunnen richten. Ook universiteiten die het lintmodel hanteren zien een spanning tussen de minor en andere bachelor vakken. Dit maakt goed timemanagement van de zijde van de student erg belangrijk.

Voor en nadelen van het blokmodel

Enkele scholen noemen de volgende positieve punten van het blokmodel:

- De studenten volgen naast de educatieve minor geen andere vakken en kunnen zich daarom helemaal richten op de stage.
- Ze worden helemaal ondergedompeld in de praktijk: ze zijn een groot gedeelte van de week op school en maken daarom ook veel van de facetten van het leraarschap en processen op school mee.
- Leerkrachten kunnen de verantwoordelijkheid voor één of twee klassen overdragen aan de studenten, omdat ze er meer dagen in de week zijn.
- Het blokmodel past goed in het rooster van de school, het is overzichtelijker voor de plaatsing van stagiairs.

Er worden ook minpunten van het blokmodel genoemd:

- Aangezien de stage korter duurt, rendeert het minder: de student heeft minder tijd om te 'rijpen'. Van hem wordt verwacht dat hij een grote ontwikkeling doormaakt in een relatief kort tijdsbestek.

- De studenten maken mogelijk een deel van het schooljaar, het begin of einde, niet mee, terwijl dat juist een belangrijk onderdeel is.
- Omdat er per week meer lessen worden gemaakt, kan het voor sommige studenten te veel zijn binnen een kort tijdsbestek.

Redenen voor universiteiten om voor het blokmodel te kiezen zijn de volgende:

- De studenten kunnen zich volledig richten op de educatieve minor en hoeven hun aandacht niet te verdelen over de minor en andere vakken.
- Ze kunnen na afronding weer terugkeren naar de reguliere bacheloropleiding; er is weinig conflict tussen de minor en de rest van de bacheloropleiding.
- Theoretische vakken uit de minor lopen parallel aan de stage. Dus theorie kan meteen worden toegepast.

Universiteiten merken op dat scholen en studenten in eerste instantie vaak denken dat de minor in zes maanden niet haalbaar is: het zou te veel gevraagd of te intensief zijn. In de praktijk is het volgens hen wel haalbaar, maar een goede structuur en haalbare deadlines zijn daarbij essentieel. Universiteiten geven aan dat dit ook verbetert naarmate zij meer ervaring hebben met de minor. Zo heeft een universiteit in het blokmodel een vroeg beoordelingsmoment verwijderd om het intensieve programma iets meer lucht te geven.

Verschillen tussen studenten die het blokmodel en studenten die het lintmodel volgen

Voor de scholen is het lastig om verschillen in kwaliteit aan te wijzen tussen de stagiairs die werken met het lintmodel en degenen die een blokstage lopen. Immers, de meeste hebben ervaring met slechts één model. Sommige hadden te weinig minorstudenten om verschillen tussen de studenten van de twee varianten te signaleren. Wel vinden scholen dat het verschil in kwaliteit meer afhankelijk is van persoonlijke kenmerken dan van de wijze waarop het minorprogramma is georganiseerd: *"Het hangt van de student af"*. De scholen die in de eerste meting wel verschillen tussen de opleidingsvarianten zagen, gaven de voorkeur aan de studenten die met het blokmodel werken, vanwege de beter ervaren binding met de school en de leerlingen. In de tweede meting kwam het kwalitatieve verschil tussen studenten van het blok- en het lintmodel niet aan de orde.

3.2.2 Studenten die alleen en studenten die in twee- of meertallen stage lopen

Een aantal universiteiten laat de studenten bewust in twee- of meertallen stage lopen. Ze kunnen elkaars lessen bijwonen en elkaar feedback geven. Fouten die de één maakt kan de ander voorkomen. Dit komt het individuele leerproces ten goede. Bijkomend voordeel is dat de begeleider minder wordt belast. Scholen beamen dit.

Een nadeel is dat een school een duo of groepje als geheel moet aannemen voor de stage. Het is lastig om bij de selectie een individuele student af te wijzen wanneer bij de school twijfels over hem bestaan. Verder voeren scholen die de voorkeur geven aan één stagiair als argument aan dat studenten die in een groepje komen "te veel tegen elkaar aanleunen" en geen eigen stijl ontwikkelen.

3.2.3 Verantwoordelijkheid voor de educatieve minor

De verantwoordelijkheid voor de minor wordt vaak gedeeld tussen de aanwezige universitaire lerarenopleidingen (als expert op het gebied van het opleiden van leraren) en de bacheloropleiding (verantwoordelijk voor het bachelordiploma). De lerarenopleiding verzorgt in de meeste gevallen het onderwijs en staat garant voor de kwaliteit van de minor. Het getuigschrift wordt afgegeven door de bacheloropleiding.

De eerste meting wees uit dat bij vijf van de zes geïnterviewde universiteiten de educatieve minor georganiseerd wordt door de lerarenopleiding waar tevens de eerstegraads opleidingen worden verzorgd. Bij één universiteit wordt de minor niet door de lerarenopleidingen georganiseerd, maar op de faculteit van een omvangrijke vakbachelor zelf. Alle educatieve minoren die op deze universiteit worden aangeboden kunnen hier worden gevolgd. Bij twee universiteiten waarmee in de tweede meting gesproken is, blijkt dat ook externe partijen betrokken zijn. De ene universiteit werkt samen met een hbo-lerarenopleiding. In het andere geval zijn onderwijsadviseurs van een extern (maar aan de universiteit gelieerd) bureau bij de minor betrokken.

Wat opvalt is dat op sommige universiteiten de zwaarte van een minor (het aantal ECTS) per opleiding verschilt of dat sommige opleidingen de minorruimte niet volledig vrij roosteren. Studenten van deze opleidingen lopen daardoor het risico op studievertraging.

3.2.4 *Beoordeling*

De beoordeling van studenten is gebaseerd op de resultaten van zowel het theoretische als het praktijkgedeelte. De student moet beide onderdelen met een voldoende afsluiten. Het theoretische deel wordt op de universiteiten verschillend beoordeeld. Zo kan de toetsvorm per universiteit verschillen (schriftelijke toetsen, casustoetsen, etc.) en ook hoe omgegaan wordt met afzonderlijke onderdelen ten opzichte van elkaar: in hoeverre moeten alle onderdelen met een voldoende worden afgesloten. Alle universiteiten werken met portfolio's die de student moet bijhouden.

In de stage wordt de student twee keer beoordeeld. Gevraagd naar verbeterpunten in de samenwerking tussen scholen en universiteiten noemen vooral de universiteiten de beoordeling van het praktijkdeel. De stagebegeleiders zijn volgens hen vaak enthousiast en geven hoge beoordelingen. Universiteiten zien graag meer spreiding in de cijfers. Eén universiteit is daarom gestart met het inzetten van onafhankelijke veld- ofwel werkplekassessoren die niet direct betrokken zijn bij de begeleiding van de student. Ze zouden objectiever moeten zijn in hun oordeel dan de werkplekbegeleider en de begeleider van de universiteit. Dit leidt tot een meer objectieve beoordeling en soms tot onvoldoendes. Een andere oplossing is dat de universiteiten de beoordeling meer zelf doen en meer bezoeken aan de vo-scholen afleggen.

Het komt soms voor dat een school de student negatiever beoordeelt dan de universiteit. De oorzaak hiervan kan onduidelijkheid over de definitie van startbekwaamheid zijn. Volgens universiteiten interpreteren scholen startbekwaamheid soms te zwaar. Ook is er soms onduidelijkheid over de juiste interpretatie van de beoordelingscriteria.

Eén school mist een assessment aan het einde van de stage, bijvoorbeeld in de vorm van een les die de student geeft. De vakcoach, begeleider op school (BOS) en de begeleider van de universiteit zouden dan als assessoren aanwezig moeten zijn. De beoordeling door vo-scholen is nader uitgewerkt in onderzoek in opdracht van de vo-raad, waarbij ook aandacht is voor de verschillende functies die er zijn in de begeleiding van de studenten (Lockhorst en Wijers, 2012).

3.3 *Stageplaatsen*

3.3.1 *Het vinden van een stageplaats*

Doordat de meeste universiteiten een eerstegraads lerarenopleiding verzorgen, waren er vaak al contacten met de scholen. Via deze contacten hebben de opleidingen studenten van de educatieve minor kunnen plaatsen. Tegelijkertijd is dit een aandachtspunt. Volgens sommige

lerarenopleidingen is het netwerk van de universiteiten traditioneel gericht op het eerstegraads gebied. Dit maakt dat met name het contact met vmbo-t onvoldoende aanwezig is, wat bij de werving van stageplekken tot knelpunten leidt. Universiteiten die geen educatieve master én daardoor vaak een minder ontwikkeld netwerk hebben, hebben meer moeite om stageplaatsen te vinden.

Voor studenten zijn de contacten van de universiteit met het onderwijsveld belangrijk. In drie kwart van de gevallen (76%) is het eerste contact tussen de vo-school en de student van de educatieve minor ontstaan via de stagecoördinator van de universiteit (Tabel 3.1)⁶. In ruim 40 procent van de gevallen nam de student (soms naast het contact met de stagecoördinator) zelf contact op met de vo-school.

Tabel 3.1 Hoe kwamen de studenten van de educatieve minor bij uw school terecht?*

	%
Via de stagecoördinator van de opleiding	76
De student(en) heeft/hebben zelf contact opgenomen met onze school	43
Onze school heeft de student(en) benaderd (bijv. al contact als PAL)	10
Op een andere manier	12
Totaal (n)	49

Bron: Quickscan onder vo-scholen 2010-2011.

* Indien aangegeven dat er stageplekken werden vervuld door studenten van de educatieve minor. Meer antwoorden mogelijk.

Drie kwart van de studenten van de educatieve minor geeft aan (helemaal) geen problemen te hebben ondervonden bij het vinden van een stageplek (Tabel 3.2). Er is geen significant verschil gevonden tussen de afgelopen twee jaar in de mate waarin studenten problemen ondervonden bij het vinden van een stageplek.

Tabel 3.2 Heb je problemen ondervonden bij het vinden van een stageplek?

	2010-2011		2011-2012	
	%	N	%	N
(helemaal) geen problemen	77	84	78	106
neutraal	9	10	9	12
(heel) veel problemen	14	15	13	18
Totaal	100	109	100	136

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

De reden dat studenten geen problemen ondervinden bij het vinden van een stageplek, ligt mogelijk in het aanbod van stageplekken door de universiteit. Tabel 3.3 laat zien dat de meeste studenten (72% in 2010-2011, 78% in 2011-2012) hun stageplek hebben verkregen via de universiteit en dat nog geen kwart zijn of haar eigen stage heeft geregeld. Mogelijk hadden deze laatste studenten al een voorkeur voor een vo-school waarmee de opleiding nog geen relatie had.

Tabel 3.3 Hoe ben je aan een stageplek voor de educatieve minor gekomen?

	2010-2011		2011-2012	
	%	N	%	N
De universiteit bood de stageplek aan	72	78	78	106
Ik heb zelf een stageplek geregeld	20	22	17	23
Ik heb een stageplek gekregen via een bemiddelingsbureau	1	1	1	2
Mijn stageschool (vo) heeft mij benaderd (bijv. doordat ik daar werkte als PAL)	5	5	-	-

	2010-2011		2011-2012	
	%	N	%	N
Op een andere manier	3	3	4	5
Totaal	100	109	100	136

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

3.3.2 Niveau, vakgebieden, schoolactiviteiten

Uit de gesprekken met de vo-scholen blijkt dat de minorstudenten merendeels stage lopen in de eerste drie leerjaren van het havo en het vwo. Op iets minder dan de helft van de scholen doen de studenten ervaring op in het vmbo-tl. Sommige scholen hebben geen vmbo of plaatsen er liever hbo-studenten die daarvoor beter zouden zijn toegerust. Ondanks het feit dat de educatieve minor een bevoegdheid geeft voor de eerste drie jaren van het havo en het vwo (en voor vmbo-tl), zijn er wel studenten die in de hogere jaren meelopen of lesgeven. De betreffende scholen vinden het goed dat de studenten ook daar ervaring op doen. Zij kunnen hiermee een deel van de stage-uren vullen. Er zijn universiteiten die studenten bij één school stage laten lopen. Studenten van andere universiteiten doen het praktijkdeel op twee verschillende scholen.

Ook in de quickscan onder vo-scholen is aandacht besteed aan de onderwijsniveaus en leerjaren waarin stagiairs van de educatieve minor stage lopen. Zoals uit Tabel 3.4 blijkt, liepen de meeste studenten van de educatieve minor volgens de ondervraagde vo-scholen in 2010-2011 stage in het havo en in het vwo in de leerjaren 1, 2 en 3 (respectievelijk 67% en 59%)¹¹.

Tabel 3.4 Schooltypes waarin stage werd gelopen door studenten van de educatieve minor.*

	%
Vmbo-t leerjaar 1 en 2	45
Vmbo-t leerjaar 3 en 4	41
Havo leerjaar 1, 2 en 3	67
Havo leerjaar 4 en 5	45
Vwo leerjaar 1,2 en 3	59
Vwo leerjaar 4,5 en 6	35
Anders	8
Totaal (n)	49

Bron: Quickscan onder vo-scholen 2010-2011.

* Indien aangegeven dat er stageplekken werden vervuld door studenten van de educatieve minor. Meer antwoorden mogelijk.

De scholen krijgen studenten van uiteenlopende vakgebieden. Universiteiten geven aan dat het soms lastig is stageplaatsen voor studenten te vinden voor specifieke vakken, omdat die op weinig scholen of weinig in de eerste leerjaren worden gegeven of omdat het aanbod van studenten voor dat vak groot is. Het gaat om bijvoorbeeld maatschappijleer, filosofie of Spaans. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de belemmeringen bij het verwerven van stageplaatsen. Eén van de scholen merkt op dat wat hen betreft bij de educatieve minor vooral moet worden ingezet op tekortvakken. Voor de vakken maatschappijleer en geschiedenis is er al veel aanbod van stagiairs en docenten. Het extra aanbod vanuit de educatieve minor is voor deze vakken niet nodig.

De scholen willen de studenten niet alleen op hun vakgebieden inzetten om slechts les te geven. Ze vinden deelname van de stagiairs aan andere schoolactiviteiten ook belangrijk. De studenten ervaren dan niet alleen hoe het is om onderwijs te geven, maar krijgen ook te maken met de

¹¹ Gezien het betrekkelijk geringe aantal scholen in deze analyse/tabel moeten de resultaten met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

andere aspecten van het leraarsberoep. Op diverse scholen zijn ze dan ook aanwezig bij onder andere teamvergaderingen, vakteamoverleg, leerlingbesprekingen en themabijeenkomsten. Volgens de scholen maken de studenten zodoende volwaardig deel uit van het docententeam, afhankelijk van het soort stage (blok- of lintmodel) en de invulling daarvan.

3.4 Begeleiding door vo-scholen

Bijna alle responderende scholen begeleiden naast de studenten van de educatieve minor ook stagiairs van andere opleidingen, zowel van de eerstegraads als tweedegraads opleiding. De concrete ervaring met opleidingstrajecten, praktijkstages en begeleiding van studenten komt van pas. Zoals uit de quickscan blijkt, heeft 95% van de responderende vo-scholen ervaring met het opleiden van leraren. Dit geldt nog sterker voor de scholen met stagiairs van de educatieve minor. Een schoolopleider heeft wel twijfels over de geschiktheid van scholen als stage- en werkplek voor respectievelijk studenten en afgestudeerden van de educatieve minor: *“Als ze direct voor de klas moeten staan, kan dat alleen als ze op een goede opleidingsschool komen en er nog steeds veel begeleiding is.”*

Achtereenvolgend wordt ingegaan op drie onderdelen van de begeleiding: de introductie op school, begeleiding tijdens de stage in het algemeen¹² en vakinhoudelijke begeleiding. Daarna komt het onderscheid in begeleiding tussen studenten van de verschillende lerarenopleidingen aan de orde en de visie van de universiteiten op de begeleiding door de vo-scholen.

3.4.1 Introductie op school

Verschillende scholen verzorgen een introductieprogramma voor minorstudenten. Over het algemeen duurt de introductie ongeveer een dagdeel. De inhoud verschilt per school: informatie over de school, leerlingen en de stage, kennismaking met de vakcoach, meelopen in de klas, individueel gesprek op basis van sterkte-zwakke-analyse en leerdoelen van de student. Enkele scholen houden een start- of kennismakingsgesprek tussen de stagebegeleider, stagecoördinator en/of schoolleiding enerzijds en de minorstudent anderzijds. In één geval neemt de universiteit daaraan deel. Een school die van twee universiteiten minorstudenten krijgt en geen introductieprogramma voor deze stagiairs verzorgt, geeft aan dat de introductie op de universiteiten plaatsvindt. Sommige scholen willen eerder weten wanneer ze minorstudenten krijgen. Ze krijgen het te laat door, waardoor de studenten niet kunnen deelnemen aan het introductieprogramma voor andere stagiairs. Aparte introductie kost onnodig extra tijd.

3.4.2 Begeleiding tijdens stage

De stagebegeleider, stagecoördinator of schoolopleider is een persoon bij wie de student terecht kan met vragen en die de contactpersoon is voor de universiteit. Voor algemene pedagogische en didactische, niet vakgebonden, begeleiding en scholing bestaat op sommige scholen ook de functie van begeleider-op-school (BOS).

Verschillende scholen organiseren intervisiebijeenkomsten, waarbij er vaak een schoolopleider aanwezig is. Soms vindt dit in groepjes met alleen educatieve minorstudenten plaats, anders is er intervisie samen met studenten van de andere lerarenopleidingen en met startende leraren. Enkele

¹² Parallel aan deze evaluatie is in opdracht van de vo-raad uitgebreid onderzoek verricht naar de begeleiding van minorstudenten door de vo-scholen (Lockhorst en Wijers, 2012). Hierin worden onder meer de verschillende rollen en functies die er zijn in de begeleiding van de studenten en de methoden die scholen toepassen uitgebreid beschreven.

scholen noemen de volgende knelpunten: te kleine intervisiegroepen; de afwezigheid van de mentor vanuit de universiteit bij intervisie; het ontbreken van intervisie om organisatorische redenen en door de beperkte aanwezigheid van de studenten op school. Naast intervisie, organiseren scholen in het kader van de begeleiding ook cursussen en themadagen.

3.4.3 Vakinhoudelijke begeleiding

Het grootste gedeelte van de begeleiding wordt uitgevoerd door een vakcoach, ook wel werkplekbegeleider of schoolpracticumdocent (SPD) genoemd. Hij verzorgt de vakinhoudelijke begeleiding tijdens en buiten de lessen. Sommige vakcoaches geven tevens algemeen pedagogische en didactische, niet vakgebonden begeleiding. In veel gevallen woont een student een aantal van de lessen van de vakcoach bij, voert observatieopdrachten uit en loopt een dag met een klas mee. Vervolgens gaat de student zelf lessen geven en wordt hij daarbij begeleid. Soms wordt de les gefilmd en aan de hand van de film nabesproken. De vakcoach begeleidt, geeft feedback, beantwoordt vragen en introduceert de student in het leraarschap. De kwaliteit van de stagebegeleiding is dan ook erg afhankelijk van de vakcoach.

Het verschilt per docent of school hoe snel de stagiair "voor de leeuwen" wordt geworpen. Enkele scholen tasten eerst af wat hij kan en laten hem een voorzichtige start maken met een geleidelijke opbouw van stage. De stagiair woont eerst lessen bij, verzorgt dan alleen lesdelen en gaat na verloop van tijd hele lessen geven. Bij andere scholen of begeleiders geldt het devies: "*Niet te lang blijven kijken. Doen. Hands on.*" De student staat dan zo snel mogelijk voor de klas, na een korte periode van assisteren. Er is geen verband waargenomen tussen het model van de minor (blok of lint) en de snelheid waarmee een stagiair zelfstandig (delen van) lessen moet uitvoeren.

Begeleiding door de vakcoach vindt dagelijks, wekelijks of direct na de les van de student plaats. Op sommige scholen kan het overleg tussen hen wegens het lesrooster niet altijd plaatsvinden of is de vakcoach te weinig op school om goed te kunnen begeleiden.

3.4.4 Verschil begeleiding tussen minor-, hbo- en masterstudenten

Uit deze evaluatie blijkt dat op vrijwel alle onderzochte scholen de begeleiding van de minorstudenten op een vergelijkbare manier wordt vormgegeven én dat deze inhoudelijk niet afwijkt van de begeleiding van hbo- en masterstudenten. Wel neemt de begeleiding van de minorstudenten meer tijd in beslag dan bij de eerstegraads en tweedegraads studenten.¹³ Als verklaring noemen scholen het feit dat de studenten van de educatieve minor nog relatief onervaren en in vergelijking met de masterstudenten ook jong zijn. "*Ze hebben minder ervaring en zijn zelf vaak ook pas rond de 20.*" Daarnaast staan ze ook "*groen voor de klas*". Met weinig voorbereiding worden de studenten "*in het diepe gegooid*". Ook wordt van deze studenten verwacht dat ze binnen korte tijd een grote ontwikkeling doormaken. Dat kan alleen met goede en intensieve begeleiding. Dat de educatieve minorstudenten veel begeleiding nodig hebben vinden de meeste scholen inherent aan de korte duur van de minor. In lijn met deze bevinding constateren Lockhorst en Wijers (2012) dat de begeleiding van minorstudenten meer het karakter heeft van opleiden (het aanleren van nieuwe competenties, met name pedagogisch en didactisch) dan van coachen, zoals dit bij hbo-stagiairs het geval is.

¹³ Dit laatste punt wordt onderschreven door Lockhorst en Wijers (2012), die menen dat vooral vanwege de intensiteit de begeleiding van minorstudenten wel sterk verschilt van die van de reguliere leraar-in-opleiding van het hbo. Van belang voor het vergelijken van minorstudenten met hbo'ers is uiteraard of vergeleken wordt met een beginnende hbo'er of een meer ervaren (vierdejaars) leraar-in-opleiding.

Enkele scholen noemen ook andere verschillen tussen de begeleiding van minorstudenten enerzijds en de begeleiding van hbo- en masterstudenten anderzijds. De minorstudenten krijgen begeleiding op maat, een versneld programma wegens de korte stage en meer intervisie. Op een school is er juist geen intervisie voor minorstudenten.

De meeste scholen zijn van mening dat hun begeleiding voorziet in de behoeften van minorstudenten. Volgens scholen waarderen studenten de één-op-één-begeleiding. De begeleiding draagt bij tot het behalen van hun stagedoelen en het verwerven van de zeven basiscompetenties van startbekwaamheid. De begeleiding is voor de studenten (zeer) leerzaam, een eye-opener: ze verwerven kennis van typen leerstijlen, typen leerlingen en zorgleerlingen. De studenten zijn in het algemeen ook te spreken over de persoon van de coach, aldus de scholen.

3.4.5 De universiteiten over de begeleiding door de scholen

Het oordeel van de universiteiten over de begeleiding van de educatieve minorstudenten door de vo-scholen is over het algemeen positief. Universiteiten merken op dat begeleiders op scholen over het algemeen te weinig uren hebben om minorstudenten te begeleiden. Verder wijzen ze erop dat studenten worden overvraagd met verzoeken extra taken te verrichten, invallessen te geven etc. Een ander punt is dat het soms in de minor problemen oplevert als studenten een bijbaan hebben. Er bestaat daarbij onduidelijkheid over de vraag in hoeverre de lesuren die de studenten daarvoor maken voor de stage kunnen meetellen. Volgens de universiteiten is het vaak zo dat tijdens deze uren niet de begeleiding aanwezig is die voor de minor vereist is. Tevens kan dan onduidelijkheid ontstaan omtrent de beoordeling, met het oog op de objectiviteit en onafhankelijkheid van de beoordelaar. Tenslotte kan een bijbaan, binnen of buiten het onderwijs, te veel zijn voor de student met als gevolg dat hij niet meer toekomt aan de verplichtingen vanuit de minor. De vraag is of dit een eigen verantwoordelijkheid is van de student of dat hij tegen zichzelf moet worden beschermd. Hierover verschillen respondenten van de diverse universiteiten van mening.

Wat betreft de kwaliteit van begeleiding, maken universiteiten onderscheid tussen opleidingsscholen en niet-opleidingsscholen. Uit de eerste meting bleek dat de opleidingsscholen er meer op ingericht zijn studenten te begeleiden, iets dat terug is te zien in de kwaliteit van de begeleiding. De begeleiding door de vo-scholen wijkt volgens de universiteiten in essentie niet af van die van reguliere studenten. Deze is hooguit intensiever. De universiteiten zien niet direct een verschil tussen scholen met meer of minder stagiairs van de educatieve minor.

3.5 Begeleiding door universiteiten

De universiteiten hanteren diverse begeleidingsmethoden voor educatieve minorstudenten:

- Er is sprake van intervisie, waarbij studenten via groepsreflectie in kleine groepen ervaringen uitwisselen. Eén van de universiteiten die intervisiebijeenkomsten organiseert, heeft de rest van de begeleiding aan een hbo- tweedegraadsopleiding uitbesteed, waarbij intensief wordt samengewerkt. De universiteit heeft zelf weinig tot geen contact met de stageschool.
- Er is mentoraat met intensievere begeleiding dan wat masterstudenten krijgen. De minorstudenten zijn over het algemeen namelijk jonger dan masterstudenten. Er wordt in mentorgroepen gewerkt. Tijdens tussentijdse evaluaties wordt de voortgang van de student besproken. Dit is in de meeste gevallen ook een moment om na te gaan of de student voldoende ontwikkeling doormaakt om de minor met een voldoende af te kunnen ronden.
- Er wordt supervisie gegeven. Een universiteit heeft daartoe besloten, omdat lesgeven met name in het vmbo een aandachtspunt is. Vanuit de supervisie kan ook de voortgang van de

student worden gemonitord. De universiteit wil haar begeleidingsaanbod overeen laten komen met het aanbod voor de masterstudenten.

Evenals voor de scholen geldt ook voor de universiteiten dat de begeleiding van minorstudenten qua vormgeving en inhoud doorgaans vergelijkbaar is met de begeleiding van educatieve masterstudenten. Wel wordt de begeleiding van minoren door de universiteiten intensiever of "steviger" genoemd. Zo legt een universiteit bij de stageschool twee werkplekbezoeken in één semester af, terwijl het bij de educatieve masteropleiding om één werkplekbezoek gaat.

3.6 Samenwerking

In het vormgeven van de educatieve minor zijn partnerschappen tussen instellingen van groot belang. Deze paragraaf geeft een beeld van de samenwerking tussen de universiteiten en scholen en tussen de universiteiten onderling.

3.6.1 Samenwerking tussen universiteiten en scholen

Belangrijk voor de uitvoering van de educatieve minor is de samenwerking tussen universiteiten en scholen. In de regel wordt per school met één universitaire lerarenopleiding samengewerkt. Sommige scholen werken echter met meerdere universiteiten samen.

Beide metingen wijzen uit dat de scholen en universiteiten veelal (zeer) tevreden zijn over de samenwerking. Scholen zijn vooral erg tevreden als ze actief betrokken worden bij de invulling van de educatieve minor. Een school die aan de eerste en tweede meting heeft deelgenomen, zegt beduidend positiever over de educatieve minor te zijn dan in het begin. Een ander benadrukt dat de universiteiten en het werkveld dichter bij elkaar staan. Het feit dat een universiteit op een school colleges geeft aan de minorstudenten leidt tot intensieve contacten tussen beide partijen. De respondent vat het als volgt samen: *"Korte lijntjes, face-to-face contact tussen praktijkschool en opleidingsinstituut zijn belangrijk."* Er is sprake van zelfregie, verklaart een school die zeggenschap heeft over de toewijzing van minorstudenten. Volgens enkele scholen heeft de samenwerking met universiteiten tot gevolg dat ze samen kunnen werken aan het imago van de leraar. Ze wijzen ook op de mogelijkheid om door de samenwerking de academische opleidingsschool uit te breiden; de link tussen universiteit en school wordt nog meer aangehaald, zeker in het tweedegraads gebied. Een lerarenopleider zegt: *"Door de educatieve minor zijn er nu tweedegraads leraren in opleiding die kennis hebben van hoe het op de universiteit werkt. Zij weten meer van onderzoek doen, en dat is hard nodig op het havo/vwo."* Universiteiten noemen expliciet de duidelijke taakverdeling tussen hen en de scholen, zoals met betrekking tot de begeleiding van minorstudenten.

Aandachtspunten in de samenwerking

Doordat de minor in 2009-2010 nieuw was voor scholen en universiteiten, was er volgens beide partijen aan het begin een aantal opstartproblemen. Voorbeelden zijn:

- studenten werden te snel in het diepe gegooid;
- er was nog onvoldoende aandacht voor het lesgeven in het vmbo;
- de literatuurlijst was nog niet volledig;
- er waren te veel reflectiegesprekken.

In overleg hebben scholen en universiteiten deze kinderziektes aangepakt. In de twee daaropvolgende schooljaren lijken er minder knelpunten in de samenwerking te zijn. Scholen vermelden dat in goed overleg met universiteiten naar een oplossing is gezocht. Met name in de eerste meting kwam naar voren dat tussen de universiteit en de school vaak is geëvalueerd.

Verbeterpunten die nog aan de orde komen betreffen ten eerste de communicatie. Zo zijn volgens de scholen de opdrachten van studenten onduidelijk of moet de beoordeling van de student eenduidiger worden afgestemd. Op scholen waar studenten van meerdere universiteiten stage lopen wordt gesignaleerd dat de minoren erg van elkaar kunnen verschillen, bijvoorbeeld wat betreft het soort opdrachten dat de stagiairs moeten maken, de formulieren die ze moeten invullen en hoe het stageverslag er uit moet zien. De scholen vinden het prettiger als er meer eenheid hierin zou bestaan. In één geval is een school zeer ontevreden, aangezien het bij de uiteindelijke beoordeling niet werd betrokken.

Scholen blijven behoefte houden aan meer contact met de universiteit. Daarnaast willen scholen meer structuur in het contact met universiteiten: één contactpersoon per opleiding en van te voren duidelijkheid over wie dat is. De begeleider van de opleiding moet meer bezoeken aan de school afleggen, inclusief lesbezoeken, om de student te ondersteunen. Betere informatievoorziening naar de scholen is wenselijk, onder andere over reflectiedocumenten die studenten moeten opstellen, hun reeds verworven kennis en over de taken van de studenten. Vooral als studenten niet goed functioneren en minder initiatiefrijk zijn, moet de school niet alleen van hun informatie afhankelijk zijn. Verder willen scholen dat de verantwoordelijkheden van de opleiding helder moeten zijn. Een vraag is wie vanuit de universiteit de stage beoordeelt.

Een tweede verbeterpunt volgens de scholen betreft de afstemming vanuit universiteiten wat betreft de planning en roosters van de scholen. Bijvoorbeeld: een school krijgt stagiairs in het tweede deel van het schooljaar, terwijl er dan te veel vrije dagen zijn. Een ander voorbeeld is dat studenten soms lang wachten voordat ze weten of ze stage moeten lopen. Het is voor hen dan lastig om in te stromen, omdat het rooster van de school al vast ligt. Een school vertelt dat roosterwijzigingen in de opleiding onhandig zijn, omdat de school dan met de stage-uren moet gaan schuiven.

Ten derde betreuren enkele scholen het dat ze geen zeggenschap hebben over de selectie van minorstudenten. De universiteiten informeren of er capaciteit is op de school om studenten te begeleiden. Als dit het geval is dan selecteert de universiteit de stagiairs. De scholen vinden dat de student zelf de bepalende factor moet zijn bij het laten doorgaan van een stage, en niet de capaciteit van de school. Onder scholen is er behoefte aan intake- en kennismakingsgesprekken voor een goede selectie van studenten. De gesprekken moeten duidelijk maken of er een klik is met de school en een match tussen de stage-/werkplekbegeleider en de stagiair. Is er een match dan moet er een contract volgen, waarin verwachtingen, inhoud stage en verantwoordelijkheden zijn vastgelegd.

3.6.2 Kennisdeling tussen universiteiten

Tussen de universiteiten zelf is volgens de coördinatoren op praktisch vlak weinig samenwerking op het gebied van de educatieve minor. Ze wensen wel meer kennis en ervaringen met elkaar te delen. Op een technische universiteit wordt samengewerkt met een andere universiteit die juist meer alfa en gamma studenten heeft, zodat ze gezamenlijk de stageplaatsen goed kunnen benutten. Lockhorst en Wijers (2012) stellen dat overleg en afstemming tussen universiteiten over de beoordeling van stagiairs zinvol is.

3.7 Concluderend

In dit hoofdstuk is aandacht besteed aan de vormgeving en organisatie van de minor om vragen over de kwaliteit van de minor, de begeleiding van minorstudenten en de verschillen in resultaten tussen universiteiten en vo-scholen te beantwoorden.

Over het algemeen wordt de minor centraal georganiseerd door de universitaire lerarenopleidingen (ULO). De rol van de faculteiten kan verschillen per universiteit. Soms zijn ook partijen van buiten betrokken, bijvoorbeeld bij een universiteit zonder ULO. Wat betreft de vormgeving aan de minor is het onderscheid tussen het blok- en lintmodel belangrijk. Over het algemeen hanteert een universiteit slechts één van de varianten, beide modellen komen ongeveer even vaak voor. Redenen om voor een model te kiezen kunnen inhoudelijk zijn (wat werkt het best) of praktisch (wat past het best in het onderwijsprogramma).

Aan zowel het blok- als het lintmodel worden zowel voordelen als nadelen toegekend. Op grond van de onderzoeksgegevens kunnen geen uitspraken worden gedaan over welk model tot betere resultaten leidt. Een ander onderscheid in varianten van de minor heeft te maken met het alleen of in duo's stage lopen. De voordelen om minorstudenten als duo of in kleine groepen stage te laten lopen lijken op te wegen tegen de voordelen om ze als enkeling te plaatsen. Stage lopen in twee- of meertallen komt vooral het individuele leerproces ten goede, omdat stagiairs niet alleen leren door te doen maar ook door te zien.

De begeleiding op school bestaat uit algemeen pedagogische en didactische begeleiding, alsmede vakinhoudelijke begeleiding. Doorgaans geven de scholen op vergelijkbare wijze vorm en inhoud aan de begeleiding. Op een aantal scholen is deze begeleiding over verschillende functies verspreid, soms berust de volledige begeleiding bij een werkplekbegeleider. Een aantal scholen maakt gebruik van intervisie tussen stagiairs. Vooral de begeleiding bij opleidingsscholen lijkt goed te worden beoordeeld. Het onderscheid in functies en taken lijkt hier beter uitgewerkt.

Scholen en universiteiten geven aan dat de begeleiding die zij studenten van de educatieve minor geven in grote lijnen overeen komt met de begeleiding van hbo- en eerstegraads studenten. Wel hebben minorstudenten door de korte duur van de minor en de beperkte onderwijservaring meer begeleiding nodig dan hbo- en masterstudenten.

4 Oordelen over de educatieve minor

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat eerst in op de vraag hoe studenten oordelen over de educatieve minor als geheel en het theorie- en praktijkdeel in het bijzonder (paragraaf 4.2). Daarna komen de oordelen van scholen en universiteiten over de educatieve minor en over de minorstudenten aan de orde (paragraaf 4.3 en 4.4), gevolgd door een aantal deelconclusies (paragraaf 4.5).

4.2 Studenten over de educatieve minor

Hoe oordelen studenten over de educatieve minor? Tabel 4.1 laat zien dat zij over het algemeen vrij positief staan tegenover de verschillende onderdelen van de minor. Ook Lockhorst en Wijers (2012) merken op dat studenten tevreden zijn. Over het praktijkdeel zijn de studenten, net als in het startjaar van de educatieve minor, het meest positief: zij geven hieraan een ruime acht. Ook de begeleiding vanuit de stageschool, de vakdidactische vaardigheden en de pedagogisch-didactische vaardigheden die zij hebben geleerd in de educatieve minor worden gewaardeerd met een ruime voldoende, respectievelijk een 8,0, een 7,1 en een 6,9. Dit cijfer verschilt niet significant met vorig jaar. Hoewel nog steeds voldoende, krijgt het theoretische deel van de minor het minst hoge cijfer (6,3). De wijze van beoordeling in de minor krijgt vergeleken met vorig jaar een significant hoger rapportcijfer toegekend: 6,6 (in 2010-2011: 6,1). Vergeleken met het startjaar van de educatieve minor, zijn studenten de laatste twee jaar over het theoretische deel en de begeleiding vanuit de universiteit minder tevreden geworden.

Tabel 4.1 Gemiddeld oordeel over onderdelen van de educatieve minor.

	2009-2010*	2010-2011		2011-2012	
	Gemiddeld	Gemiddeld	N**	Gemiddeld	N**
De pedagogisch-didactische vaardigheden die ik leer in de educatieve minor	-	7,2	108	6,9	134
De vakdidactische vaardigheden die ik leer in de educatieve minor	6,6	6,9	109	7,1	134
Het theoretische deel van de minor	6,7	6,3	109	6,3	135
Het praktijkdeel (stage) van de minor	8,0	8,1	109	8,4	134
De wijze van beoordeling in de minor	6,6	6,1***	108	6,6***	135
De begeleiding vanuit de opleiding (universiteit)	7,0	6,5	109	6,7	135
De begeleiding vanuit de stageschool	7,7	7,8	109	8,0	134

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012.

* Bron: Evaluatie startjaar educatieve minor (ITS & IOWO).

** Studenten die aangegeven hebben dat zij nog geen oordeel kunnen geven over onderdelen van de educatieve minor, zijn buiten beschouwing gelaten.

*** Significante verschillen naar meetjaar ($p < 0,05$). 2009-2010 niet meegenomen.

Theorie

Het theoretische deel van de minor wordt verzorgd door de universiteit. In hoeverre dit deel volgens de studenten aansluit bij verschillende de taken en competenties van het leraarsberoep zoals

opgesteld door de SBL¹⁴, is te zien in Tabel 4.2. Zo is men zowel in 2010-2011 als in 2011-2012 het meest tevreden over in hoeverre de theorielessen hun leert om zelfstandig een les voor te bereiden. Daarnaast is het merendeel van de studenten tevreden over onder meer het theoretische deel voor wat betreft deze voorbereid op het nadenken over beroepsopvattingen en het zorgen voor een goede leeromgeving zodat leerlingen het vak eigen kunnen maken. Het theoretische deel dat voorbereiding moet bieden op de volgende taken en competenties is volgens de studenten wat minder goed: constructief bijdragen leveren aan vergaderingen en andere overleggen, op een professionele manier samenwerken met derden als ouders en zorginstellingen en de professionele samenwerking en afstemming met collega's. Hoewel het toetsen en beoordelen van leerlingen nog steeds minder goed beoordeeld wordt (38% goed), is hier wel een significante verbetering ten opzichte van vorig jaar te zien, toen nog 27 procent de voorbereiding hiervan door de theorielessen als (heel) goed beoordeelde. De studenten oordelen daarnaast in beide jaren positiever over de voorbereiding van het theoretische deel op het geven van onderwijs aan de eerste drie leerjaren in havo en vwo dan aan vmbo-t.

Tabel 4.2 Voorbereiding van het theoretische deel van de minor op taken en competenties (% (heel) goed¹⁵).

	2010-2011		2011-2012	
	%	N	%	N
Zelfstandig een les voorbereiden	67	73	67	91
Nadenken over mijn eigen beroepsopvattingen en zorgen voor mijn eigen ontwikkeling en professionalisering	62	68	63	86
Met mijn didactische kennis en vaardigheden zorgen voor een leeromgeving waarin leerlingen zich op een goede manier het vak eigen kunnen maken	59	64	62	84
Herkennen van de invloed van mijn eigen houding en gedrag op leerlingen	50	55	60	81
Met mijn organisatorische vaardigheden zorgen voor een overzichtelijke, ordelijke en taakgerichte sfeer in de lessen	52	57	56	76
Met mijn vakinhoudelijke kennis en vaardigheden zorgen voor een leeromgeving waarin leerlingen zich op een goede manier het vak eigen kunnen maken	51	56	56	76
Onderwijs geven aan vwo-onderbouw ¹⁶	47	51	55	75
Zorgen voor een veilige leeromgeving	55	60	51	70
Onderwijs geven aan havo-onderbouw	47	51	50	68
Zorgen voor een goede sfeer en samenwerking met en tussen leerlingen	52	57	49	67
Zelfstandig een les uitvoeren/geven	45	49	49	66
Toetsen en beoordelen van leerlingen	27*	29	38*	51
Stimuleren van de sociaal-emotionele en morele ontwikkeling van leerlingen	35	38	32	43
Onderwijs geven aan vmbo-t-onderbouw	33	36	29	39
Op een professionele manier samenwerken en afstemmen met collega's	18	20	15	21
Op een professionele manier samenwerken met derden (ouders,	12	13	10	13

¹⁴ Stichting Beroepskwaliteit Leraren en ander onderwijspersoneel.

¹⁵ Getoonde percentages zijn de samengevoegde antwoordcategorieën 4 en 5 van een vijf-puntschaal.

¹⁶ Waar in de tabellen in dit rapport gesproken wordt over 'onderbouw' bedoelen we de eerste drie leerjaren: de leerjaren waarin je les mag geven met een tweedegraads bevoegdheid.

	2010-2011		2011-2012	
	%	N	%	N
zorginstellingen, etc.)				
Constructieve bijdragen leveren aan vergaderingen en andere overleggen op school	11	12	8	11
Totaal	100	109	100	136

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2010-2011.

* Significante verschillen naar meetjaar ($p < 0,05$).

Praktijk

De studenten vinden dat de stage (praktijkdeel van de minor) hun op meer taken en competenties die nodig zijn voor het leraarsberoep goed voorbereidt dan het theoretische deel. Zo zijn bijna alle studenten tevreden over hoe de stage hen leert zelfstandig een les uit te voeren en voor te bereiden. Ook het herkennen van de invloed van eigen houding en gedrag op leerlingen, zorgen voor een goede sfeer en samenwerking met en tussen leerlingen, het zorgen voor een leeromgeving waarin leerlingen het vak eigen kunnen maken, het zorgen voor een veilige leeromgeving en het zorgen voor een overzichtelijke en taakgerichte sfeer in de lessen wordt volgens meer dan 80 procent van de leerlingen (heel) goed geleerd tijdens de stage van de educatieve minor (Tabel 4.3). Vooral over de voorbereiding van het praktijkdeel op het herkennen van de invloed van de eigen houding en gedrag op leerlingen, zorgen voor goede sfeer en samenwerking, zorgen voor een veilige leeromgeving, toetsen en beoordelen van leerlingen en het professioneel samenwerken en afstemmen met collega's wordt dit jaar significant beter beoordeeld dan in het vorige jaar. Hoewel het merendeel van de studenten de voorbereiding op het onderwijs geven (heel) goed vindt, zijn studenten meer tevreden over de mate waarop het praktijkdeel voorbereidt op het onderwijs geven aan de eerste jaren in havo en vwo dan over de voorbereiding ervan op het onderwijsgeven aan vmbo-t. Dit geldt voor zowel dit jaar als voor vorig jaar.

Tabel 4.3 Voorbereiding van praktijkdeel van de minor op taken en competenties (% (heel) goed¹⁷).

	2010-2011		2011-2012	
	%	N	%	N
Zelfstandig een les uitvoeren/geven	92	100	95	129
Zelfstandig een les voorbereiden	88	96	93	126
Herkennen van de invloed van mijn eigen houding en gedrag op leerlingen	75*	82	91*	124
Zorgen voor een goede sfeer en samenwerking met en tussen leerlingen*	81*	88	90*	122
Met mijn didactische kennis en vaardigheden zorgen voor een leeromgeving waarin leerlingen zich op een goede manier het vak eigen kunnen maken	75	82	82	112
Zorgen voor een veilige leeromgeving	72*	78	82*	111
Met mijn organisatorische vaardigheden zorgen voor een overzichtelijke, ordelijke en taakgerichte sfeer in de lessen	72	79	81	110
Toetsen en beoordelen van leerlingen	68*	74	79*	107
Met mijn vakinhoudelijke kennis en vaardigheden zorgen voor een leeromgeving waarin leerlingen zich op een goede manier het vak eigen kunnen maken	73	80	77	105
Onderwijs geven aan vwo-onderbouw	81	88	76	103
Onderwijs geven aan havo-onderbouw	76	83	74	101

¹⁷ Getoonde percentages zijn de samengevoegde antwoordcategorieën 4 en 5 van een vijf-puntschaal.

	2010-2011		2011-2012	
	%	N	%	N
Op een professionele manier samenwerken en afstemmen met collega's	61*	67	74*	101
Nadenken over mijn eigen beroepsopvattingen en zorgen voor mijn eigen ontwikkeling en professionalisering	59	64	66	90
Stimuleren van de sociaal-emotionele en morele ontwikkeling van leerlingen	50	54	56	76
Onderwijs geven aan vmbo-t-onderbouw	51	56	51	70
Constructieve bijdragen leveren aan vergaderingen en andere overleggen op school	47	51	49	66
Op een professionele manier samenwerken met derden (ouders, zorginstellingen, etc.)	32	35	40	54
Totaal	100	109	100	136

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. * Significante verschillen naar meetjaar ($p < 0,05$).

Aspecten waar studenten zoals ze zelf aangeven, óók in de stage niet goed op voorbereid worden, zijn het professioneel samenwerken met derden en het constructief bijdragen aan vergaderingen en andere overleggen: meer dan de helft van de studenten vindt de voorbereiding hierop minder goed in het praktijkdeel. Dit geldt wederom voor beide jaren.

Voorbereiding op het leraarschap

Zoals eerder aangegeven is de educatieve minor opgezet om studenten kennis te laten maken met het geven van onderwijs en hopelijk te motiveren om na hun studie als leraar te gaan werken. Tabel 4.4 laat zien dat, op een enkeling na, alle bevraagde studenten uit de tweede en derde tranche van de educatieve minor een goed beeld hebben gekregen van het werken in het onderwijs door de minor. Ook vindt een groot deel van de studenten dat de door hen gevolgde educatieve minor een goede voorbereiding is op de universitaire lerarenopleiding (2010-2011: 70%, 2011-2012: 74%). Studenten zijn daarnaast wederom over de begeleiding vanuit de vo-school meer te spreken dan over de begeleiding vanuit de universiteit: 75 procent vindt de begeleiding vanuit de vo-school adequaat terwijl 57 procent de begeleiding vanuit de universiteit adequaat vindt. Ook de eerste tranche studenten (2009-2010) oordeelde positiever over de begeleiding op de stageschool dan over de begeleiding vanuit de opleiding (rapportcijfers respectievelijk 7,7 en 7,0).

Tabel 4.4 Beeld van nut en begeleiding tijdens minor (stellingen: % (zeer) mee eens¹⁸).

	2010-2011		2011-2012	
	%	N	%	N
Door de educatieve minor krijg ik een goed beeld van werken in het onderwijs.	92	100	91	124
Met de educatieve minor ben ik goed voorbereid op een vervolgopleiding in het onderwijs (universitaire lerarenopleiding).	70	76	74	100
De begeleiding vanuit de universiteit tijdens de minor is adequaat.	50	55	57	77
De begeleiding vanuit de vo-school tijdens de stageperiode is adequaat.	78	85	75	102
Totaal	100	109	100	136

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

¹⁸ Getoonde percentages zijn de samengevoegde antwoordcategorieën 4 en 5 van een vijf-puntschaal.

De totale bachelor, inclusief de educatieve minor, is volgens vrijwel alle studenten in beide jaren dan ook een goede voorbereiding op het lesgeven in de eerste drie leerjaren (Tabel 4.5). Zeven procent is het hier niet mee eens en twaalf procent weet het nog niet. Wel zijn de meningen verdeeld over het niveau waarop de educatieve minor voorbereidt. De helft van de studenten vindt dat de educatieve minor zoals bedoeld voorbereidt op zowel het lesgeven in vmbo-t en de eerste drie leerjaren van havo en vwo, maar eveneens geeft ruim een kwart aan dat de educatieve minor niet voorbereidt op vmbo-t maar alleen op de eerste leerjaren in havo en vwo. Hierbij moet wel worden bedacht dat deze studenten zijn bevraagd tijdens of net na het doorlopen van de bachelor. Het is de vraag of ze deze mening nog steeds zijn toegedaan als ze een jaar zelfstandig als leraar in het voortgezet onderwijs werken.

Tabel 4.5 Is de totale bachelor, dus inclusief de educatieve minor, een goede voorbereiding op het lesgeven in de onderbouw?

	2010-2011		2011-2012	
	%	N	%	N
Ja, maar alleen voor lesgeven in vmbo-t-onderbouw	1	1	4	5
Ja, maar alleen voor lesgeven in havo/vwo-onderbouw	31	34	27	37
Ja, voor zowel lesgeven in vmbo-t, havo als vwo-onderbouw	48	52	50	68
Nee	8	9	7	10
Weet ik (nog) niet	12	13	12	16
Totaal	100	109	100	136

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

SBL-competenties: Vergelijk drie jaar educatieve minor

In de evaluatie van het startjaar van de minor is ook gevraagd naar de eigen score van de educatieve minorstudenten op de SBL-competenties. Omdat hierbij is gevraagd naar een beeld over de totale minor (theorie- en praktijkdeel samen) is een één op één vergelijking met 2010-2011 en 2011-2012 niet mogelijk. Toch valt een aantal aspecten op.

De *interpersoonlijke* component gaat over het bewustzijn van de invloed van de eigen houding en gedrag op de leerlingen en de kennis over communicatie en groepsprocessen. In 2009-2010 oordeelde driekwart van de studenten (zeer) positief over deze competenties. Met name over het praktijkdeel zien we vorig jaar eenzelfde score en dit jaar is de score zelfs nog positiever (Herkennen van de invloed van mijn eigen houding en gedrag op leerlingen: 75% in 2010-2011 en 91% in 2011-2012), over het theoriedeel is het oordeel op dit aspect wat minder vaak positief (50% in 2010-2011 en 60% in 2011-2012). De *pedagogische component* gaat over de pedagogische kennis en vaardigheden om een veilige leeromgeving te creëren en het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. In 2009-2010 was 60 procent van de studenten het (zeer) eens met de stellingen over dit aspect. Op de stelling over het creëren van een veilige leeromgeving zijn de scores de laatste twee jaar ongeveer gelijk. Wel vinden de studenten in deze twee jaren dat het praktijkdeel hierop een betere voorbereiding biedt dan het theoriedeel. In 2010-2011 en in 2011-2012 zijn studenten wel wat minder overtuigd van de kennis en vaardigheden die zij - zowel in het theorie- als het praktijkdeel - hebben opgedaan m.b.t. het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Kijken we naar de *vakinhoudelijke component* (vakinhoudelijke kennis en vaardigheden) dan zijn studenten in zowel 2010-2011 als in 2011-2012 minder positief dan in 2009-2010 over de eigen kennis en vaardigheden (2009-2010: 82% (zeer) mee eens); 2010-2011: theoretisch deel 51%; praktijkdeel 73%; 2011-2012: theoretisch deel 56%; praktijkdeel 77%). Oordelen over de *didactische kennis en vaardigheden* lijken tussen de jaren meer overeen te komen (2009-2010: 72% (zeer) mee eens); 2010-2011: theoretisch deel 59%; praktijkdeel 75%; 2011-2012: theoretisch deel 62%; praktijkdeel 82%).

Op *organisatorisch gebied* onderschrijft 72 procent van de studenten in het startjaar van de educatieve minor dat zij voldoende organisatorische vaardigheden hadden om voor de leerlingen een overzichtelijk en ordelijk werkklimaat tot stand te brengen. In 2010-2011 vindt 52 procent van de studenten dat het theoriedeel hen goed voorbereidt op deze competentie, en 72 procent zegt dit over het praktijkdeel. In 2011-2012 zijn de studenten gelijk gestemd over de voorbereiding op deze competities als een jaar eerder (theorie 56%; praktijk 81%, geen significant verschil met een jaar eerder). Ook de *samenwerking met collega's* is in alle drie de jaren aan bod gekomen. Het oordeel over de voorbereiding in het theoriedeel verschilt hierin in de afgelopen twee jaar van het startjaar (2009-2010: gem. 53% mee eens; 2010-2011: theorie 18% (heel) goede voorbereiding; 2011-2012: theorie 15% (heel) goede voorbereiding). Het oordeel over de voorbereiding van de samenwerking in het praktijkdeel verschilt vooral het laatste jaar van het startjaar (2009-2010: gem 53% mee eens; 2010-2011: praktijk 61% (heel) goede voorbereiding; 2011-2012: praktijk 74% (heel) goede voorbereiding). Eenzelfde patroon zien we in de competenties op het gebied van de *samenwerking met derden*, alhoewel de verbetering in het praktijkdeel dit jaar hier achterwege is gebleven. Ten slotte focussen we op de oordelen over *reflectie en ontwikkeling*. In 2009-2010 gaf gemiddeld 89 procent van de studenten aan dat zij het eens waren met stellingen op dit vlak. Ondanks de onmogelijkheid de resultaten één op één te vergelijken lijkt dat in zowel 2010-2011 en 2011-2012 minder: 66 procent is dit jaar (2010-2011: 56%) van mening dat het praktijkdeel van de minor hen hierop voorbereidt, en 63 procent beaamt dit over het theoretisch deel (2010-2011: 62%).

Verwachtingen minor

In 2011-2012 is aan de studenten van de educatieve minor gevraagd of de verwachtingen die zij hadden aan het begin van de minor ook zijn waargemaakt (Tabel 4.6). Bijna alle studenten vinden van wel: 46 procent vindt dat al hun verwachtingen zijn waargemaakt en 49 procent gedeeltelijk.

Tabel 4.6 Heeft de educatieve minor jouw verwachtingen waargemaakt?

	%	N
Ja, helemaal	46	63
Ja, gedeeltelijk	49	67
Nee, helemaal niet	4	6
Totaal	100	136

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2011-2012.

Studenten die aangeven dat hun verwachtingen niet of maar gedeeltelijk zijn uitgekomen geven hiervoor voornamelijk als reden dat de aansluiting tussen de theorie en de praktijk beter had gekund net als de communicatie tussen de universiteit en de stageschool. Enkele genoemde voorbeelden:

“Het theoriegedeelte van de minor sluit niet goed aan bij het praktijkgedeelte. Verder wordt er te weinig aandacht besteed aan het lesgeven op het vmbo.”

“Het theoriegedeelte viel tegen. Afhankelijk van het type onderwijs van je stage (havo, vwo, vmbo) werkt de school anders, zijn de leerlingen anders. Specifieke opdrachten die te weinig vrijheid laten voor eigen invulling blokkeren daarom je ontwikkeling en demotiveren.”

“Het theoriegedeelte viel tegen. Er werd nauwelijks uitgelegd hoe de theorie en praktijk met elkaar verbonden waren.”

“Het theoriegedeelte was te theoretisch, en weinig gericht op de dagelijkse gang van zaken op school.”

“In de praktijk leer je toch het meest, maar praktijk en theorie waren niet altijd goed op elkaar afgestemd. Zo was Vakdidactiek 1 vooral gericht op lesgeven in de bovenbouw en CKV, terwijl ik van de stageschool alleen stage mocht lopen in de cultuurklassen van de onderbouw. De communicatie tussen de universiteit die de educatieve minor aanbood en de stageschool liep wat stroef. De communicatie en doelstellingen mogen scherper, zodat de student hiervan geen hinder van ondervind.”

Aanraden aan vrienden

Dat de minor door een substantieel deel van de studenten positief wordt ervaren, blijkt ook wel uit het volgende. Bijna alle studenten die in het startjaar de educatieve minor hebben gevolgd, raadden de educatieve minor aan hun (mede)studenten of vrienden. Ook in 2010-2011 zijn de studenten in grote mate tevreden over de educatieve minor dat ze deze aan zouden raden aan hun studiegenoten en vrienden: 35 procent gaat dit zeker, en 48 procent waarschijnlijk doen. Ditzelfde zien we in 2011-2012: 89 procent van de studenten raadt de educatieve minor aan (mede) studenten of vrienden, waarvan 40 procent dit zeker gaat doen en 49 procent waarschijnlijk.

Tabel 4.7 Zou je aan (mede) studenten of vrienden aanraden om ook een educatieve minor te gaan doen?

	2010-2011		2011-2012	
	%	N	%	N
Ja, zeker	35	38	40	55
Ja, waarschijnlijk wel	48	52	49	66
Nee, waarschijnlijk niet	12	13	8	11
Nee, zeker niet	5	5	3	4
Totaal	100	108	100	136

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

4.3 Oordelen van universiteiten en scholen over de educatieve minor

Over het algemeen zijn scholen positief over de educatieve minor. Veel scholen waren in eerste instantie sceptisch, hoewel ze zonder uitzondering beseften dat ze te maken krijgen met toenemende lerarentekorten. Zij zagen het als een zware, zo niet onmogelijke, opgave om studenten in vijf maanden op te leiden tot docent. De positieve ervaringen met de studenten van de educatieve minor hebben er echter voor gezorgd dat scholen zich anders zijn gaan opstellen.

Scholen zien een aantal positieve punten van de minor:

- De minor is een goede manier om een nieuwe doelgroep aan te spreken en te interesseren voor het onderwijs. De studenten kunnen al vroeg in de opleiding met de onderwijspraktijk in aanraking te komen, ervaring opdoen en er achter komen of het lerarenberoep iets voor ze is. Het is belangrijk in een vroeg stadium daar aandacht aan te besteden, getuige de ervaringen met educatieve masterstudenten die het verschil tussen theorie en praktijk erg groot vinden.
- De minor lijkt een goede opstap naar de eerstegraads bevoegdheid.
- Door de minor kan het gemiddelde niveau van het lerarenteam worden verhoogd, doordat minorstudenten wetenschappelijke kennis meenemen.

De respondenten van de universiteiten zijn allemaal positief over de educatieve minor. Ze vinden het dan ook een goede manier om meer studenten te interesseren voor een baan in het onderwijs.

Scholen en universiteiten laten ook kritische geluiden over de minor horen. Sommige scholen menen ten eerste dat de minor erg kort is en er te weinig stage-uren zijn om een onderwijsbevoegdheid te verkrijgen. Zij zien liever dat de minor wordt uitgebreid, meer studiepunten gaat omvatten en over meerdere studie jaren wordt verspreid. Zij vergelijken het

minorprogramma van vijf maanden met het programma dat zij-instromers volgen, dat over het algemeen twee jaren duurt. Hun bezorgdheid komt terug in uitspraken als: *“De educatieve minor is een goedkope manier om aan de bevoegdheid te komen.”*, *“Dat [de minorstudent] kan toch niet zomaar voor de klas.”*

Verschillende respondenten van de vo-scholen weten dat (ook) collega's bezorgd zijn over de korte duur van de minor en tonen daarvoor begrip: *“Men relateert het ook aan de eigen opleiding en denkt: kijk wat ik er voor heb moeten doen”*. Scholen wijzen erop dat studenten in zo'n korte tijd geen kennis kunnen maken met alle facetten van het schoolproces. Het is onverantwoord hen voor de klas te plaatsen en ze daarvoor volledige verantwoordelijkheid te geven; het is goed dat de meesten niet direct voor de klas komen te staan, menen enkele scholen. Volgens sommige scholen kan het zijn dat studenten het onderwijs juist niet ingaan wegens het kortere en intensievere traject van de educatieve minor: het zou te zwaar kunnen zijn en daardoor studenten kunnen afschrikken.

Sommige scholen vinden dat minorstudenten erg gericht zijn op doorstroom naar de eerstegraads opleiding. Dit zou hen niet stimuleren direct als docent aan de slag te gaan. *“Het effect van de minor zou voor scholen moeilijk te meten zijn. Aangezien de meeste studenten de masteropleiding willen volgen als ze blijvend voor het onderwijs kiezen, zullen ze niet onmiddellijk in dienst treden. Daardoor verliest de school ze eerder dan hbo- en masterstudenten uit het oog.”*, aldus een respondent. Een ander punt dat wordt genoemd is de beperkte uitdaging die het tweedegraads gebied biedt voor een academisch geschoelde docent. Een respondent verwacht daarom dat vrijwel alle minorstudenten zullen proberen een eerstegraads bevoegdheid te halen. Er zijn ook docenten die hen juist daartoe aanmoedigen.

Een probleem voor universiteiten is dat de studentenaantallen in de minor voor bepaalde vakken soms te klein zijn, waardoor het te duur is om voor die vakken vakdidactici aan te nemen. Bij universiteiten met een educatieve masteropleiding kunnen vakdidactici die er les geven voor de educatieve minor worden ingeschakeld. Voor universiteiten die geen educatieve masteropleiding hebben is dit problematischer.

Een ander punt is dat sommige universiteiten en studenten het als een nadeel ervaren dat studenten die hun bachelor reeds hebben afgerond de educatieve minor niet mogen volgen. Er zijn namelijk studenten die na afronding van de bachelor of soms zelfs na hun masteropleiding de minor willen volgen. Universiteiten geven aan dat het programma van de educatieve minor ook aangeboden zou kunnen worden aan zij-instromers en werkenden in het onderwijs die ook voor andere vakken een bevoegdheid willen halen. Universiteiten beschouwen dit als een “weeffout” in de regeling, waardoor een belangrijk potentieel aanbod van (nieuwe) docenten verloren gaat. Het ministerie van OCW geeft aan dat er voor deze doelgroepen met de tweedegraads lerarenopleiding aan hbo-instellingen, de educatieve master en de mogelijkheid van zij-instroom al wegen zijn om een onderwijsbevoegdheid te halen.

Sommige universiteiten maken zich zorgen over de aandacht voor het vmbo in de minor. Vakdidactici aan universiteiten hebben zelf vaak een eerstegraad. Zij zijn minder goed bekend met de specifieke behoeften van het vmbo, terwijl minorstudenten daar wel mee te maken krijgen.

Zowel de scholen als universiteiten zijn bezorgd over de onzekerheid rond de continuïteit van de financiering van de educatieve minor, in het bijzonder de subsidies voor scholen om minorstudenten te begeleiden. Scholen geven aan dat nu er nog subsidie is zij bereid zijn stageplaatsen aan te bieden, anders hebben ze daar geen ruimte meer voor. *“De politiek moet*

blijven faciliteren.”, “Met name vakcoaches hebben er veel werk aan. Er is dus veel tijd en geld nodig.”, aldus enkele scholen¹⁹

Uitval vo-scholen

Volgens de universiteiten zijn in het eerste en daaropvolgende schooljaar dat de educatieve minor werd aangeboden enkele scholen uitgevallen, omdat ze vonden dat de begeleiding vanuit de universiteiten niet goed was geregeld. Daar staat tegenover dat er regelmatig nieuwe scholen bij komen. In het derde jaar van de educatieve minor was er geen school die gestopt is met het aanbieden van stageplaatsen aan minorstudenten, aldus op één na alle geïnterviewde universiteiten. Hoewel scholen in een enkel geval een student wegsturen, omdat hij niet goed functioneert, weerhoudt het hen toch niet andere minorstudenten aan te nemen.

4.4 Oordeel van universiteiten en scholen over de studenten van de educatieve minor

De universiteiten en scholen zijn doorgaans zeer positief over de educatieve minor. Dit hangt samen met hun tevredenheid over de studenten. Respondenten van de scholen noemen de gedrevenheid van de studenten. Ze hebben de groeipotentie en de lerende houding die nodig zijn om de gewenste ontwikkeling door te maken. Andere pluspunten zijn: het vermogen zich snel kennis eigen te maken, hun ondernemende houding, flexibiliteit, zelfstandigheid, planmatigheid en hun vermogen tot multitasking. Illustratief zijn uitspraken als: *“Het waren cadeautjes.”, “Ze staan al boven de stof. Er zit pit in.”, “Het zijn toppers.”* De tevredenheid onder de stagescholen blijkt ook uit het feit dat de universiteiten van hen meestal zeer positieve feedback over de minorstudenten krijgen.

Volgens de meeste respondenten van de scholen staan hun collega's open voor de educatieve minorstudenten. *“Ik heb in ieder geval niet gemerkt dat er op deze school (...)scheve ogen zijn.”* Een stagecoördinator en tevens stagebegeleider verwoordt het als volgt: *“Ze kijken niet naar de bevoegdheid, ze kijken naar de inhoud, hoe een stagiair de lessen doet. Het is iemand als een collega.”* Volgens een aantal scholen vinden minorstudenten ook zelf dat ze als collega's worden behandeld.

Een bijeffect van de aanwezigheid van minorstudenten is dat er op enkele scholen een innovatieve en ontwikkelingsgerichte sfeer ontstond. *“Doordat educatieve minorstudenten achterin de klas zitten en veel feedback vragen, blijven de docenten zich ook ontwikkelen en feedback vragen.”*, aldus een school. De aanwezigheid van de educatieve minorstudenten zorgt voor een goed klimaat, waarin leerkrachten zichzelf ook ontwikkelen en het niveau van het docententeam omhoog gaat.

Er zijn ook scholen met minder positieve ervaringen. Eerder is de focus op doorstroom naar de eerstegraads opleiding als een probleem genoemd. Hierdoor zouden de studenten de minor enkel als middel tot doorstroom zien en daarom minder betrokken zijn bij de school, leerkrachten en leerlingen. Een andere opmerking is dat de student niet weet hoe een school functioneert, wat het is om leerkracht te zijn en hoe hij zich jegens leerlingen en leerkrachten moet gedragen. Hij is ook niet gewend aan het arbeidsritme, de arbeidsomgeving met verwachtingen en aan het werken met

¹⁹ Het ministerie van OCW geeft aan dat er bij aanvang afspraken met de VO-Raad zijn gemaakt over een additionele tegemoetkoming voor bepaalde tijd ter dekking van de kosten van de stagebegeleiding van educatieve minorstudenten. Deze afspraken gelden nog steeds. Hiervoor is de 'Regeling subsidiëring stagebegeleiding educatieve minoren in het voortgezet onderwijs 2009-2012' in werking getreden.

deadlines. Universiteiten beamen dat het de studenten soms moeite kost met de intensieve stage in hun dagelijkse (sociale) leven rekening te houden.

De meeste scholen kunnen niet zeggen of er verschillen zijn tussen individuele minorstudenten. Vaak heeft een school (of een vakcoach) een paar studenten of één student gehad. Ingeval er onderscheid kan worden gemaakt, betreft het vakkennis, inzet (tijd en energie die in lessen wordt gestoken), begaafdheid (natuurtalenten en minder getalenteerden). Een vergelijking tussen minorstudenten van de verschillende jaren is daardoor lastig. Behalve dat scholen / vakcoaches te maken hebben met een klein aantal minor studenten, hebben ze ook weinig ervaring met studenten van verschillende studiejaren. Een paar scholen trekken wel vergelijkingen. Derdejaars studenten hebben meer levenservaring, waardoor ze steviger in hun schoenen staan en confronterende situaties aankunnen. Verder hebben ze meer kennis, zijn vakinhoudelijk beter en hebben soms meer ervaring door op meer scholen (óók in het vmbo) stage te hebben gelopen.

4.4.1 *Bekwaamheid van studenten/aankomende leraren van de educatieve minor*

Ondanks het overwegend positieve oordeel over de stagiairs vindt de meerderheid van de scholen de studenten na het afronden van de minor nog niet volledig bekwaam als startend docent, uitgaande van de eisen die gelden voor tweedegraads docenten. Deze constatering wordt onderschreven door Lockhorst en Wijers (2012). Scholen verwachten dat de studenten die de educatieve minor hebben behaald relatief meer begeleiding nodig zullen hebben als startende docenten dan starters die van een hbo- of masteropleiding komen. Ook universiteiten zijn deze mening toegedaan. Hoe ver iemand in zijn ontwikkeling is, verschilt per individu. Sommige scholen achten studenten nadat ze minor hebben afgerond wel (start)bekwaam.

Pedagogische en didactische vaardigheden

Hovius et.al. (2010) concluderen in hun evaluatie-rapport dat studenten na afronding van de minor voldoende tot goed scoren op de competenties opgesteld door SBL²⁰. Vakinhoud wordt echter beduidend beter beoordeeld van de pedagogische en didactische vaardigheden van minorstudenten. Dit wordt door de verschillende stakeholders als een van de grootste aandachtspunten van de educatieve minor gezien. In hetzelfde rapport is ook geconstateerd dat om deze reden de kwaliteit van de stagiair die de minor volgt minder is dan de kwaliteit van een stagiair van het hbo. Het verschil in de kwaliteit van de vakinhoud en het pedagogisch en didactisch handelen wordt na twee jaar educatieve minor nog steeds geconstateerd, ondanks het algemene positieve oordeel van scholen over de stagiairs. Scholen en universiteiten geven nog steeds aan dat de studenten minder ervaring hebben met het lesgeven en in pedagogisch en didactisch opzicht minder sterk zijn dan hbo-studenten die een volledige lerarenopleiding hebben gevolgd. De studenten moeten zich op beide gebieden meer ontwikkelen. Ze hebben onvoldoende theoretische basis en weinig inzicht in leerstijlen, typen leerlingen en zorgleerlingen. Scholen noemen verschillende vaardigheden waarop de minorstudenten zich verder op moeten ontwikkelen, zoals didactiek, klassenmanagement, orde handhaven, weerbaarheid, het aanvoelen van het groepsproces, het inleven in de situatie van leerlingen en het motiveren van leerlingen. Dit geldt nog meer voor de aansluiting bij de brugklassen en vooral de aansluiting bij het vmbo: het inspelen op de situatie en het niveau van leerlingen en het omgaan met groepsprocessen. Een verklaring hiervoor is dat de ervaringen van de student in de bovenbouw van het vo relatief vers in het geheugen liggen. Hij staat ver van de rest van het vo.

²⁰ Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL) heeft 7 beroepscompetenties opgesteld die leidend zijn in de lerarenopleidingen.

Studenten erkennen hun pedagogische en didactische tekortkomingen en stellen de begeleiding in dit opzicht (zeer) op prijs, weten sommige scholen te vertellen. Een vakcoach zegt hierover: *"(Educatieve minor) studenten kunnen goed reflecteren, ze weten dat ze er nog niet zijn en dat ze zich nog verder moeten ontwikkelen. Dit is een basis waar ze op verder kunnen."* De waardering van de studenten voor de begeleiding vanuit scholen is in hoofdstuk 3 aan bod geweest.

Vakkennis

De meeste scholen zijn (erg) tevreden over de vakkennis van de minorstudenten. Een docente zegt zelfs dat de student meer kennis bezit dan zijzelf. Een ander zegt: *"De vakinhoudelijke kennis staat als een huis"*. Over de vakkennis zijn er onder universiteiten enkele kritische geluiden te horen, maar doorgaans baseren zij zich op de positieve feedback die ze van de scholen over minorstudenten krijgen.

4.4.2 Vergelijking van minorstudenten met tweedegraads hbo- en eerstegraads masterstudenten

Bij het beoordelen van de kwaliteit van de stagiairs maken scholen al snel de vergelijking met de stagiairs die een tweedegraads opleiding aan een hbo-instelling volgen, hoewel sommige scholen van mening zijn dat zo'n vergelijking wegens de te grote verschillen niet realistisch is. Een vakcoach verwoordt het als volgt: *"Minorstudenten volgen maar een half jaar een opleiding. Het is onrealistisch om te verwachten dat zij daarmee een even grote pedagogisch-didactische ontwikkeling doormaken als studenten van de tweedegraads (hbo-)opleiding."*

De vergelijking met hbo-studenten pakt vaak gunstig uit voor de minorstudenten. Vergeleken met hbo-studenten vinden vo-scholen de minorstudenten vaak intellectueler, creatiever, zelfstandiger en ondernemender. *"Hbo-studenten vertonen meer leerlinggedrag, nemen minder initiatief en hebben meer sturing nodig."*, *"Studenten van de minor gaan verder dan de eigen opdracht, verder dan het standaard programma."* Volgens een aantal respondenten zijn de minorstudenten vakinhoudelijk sterker en beheersen ze de stof beter dan hbo-studenten. Sommige scholen geven aan dat de studenten van de educatieve minor in verhouding tot de hbo-studenten sociaal vaardiger zijn; ze integreren makkelijker in het docententeam. Opgemerkt moet worden dat de respondenten slechts ervaring hebben met een of enkele minorstudenten en dat zij geen groepen minorstudenten kunnen vergelijken met hbo-studenten waarmee er meer ervaring is.

Minorstudenten scoren op een aantal andere punten minder goed dan hbo-studenten. Dit heeft vooral te maken met de korte stageduur en de beperkte onderwijservaring. Scholen merken op dat studenten van een hbo-opleiding meer praktijkervaring hebben opgedaan en beter bekend zijn met het onderwijsveld. Daarnaast worden andere verschillen genoemd:

- Hbo'ers kunnen meer tijd aan hun stage besteden. Minorstudenten zijn erg gebonden aan hun studieprogramma.
- Minorstudenten kiezen meer voor het vak, hbo'ers meer voor het kind.
- Hbo'ers weten meer af van rolaanvaarding (docentrollen).
- Door de langere stages is de groei bij hbo'ers beter waarneembaar.
- Hbo'ers vertonen meer betrokkenheid bij de school: ze hebben meer interesse in het reilen en zeilen en processen op school, ze willen bijdragen aan lessen, materiaalontwikkeling en schoolactiviteiten. De aanwezigheid van de minorstudenten is vaak veel beperkter en daarmee is hun betrokkenheid bij activiteiten en processen ook minder.

Wanneer minorstudenten met masterstudenten worden vergeleken is het beeld niet eenduidig. Sommige scholen geven aan dat masterstudenten beduidend verder zijn. Andere scholen zien weinig verschil tussen minor- en masterstudenten. Zij vinden dat de minorstudenten niet voor masterstudenten onderdoen. Volgens de universiteiten is de kwaliteit van de individuele

minorstudent wel vergelijkbaar met die van eerstegraads studenten, hoewel minorstudenten minder ver in hun studie zijn. Zij bezitten daarom minder vakinhoudelijke kennis. Ze krijgen bewust minder theorielessen dan masterstudenten om voldoende aandacht aan hun stage te kunnen besteden. Wat betreft vakkennis, staan minorstudenten tussen hbo'ers en masterstudenten in. Van masterstudenten wordt wel gezegd dat ze vrijwel als een volwaardige collega meedraaien. Zo kunnen de studenten aan de eerstegraads opleiding zelfstandig lesmateriaal ontwikkelen, iets waar in de minor geen aandacht voor is. Studenten zien de educatieve minor soms als iets om bij de studie te doen, terwijl een hbo- of masterstudent een bewuste keuze voor een lerarenopleiding maakt. Scholen onderschrijven dit.

4.4.3 *Uitval studenten*

Uit de informatie van de scholen en universiteiten blijkt dat er weinig uitval van studenten is. Waar er toch sprake is van uitval zijn de oorzaken divers. De meest voorkomende reden voor uitval is het niet-afronden van de theoretische vakken, onder andere door drukte in het studieprogramma of door andere activiteiten. Daarom hebben enkele universiteiten ervoor gekozen de studenten te "dwingen" alle vakken van de minor af te ronden door de studiepunten te laten vervallen als het geheel niet binnen een gestelde termijn (een jaar) wordt afgesloten. De stage wordt door die studenten meestal wel afgerond.

Bij een aantal studenten is juist de stage het struikelblok. Soms spelen persoonlijke of medische problemen een rol. Wat ook voorkomt is dat de minor (emotioneel) te zwaar is of dat blijkt dat het werken in het onderwijs de student toch niet aanspreekt. Dan wordt er een oplossing gezocht, zodat de student wel studiepunten krijgt voor de onderdelen die met een voldoende zijn afgerond, maar hij verwerft geen lesbevoegdheid. Soms hebben scholen studenten weggestuurd, omdat ze onvoldoende functioneerden.

Een universiteit geeft aan dat er studenten zijn die de minor volgen zonder dat zij een onderwijsbevoegdheid krijgen, omdat zij op grond van de verwantschapstabel hiervoor niet in aanmerking komen. Het gaat om studenten van de opleidingen gezondheidswetenschappen, psychologie en cultuurwetenschappen. Zij volgen de minor of delen daarvan, omdat zij veel belangstelling hebben voor het ontwikkelen van vaardigheden die ze kunnen gebruiken in hun latere studie of (voorlichtings)werk. Psychologiestudenten die de minor volgen doen vaak maar een deel van de stage. Zij lopen een alternatief traject in de stageblokken en lopen geen stage als docent, maar bij het zorgteam op een vo-school. Deze studenten zijn vanuit hun studie of vanwege hun toekomstige werk geïnteresseerd in de doelgroep leerlingen van 12 - 15 jaar. De opleiding culturele wetenschappen, staat wel op de verwantschapstabel voor het verkrijgen van de bevoegdheid voor leraar geschiedenis en staatsinrichting. De betreffende universiteit heeft de verwantschap wel aangevraagd, maar deze is nog niet toegekend.

4.5 Concluderend

De belangrijkste vraag waarop in dit hoofdstuk een antwoord is gezocht is in hoeverre de educatieve minor voldoet in het toerusten van de bachelorstudenten voor het werken in het onderwijs. De studenten vinden de totale bachelor, inclusief minor, een goede voorbereiding voor het lesgeven in vmbo-t en de eerste drie leerjaren in havo en vwo, waarbij de mening over voorbereiding op het werken in vmbo-t klassen iets minder positief is.

Ook de scholen oordelen overwegend positief over zowel de minor als instrument als over de studenten. Verschillende positieve eigenschappen worden de stagiairs toegeschreven, zoals

gedrevenheid en vakkennis. Niet alle scholen noemen de studenten na afronden van minor en bachelor als startende leraar al volledig bekwaam. Daarvoor wordt de onderwijservaring die ze in de minor hebben opgedaan toch te kort gevonden.

In vergelijking met hbo-studenten van tweedegraads lerarenopleidingen valt in positieve zin onder meer de vakkennis en de zelfstandigheid op. Anderzijds zijn scholen overwegend positiever over de pedagogische en didactische vaardigheden van de hbo-studenten.

Over de educatieve minor als opstap naar de eerstegraads lerarenopleiding zijn zowel de studenten als de scholen zeer positief.

5 Toekomstverwachtingen

5.1 Inleiding

Eén van de doelstellingen van de educatieve minor is het bevorderen van de instroom van academisch geschoolde leraren op scholen in het voorgezet onderwijs. De educatieve minor maakt mogelijk meer studenten enthousiast voor de universitaire lerarenopleiding en een baan in het onderwijs. In dit hoofdstuk komen de toekomstplannen wat betreft (vervolg)opleiding en start op de arbeidsmarkt van minorstudenten aan de orde (5.2). Daarnaast wordt bekeken in hoeverre studenten die de educatieve minor niet hebben gevolgd toch geïnteresseerd zijn in een baan of opleiding in het onderwijs (5.3). Waarom slaan zij de educatieve minor over in hun route naar een baan in het onderwijs? Daarna volgt een paragraaf over het behouden van de minorstudenten voor het onderwijs en doorstromen naar de eerstegraads opleiding (5.4). Stimuleren de scholen en universiteiten de minor om door te gaan?

5.2 Toekomstplannen studenten

Van de studenten van de educatieve minor heeft de overgrote meerderheid al (concrete) plannen voor na afronding van de bachelor. Daarbij speelt waarschijnlijk mee dat de minor vaak in het laatste deel van de bachelor wordt aangeboden. We vroegen de studenten wat hun plannen waren vóór ze aan de minor begonnen (Tabel 5.1). Doorstromen naar een vakinhoudelijke master (36%) en doorstromen naar de eerstegraads lerarenopleiding ná een vakinhoudelijke master (23%) worden beide relatief vaak genoemd. Dit geldt voor beide meetjaren. Een klein deel van de studenten had voor de minor al plannen om direct na de bachelor als leraar aan het werk te gaan (9% in 2011-2012; 6% in 2010-2011), oftewel gebruik te maken van hun beperkte tweedegraads bevoegdheid. Dit aandeel is in de afgelopen twee jaar niet veranderd.

In het vervolg vroegen we studenten hoe zij op dit moment aankijken tegen de periode na de bachelor. Voor de meeste studenten gold dat zij op het moment van afname (juni 2011, juni/juli 2012) de minor afgerond hadden dan wel vergevorderd waren in het programma van de bachelor. Een opvallend verschil zien we in het aandeel studenten dat aangeeft van plan te zijn om, naast een masteropleiding, aan het werk te gaan als leraar (respectievelijk 8% voor de minor, 13% op dit moment). Ditzelfde verschil zagen we een jaar eerder. Een mogelijke verklaring ligt in de misschien goed bevallen combinatie van werken en leren, of een door de educatieve minor vergroot vertrouwen in de kennis en vaardigheden van de student om voor de klas te staan. Daarnaast is in 2011-2012 een verschil te zien in het aandeel studenten dat aangeeft van plan te zijn om door te stromen naar een vakinhoudelijke master (respectievelijk 36% voor de minor, 26% op dit moment). Mogelijk valt dit (deels) te verklaren door het iets toegenomen aandeel studenten dat niet alleen een vakinhoudelijke master wil volgen maar gelijk daarna ook door wil stromen naar de lerarenopleiding.

Tabel 5.1 Welke plannen had je, alvorens je aan de educatieve minor begon/op dit moment, voor de periode na je bachelor? (%)

	2010-2011		2011-2012	
	Vóór de minor	Op dit moment (juni 2011)	Vóór de minor	Op dit moment (juni 2012)
(Nog) geen plannen	8	5	7	5
Van plan om door te stromen naar een vakinhoudelijke master	27	22	36	27
Van plan na de bachelor na een vakinhoudelijke master door te stromen naar de eerstegraads lerarenopleiding	26	26	23	26
Van plan na de bachelor door te stromen naar een geïntegreerde educatieve master	10	5	8	8
Van plan als leraar aan het werk te gaan	6	5	9	8
Van plan om, naast een (master)opleiding, aan het werk te gaan als leraar	14	20	8	13
Van plan om, naast een opleidingstraject tot eerstegraads docent, aan het werk te gaan als leraar	3	10	2	3
Van plan na de bachelor te gaan werken buiten het onderwijs	2	3	3	1
Andere plannen	6	6	4	8
Totaal (n)	109	109	136	136

Bron: Enquête Studenten educatieve minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

Tabel 5.2 vat de plannen voor en tijdens/na de minor samen als het gaat om werken en opleiding in het onderwijs. Van de studenten van de educatieve minor is 29 procent van de studenten zowel voor als na de educatieve minor niet van plan voor het leraarsberoep (opleiding en arbeidsmarkt) te kiezen (in 2010-2011 was dit aandeel 27%). 21 procent geeft voor de minor aan geen plannen te hebben voor opleiding of baan in het onderwijs, maar op dit moment wel (in 2010-2011: 16%). Dit zou kunnen betekenen dat de educatieve minor er daadwerkelijk in is geslaagd studenten (die dat misschien nog niet waren) te interesseren voor het onderwijs.

In 2009-2010 gaf bijna twee derde van de studenten van de educatieve minor aan dat zij voor de minor al van plan waren om voor het leraarsberoep te kiezen. In zowel 2010-2011 als in 2011-2012 ligt dit aandeel dus iets lager. Ook het aandeel studenten dat met de educatieve minor direct voor de klas wil, was in het eerste jaar, net als dit jaar en vorig jaar relatief laag (2009-2010: 11%; 2010-2011: 6%; 2011-2012: 9%).

Tabel 5.2 Wijzigingen in de plannen na de bachelor m.b.t. onderwijs van studenten van de educatieve minor 2010-2011 en 2011-2012 (%).

	2010-2011	2011-2012
Zowel voor als na de educatieve minor van plan om voor het leraarsberoep te kiezen	50	38
Voor de educatieve minor van plan om voor het leraarsberoep te kiezen, tijdens/erna niet	8	13
Voor de educatieve minor niet van plan om voor het leraarsberoep te kiezen, tijdens/erna wel	16	21
Zowel voor als tijdens/na de educatieve minor niet van plan voor het leraarsberoep te kiezen	27	29
Totaal (n)	109	136

Bron: Enquête Studenten educatieve minor 2010-2011. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

Een belangrijke vraag is in hoeverre de ervaringen in de minor een rol speelden bij de plannen van studenten na de bachelor. 57 procent geeft dit jaar aan dat de minor hierop van (zeer) veel invloed is geweest. Kijken we specifiek naar de invloed van de minor op de gewijzigde plannen om al dan niet te kiezen voor een baan of opleiding in het onderwijs, dan zien we dat vooral studenten die voor de educatieve minor niet van plan waren om voor het leraarsberoep te kiezen, dit door de minor wél van plan zijn (89%, Tabel 5.3). In verband met de geringe aantallen is het van belang deze (uitgesplitste) resultaten met enige voorzichtigheid te interpreteren.

Tabel 5.3 In hoeverre zijn je ervaringen in de educatieve minor van invloed geweest op je plannen na de bachelor? (% (zeer) veel invloed²¹) – naar wijziging van plannen.

	2010-2011	2011-2012
Plannen niet gewijzigd	47	52
Voor de educatieve minor van plan om voor het leraarsberoep te kiezen, tijdens/erna niet	78	47
Voor de educatieve minor niet van plan om voor het leraarsberoep te kiezen, tijdens/erna wel	82	89
Totaal (n)	60	80

Bron: Enquête Studenten educatieve minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

In de toelichting die studenten gaven op de invloed van de minor op hun toekomstplannen komen zowel aspecten aan bod die betrekking hebben op de student zelf als op de beeldvorming omtrent het beroep van leraar – zowel in positieve als negatieve zin. Als (verdere) intensieve kennismaking met het onderwijs lijkt de minor dus zeker geslaagd. We geven enkele opmerkingen van studenten ter illustratie:

“Door de minor weet ik zeker dat ik werken in het onderwijs echt heel leuk vind en ik hiervan echt mijn beroep wil maken. Ik heb door de minor besloten een eerstegraads lerarenopleiding te gaan volgen na mijn master, terwijl ik anders een onderzoeksmaster was gaan doen. Ook heb ik ontdekt dat ik pedagogiek en de zorg voor leerlingen met problemen erg interessant vind. Ik overweeg daardoor ook om na het halen van mijn eerstegraads bevoegdheid nog een pedagogische opleiding te gaan doen.”

“Het leraarschap bleek veel zwaarder dan ik had verwacht, dus heb ik mijn toekomstplannen heroverwogen.”

“Door de ervaringen op stage tijdens de minor ben ik in gaan zien wat ik interessant vind aan het onderwijs en dat is meer inhoudelijk dan praktisch wat mij betreft. Daarom verwacht ik nu wel leraar te worden, maar niet voor altijd, omdat ik graag meer met de inhoud bezig ben.”

“Het beeld dat ik van het onderwijs had is veranderd. Voordat ik aan de minor begon dacht ik veel rooskleuriger over het onderwijs. Ik ben erachter gekomen dat het echt heel hard werken is (...). Je steekt er heel veel tijd in, zeker als stagiair maar krijgt hier vaak weinig voor terug (...). Ik denk dan ook dat voor jonge studenten, zoals ik, in de eerste tien jaar na afronden van je studie meer bevrediging, voldoening en inspiratie valt te halen in het bedrijfsleven dan in het onderwijs. Je wilt jezelf toch blijven ontwikkelen en vernieuwen en dit gaat in het onderwijs lastiger.”

²¹ Getoonde percentages zijn de samengevoegde antwoordcategorieën 4 en 5 van een vijf-puntschaal.

“Door de minor heb ik een kijkje in de keuken kunnen nemen wat betreft het voor de klas staan. Ik had gedacht dat ik de omgang met leerlingen leuk zou vinden, maar vond nog veel meer punten van het leraar zijn interessant. Het organisatorische, maar ook het voorbereiden van de lessen vond ik echt een uitdaging.”

“Ik ben tot de conclusie gekomen dat een baan in het onderwijs, ook al vind ik bepaalde aspecten daarvan nog steeds interessant, voor mij geen optie is. Ik ben van mening dat ik geleerde vaardigheden beter kan inzetten bij een andere carrière.”

“Ik had geen intentie om een educatief master te volgen na mijn bachelor. Nu overweeg ik dat serieus.”

Op basis van het voorgaande kunnen we concluderen dat de educatieve minor voor een substantieel deel van de studenten van invloed is geweest op de plannen na de bachelor. Welke specifieke aspecten speelden daarbij vooral een rol? Voor alle studenten gold dat de ervaringen voor de klas sterk van invloed zijn geweest (Tabel 5.4). Indien studenten aangaven ‘op dit moment’ plannen te hebben voor een eerstegraads lerarenopleiding of een baan als leraar was ook de werksfeer (contact met leraren etc.) op de stageschool belangrijk. De invloed van de inhoud van de colleges of werkgroepen wordt door de studenten als minder belangrijk gezien bij hun plannen ‘op dit moment’ op de doorstroom naar een eerstegraads lerarenopleiding.

Tabel 5.4 De invloed van de ervaringen binnen de educatieve minor op doorstroom naar een ...(% (zeer) veel invloed²²)*.

	2010-2011			2011-2012		
	baan of opleiding buiten onderwijs*	baan als leraar**	eerstegraads lerarenopleiding***	baan of opleiding buiten onderwijs*	baan als leraar**	eerstegraads lerarenopleiding***
De inhoud van de colleges / werkgroepen	19	21	32	21	22	15
De begeleiding vanuit de universiteit	15	16	24	21	34	20
De begeleiding vanuit de stageschool	19	55	61	18	47	63
Mijn ervaringen als leraar voor de klas	52	89	92	41	88	98
De voorbereiding van de (stage)lessen	37	66	63	23	66	53
De werksfeer (contact leraren etc.) op stageschool	22	71	71	18	78	75
Totaal (n)	27	38	38	39	32	40

Bron: Enquête Studenten educatieve minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

* Respondenten die van plan zijn om op dit moment aan het werk te gaan of verder te gaan studeren buiten het onderwijs.

** Selectie van respondenten die van plan zijn om op dit moment aan het werk te gaan binnen het onderwijs.

*** Selectie van respondenten die van plan zijn om op dit moment verder te gaan studeren binnen het onderwijs.

Van die studenten die aangaven dat zij na de bachelor met hun beperkte tweedegraads bevoegdheid direct aan de slag willen als leraar, doen 27 studenten dat het liefst in de eerste drie jaren van havo/vwo (in 2010-2011 37 studenten, niet significant verschillend van het huidige jaar). Wat niet verwonderlijk is, omdat we eerder zagen dat het merendeel van de studenten ook op dit

²² Getoonde percentages zijn de samengevoegde antwoordcategorieën 4 en 5 van een vijf-puntschaal.

onderwijsniveau (onderbouw havo/vwo) stage heeft gelopen. 24 studenten geven dit jaar aan allereerst een baan te gaan zoeken in het vmbo (Tabel 5.5).

Tabel 5.5 Als je, direct na je bachelor, aan de slag wilt als (educatieve minor) leraar, in welk onderwijsniveau ga je dan een baan zoeken? *

	Aantal	
	2010-2011	2011-2012
Vmbo-t	16	18
Vmbo overige leerwegen	4	6
Onderbouw havo/vwo	37	27
Bovenbouw havo/vwo	9	7
Totaal (n)	38	32

Bron: Enquête Studenten educatieve minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

* Selectie van respondenten die van plan zijn om direct na de bachelor aan het werk te gaan in het onderwijs. Meer antwoorden mogelijk.

5.3 Motieven

Indien studenten van de educatieve minor aangeven dat zij na de bachelor van plan zijn om (eventueel gecombineerd met een opleiding) als leraar aan de slag te gaan, vroegen we hen naar de redenen voor deze keuze. Het meest genoemd zijn – door in totaal 42 studenten - inhoudelijke interesse (38 studenten) en het maatschappelijk nuttig bezig zijn als leraar (30 studenten). De carrièreperspectieven in het onderwijs en de wens om beperkt les te geven in de eerste drie leerjaren van havo/vwo en vmbo-t wordt slechts door enkele studenten genoemd (Tabel 5.6). De motieven die een rol spelen in de keuze om na je bachelor als leraar aan de slag te gaan verschillen niet tussen de twee jaren.

Tabel 5.6 Welke motieven spelen voor jou een rol bij de keuze om na je bachelor (deels) als leraar aan de slag te gaan?

	Aantal	
	2010-2011	2011-2012
Het beroep van leraar vind ik inhoudelijk interessant	36	38
Het maatschappelijk nuttig bezig zijn als leraar	28	30
Op deze manier heb ik na de bachelor direct een inkomen	28	28
De afwisseling in het beroep als leraar	32	27
Het zelfstandig kunnen werken als leraar	28	27
De flexibele werktijden en/of mogelijkheden tot deeltijd werk	25	27
Ik kan zo werkervaring opdoen (eventueel naast een master)	34	26
De hoge baanzekerheid in het onderwijs	23	23
Ontplooiing- en ontwikkelingsmogelijkheden binnen het onderwijs	15	13
Ik wil graag alleen lesgeven in de onderbouw havo/vwo of vmbo-t	9	11
De carrièreperspectieven binnen het onderwijs	5	7
Totaal (n)	42	42

Bron: Enquête Studenten educatieve minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

Alleen gevraagd aan studenten die aangeven op dit moment voor het leraarsberoep te kiezen.

Dat inhoudelijke interesse als intrinsiek motief een relatief grote rol speelt bij de keuze van studenten om na de opleiding aan de slag te gaan als leraar blijkt ook enigszins uit het keuzemoment (Tabel 5.7). 72 procent van de studenten heeft voor de start van de educatieve minor al besloten om voor het leraarsberoep te kiezen. Daarnaast lijkt ook hier de minor weer van

invloed te zijn geweest op de keuze voor het onderwijs: van de 79 studenten besluit 28 procent nog tijdens de minor dat zij aan de slag willen als leraar. Opvallend is dat in het huidige jaar (13%) minder vaak dan in het vorige jaar gekozen wordt voor het kiezen voor het leraarsberoep tijdens het vo. In het huidige jaar geeft daarnaast 9 procent van de studenten aan dat zij voor het leraarsberoep hebben gekozen na de educatieve minor, terwijl vorig jaar geen studenten dit moment als keuzemoment aangaf.

Tabel 5.7 Op welk moment heb je besloten om voor het leraarsberoep te kiezen? (%)

	2010-2011*	2011-2012*
Vóór het voortgezet onderwijs	8	8
Tijdens het voortgezet onderwijs	25	13
Na het vo, maar vóór het begin van de educatieve minor	37	43
Tijdens de educatieve minor	30	28
Na de educatieve minor	-	9
Totaal (n)	71	79

Bron: Enquête Studenten educatieve minor 2010-2011 en 2011-2011. Alleen gevraagd aan studenten die aangeven op dit moment voor het leraarsberoep of de lerarenopleiding te kiezen. * Significante verschillen naar meetjaar ($p < 0,05$).

Ook studenten van de educatieve minor die aangaven dat zij na de bachelor willen beginnen aan de eerstegraads lerarenopleiding vroegen we naar de voornaamste redenen (Tabel 5.8). Vooral betere carrièreperspectieven (40 van de 48 studenten), inhoudelijke interesse (37 van de 48 studenten) en de wens om les te geven in de bovenbouw (37 van de 48 studenten) een rol. Slechts 17 studenten noemen de carrièreperspectieven in het onderwijs als reden om door te studeren. Blijkbaar is vooral de kans op *betere* perspectieven een motief om door te studeren en verwachten studenten niet dat er überhaupt veel carrièreperspectieven binnen het onderwijs aanwezig zijn.

Tabel 5.8 Welke motieven spelen voor jou een rol bij je (geplande) keuze voor de eerstegraads lerarenopleiding?

	Aantal	
	2010-2011	2011-2012
Als eerstegraads leraar heb ik betere carrièreperspectieven	34	40
Het beroep van leraar vind ik inhoudelijk interessant	45	37
Ik wil(de) graag lesgeven in de bovenbouw	42	37
Het maatschappelijk nuttig bezig zijn als leraar	30	34
De hoge baanzekerheid in het onderwijs	32	31
De afwisseling in het beroep als leraar	31	29
Als eerstegraads leraar heb ik straks een beter salaris	30	29
Ontplooiing- en ontwikkelingsmogelijkheden binnen het onderwijs	15*	26*
De flexibele werktijden en/of mogelijkheden tot deeltijd werk	22	25
Het zelfstandig kunnen werken als leraar	24	23
De carrièreperspectieven binnen het onderwijs	12	17
Totaal (n)	50	48

Bron: Enquête Studenten educatieve minor 2010-2011 en 2011-2012. Alleen gevraagd aan studenten die aangeven op dit moment voor de eerstegraads lerarenopleiding te kiezen. * Significante verschillen naar meetjaar ($p < 0,05$).

Aan de hierboven besproken twee groepen – studenten die kiezen voor een baan dan wel opleiding in het onderwijs – vroegen we ten slotte of ze buiten hun stage op dit moment al een baan in het onderwijs hebben. 70 procent heeft dit niet (Tabel 5.9). Dit is onveranderd vergeleken met een jaar eerder. Van de studenten met een (bij)baan, geeft het grootste deel les in de eerste drie jaar van havo/vwo (11%) en/of heeft een andere dan de genoemde functies (13%) in het onderwijs.

Tabel 5.9 Heb je op dit moment (buiten je eventuele stage) al een baan in het onderwijs? (%)

	2010-2011	2011-2012
Ja, ik werk als PAL op een vo-school	4	4
Ja, ik geef les in de onderbouw van havo/vwo	19	11
Ja, ik geef les in de bovenbouw van havo/vwo	4	4
Ja, ik geef les in Vmbo-t	6	10
Ja, een andere functie	10	13
Nee	67	70
Totaal (n)	70	79

Bron: Enquête Studenten educatieve minor 2010-2011 en 2011-2012. Meer antwoorden mogelijk, percentages tellen niet op tot 100 procent. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

* Selectie van respondenten die van plan zijn om op dit moment aan het werk te gaan in het onderwijs of verder te gaan studeren binnen het onderwijs.

Waarom kiezen studenten met een educatieve minor ervoor om buiten het onderwijs verder te studeren of te gaan werken? Meer dan vorig jaar noemen studenten het betere salaris buiten het onderwijs als motief om niet in het onderwijs te gaan werken of verder te studeren. (2010-2011 13 van de 35 studenten; 2011-2012 30 van de 55 studenten, Tabel 5.10). Daarnaast wordt de aantrekkelijkheid van een andere opleiding, betere carrière perspectieven buiten het onderwijs en de aantrekkelijkheid van een ander beroep door bijna de helft van de studenten genoemd. Verder zijn er meerdere motieven die slechts enkele malen genoemd worden: de toekomst van het onderwijs en de fysieke zwaarte van een baan in het onderwijs.

Tabel 5.10 In hoeverre spelen de volgende motieven voor jou een rol bij jouw keuze buiten het onderwijs te gaan werken of studeren?

	Aantal	
	2010-2011	2011-2012
Beter salaris buiten het onderwijs	13*	30*
Andere opleiding trekt me meer aan	18	26
Betere carrièreperspectieven buiten het onderwijs	18	25
Ander beroep trekt me meer aan	18	24
Meer afwisseling in baan buiten het onderwijs	13	16
Hoge werkdruk in het onderwijs	10	15
Weinig aanzien als leraar	6	9
De eerstegraads lerarenopleiding is te zwaar of lang	5	9
Baan in het onderwijs is fysiek te zwaar	7	7
Toekomst van het onderwijs zie ik somber in	5	7
Totaal (n)	35	55

Bron: Enquête Studenten educatieve minor 2010-2011 en 2011-2012. Alleen gevraagd aan studenten die aangeven op dit moment niet voor een baan of opleiding in het onderwijs te kiezen.

* Significante verschillen naar meetjaar ($p < 0,05$).

Ook aan studenten die geen educatieve minor volgen vroegen we, indien relevant, naar de motieven om een baan of opleiding te zoeken buiten het onderwijs. De drie meest genoemde redenen komen overeen met de motieven van studenten van de educatieve minor; een ander beroep of opleiding trekt meer, en studenten zien betere carrièreperspectieven buiten het onderwijs. Aan het eerst genoemde motief, aantrekkelijkheid van ander beroep, wordt dit jaar een beduidend minder grote rol toegekend dan vorig jaar (2010-2011 82% (zeer) grote rol; 2011-2012 75% (zeer) grote rol.

Tabel 5.11 Keuzemotieven voor werken of studeren buiten het onderwijs (% (zeer) grote rol²³)

	2010-2011	2011-2012
Ander beroep trekt me meer aan	82*	75*
Andere opleiding trekt me meer aan	77	72
Betere carrièreperspectieven buiten het onderwijs	42	43
Meer afwisseling in baan buiten het onderwijs	40	37
Beter salaris buiten het onderwijs	36	37
Toekomst van het onderwijs zie ik somber in	18	21
Weinig aanzien als leraar	17	16
Hoge werkdruk in het onderwijs	16	16
Baan in het onderwijs is fysiek te zwaar	8	7
De eerstegraads lerarenopleiding is te zwaar of lang	5	6
Totaal (n)	1.472	402

Bron: HetStudentenpanel: Onderzoek educatieve minor. Selectie: Alleen indien eerder aangegeven geen plannen binnen onderwijs te hebben.

*Significante verschillen naar meting ($p < 0,05$).

Onder studenten die geen educatieve minor volg(d)en, maar hier wel de mogelijkheid toe hadden, blijkt de meerderheid verder geen plannen te hebben voor een universitaire lerarenopleiding of een latere deelname aan de educatieve minor (88%, zie Tabel 5.12). Daarbuiten geeft nog 6 procent van de studenten die wel de mogelijkheid hadden om een educatieve minor te volgen maar hier niet voor gekozen hebben, aan dat zij wèl van plan zijn om de universitaire lerarenopleiding te gaan volgen. Hoewel zij dus al hebben gekozen voor de richting onderwijs, is de educatieve minor voor hen geen logische of mogelijke tussenstap. Het plan om in de toekomst al dan niet te kiezen voor een educatieve minor of universitaire lerarenopleiding is gedurende de afgelopen twee jaar niet veranderd onder deze groep studenten. Onder studenten die helemaal geen mogelijkheid hebben om in hun opleiding een educatieve minor te volgen, blijkt een aantal toch na de bacheloropleiding een universitaire lerarenopleiding te willen volgen (9%, zie Tabel 5.13). Ook hier zijn geen verschillen naar jaar gevonden.

Tabel 5.12 Ben je van plan om in de toekomst een educatieve minor of universitaire lerarenopleiding te gaan volgen? (%)

	2010-2011	2011-2012
Ja, van plan om de educatieve minor te volgen	6	5
Ja, van plan om een universitaire lerarenopleiding te volgen	9	6
Ja, van plan om eerst de educatieve minor te volgen en daarna een universitaire lerarenopleiding	2	1
Nee, beide niet van plan	83	88
Totaal (n)	1.566	418

Bron: Het Studentenpanel: Onderzoek educatieve minor. Selectie: Alleen indien student de mogelijkheid had te kiezen voor een educatieve minor. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

Tabel 5.13 Ben je van plan om (na je bachelor) een universitaire lerarenopleiding te volgen? (%)

	2010-2011	2011-2012
Ja	6	9
Nee	76	78
Weet ik niet	19	13
Totaal (n)	308	69

²³ Getoonde percentages zijn de samengevoegde antwoordcategorieën 4 en 5 van een vijf-puntschaal.

Bron: HetStudentenpanel: Onderzoek educatieve minor. Selectie: Alleen indien student in de huidige opleiding geen mogelijkheid tot een educatieve minor heeft. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

Een deel van de studenten geeft aan dat zij plannen hebben om een eerstegraads lerarenopleiding te gaan doen (zie Tabel 5.14). Zij kiezen met name voor de lerarenopleiding omdat zij “het beroep van leraar inhoudelijk interessant vinden” (87%), “graag maatschappelijk bezig zijn als leraar” (67%) en “graag willen lesgeven in de bovenbouw” (67%). Redenen die te maken hebben met carrière- en ontwikkelingsmogelijkheden spelen een relatief kleine rol bij de keuze die deze studenten maken voor de lerarenopleiding, bijvoorbeeld “de carrièreperspectieven binnen het onderwijs” (20%).

Tabel 5.14 Keuzemotieven eerstegraads lerarenopleiding (% (zeer) grote rol²⁴)

	2010-2011	2011-2012
Het beroep van leraar vind ik inhoudelijk interessant	83	87
Het maatschappelijk nuttig bezig zijn als leraar	74	67
Ik wil graag lesgeven in de bovenbouw	72	67
Het zelfstandig kunnen werken als leraar	56	60
De hoge baanzekerheid in het onderwijs	59	57
Als eerstegraads leraar heb ik betere carrièreperspectieven	53	50
De flexibele werktijden en/of mogelijkheden tot deeltijd werk	51	50
De afwisseling in het beroep als leraar	62	50
Als eerstegraads leraar heb ik straks een beter salaris	39	43
Ontplooiing- en ontwikkelingsmogelijkheden binnen het onderwijs	40	40
De carrièreperspectieven binnen het onderwijs	23	20
Totaal (n)	160	30

Bron: HetStudentenpanel: Onderzoek educatieve minor. Selectie: Alleen indien student eerder aangeeft plannen voor ULO te hebben. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0,05$).

5.4 Behoud en doorstroom

Ongeveer de helft van de ondervraagde scholen geeft aan pro-actief te zijn om voormalige minorstudenten te behouden (Tabel 5.15).²⁵ De scholen die wél daadwerkelijk actie ondernemen noemen vooral het aanbieden van verdere scholingsmogelijkheden en het begeleiden van beginnende docenten als middelen om de oud student van de educatieve minor voor de school te behouden. Scholen geven echter ook aan dat er dan ruimte in de formatie moet zijn:

“Bij gebleken geschiktheid bij vacature minor benaderen; lopende het jaar vervangingen laten doen (bij ziekte- en zwangerschapsverloven).”

“Bij vacatures [wordt voorgesteld om] deel ervan voor de minor [studenten te] reserveren, wel met daarbij een tijdpad waarbinnen de eerstegraads bevoegdheid wordt behaald.”

²⁴ Getoonde percentages zijn de samengevoegde antwoordcategorieën 4 en 5 van een vijf-puntschaal.

²⁵ Gezien het betrekkelijk geringe aantal scholen in deze analyse/tabel moeten de resultaten met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

“Indien bekwaam en in geval van een vacature bieden wij de mogelijkheid om een eerstegraads bevoegdheid te halen, gefaciliteerd door de school.”

Tabel 5.15 Onderneemt uw school/instelling actie om de beperkt tweedegraads bevoegde leraar (voormalig student van de educatieve minor) te behouden voor uw school?*

	%
Ja	49
Nee	51
Totaal (n)	49

Bron: Quickscan onder vo-scholen.

* Indien men bekend is met/gehoord heeft van de educatieve minor, de school studenten van de educatieve minor stageplekken aanbiedt en er daadwerkelijk studenten van de educatieve minor waren die een stageplek hebben vervuld.

Hoewel niet alle scholen actie ondernemen om de voormalig student van de educatieve minor te behouden, stimuleren de meeste scholen (86%) de student om een eerstegraads lerarenopleiding te volgen (Tabel 5.16)⁷.

Tabel 5.16 Stimuleert uw school de beperkt tweedegraads bevoegde leraar om (eventueel naast een baan als tweedegraads leraar) een eerstegraads lerarenopleiding te volgen?*

	%
Ja	86
Nee	14
Totaal (n)	49

Bron: Quickscan onder vo-scholen.

*Indien men bekend is met/gehoord heeft van de educatieve minor, de school studenten van de educatieve minor stageplekken aanbiedt en er daadwerkelijk studenten van de educatieve minor waren die een stageplek hebben vervuld.

De ervaringen van scholen met studenten van de educatieve minor zijn zo positief dat de meeste scholen de studenten als docent zouden willen aannemen als zij hiervoor de mogelijkheid zouden hebben. Een docent was zo te spreken was over een minorstudent dat hij hoopte dat de student zou solliciteren als er een vacature op de school zou vrijkomen. Er is een geval bekend waarbij dit ook daadwerkelijk is gebeurd. Enkele scholen vullen aan dat een en ander aan de student zelf ligt en dat de praktijk zal uitwijzen of iemand echt een goede docent is. Niet iedere minorstudent komt automatisch voor een baan in aanmerking. Sommige scholen maken als voorbehoud bij de selectie dat er ruimte moet zijn voor extra begeleiding. Ook zou het om kleine vacatures moeten gaan (weinig lessen, weinig klassen) zodat de beginnende docent voorzichtig kan beginnen. Scholen hebben tenslotte ook aangegeven dat ze de studenten die de minor hebben afgerond niet altijd startbekwaam vinden (zie hoofdstuk 4).

Weinig ervaring of negatieve ervaringen met minorstudenten leiden ertoe dat scholen een afwachtende houding aannemen of twijfelen of ze een student die solliciteert zouden aannemen. Ook hier geeft men aan dat het aan de persoon van de student ligt, diens groeipotentie en verder het niveau van de klas waaraan hij les moet geven.

Doorlopende leerlijn

Een aantal scholen ziet de minor als een goede opstap naar de eerstegraads opleiding. Op dit moment wordt ook bij masterstudenten wel eens ervaren dat de afstand tot het lesgeven in het voortgezet onderwijs groot is. Het opdoen van onderwijservaring in de minor om daaropvolgend de master te volgen wordt door meerdere respondenten bij de vo-scholen als ideaal beschouwd. Meerdere scholen wijzen erop dat de minor alleen te kort duurt om startbekwame docenten af te leveren (zie ook hoofdstuk 4).

Ook de universiteiten zien de minor als middel om studenten te werven voor de eerstegraads opleiding. Vanaf de eerste dag wordt aan studenten verteld dat verwacht wordt dat ze doorstromen. Aangezien er in deze evaluatie nog geen gevallen bekend zijn van educatieve minorstudenten die ook de vakmaster al hebben afgerond, is het nog onbekend hoeveel van hen doorstromen in de educatieve master.

Wel is het zo dat universiteiten inspelen op de doorstroom naar de eerstegraads opleiding. Zo worden er doorlopende leerlijnen ontwikkeld of worden er varianten van de master ontwikkeld speciaal voor studenten die de educatieve minor hebben afgerond. Vrijwel overal is de inhoud van de educatieve minor afgestemd op de inhoud van de educatieve master en kunnen minorstudenten vrijstellingen krijgen voor vakken in de master. Het komt voor dat hiervoor van EVC-procedures gebruik wordt gemaakt.

Inductie

Scholen kunnen nog weinig zeggen over beginnende docenten met een beperkte tweedegraads bevoegdheid. De meeste studenten zijn doorgedaan naar een vakmaster die ze pas in het daaropvolgende jaar konden afronden. Wel hebben sommige studenten een aanstelling voor vier uur per week gekregen om ze aan de school te binden.

Verder melden de scholen dat inductieprogramma's wel aanwezig zijn voor startende docenten.²⁶ De paar studenten die na de minor meteen aan de slag zijn gegaan als docent, nemen deel aan dit reguliere inductieprogramma. De scholen erkennen het nut van goede inductie en begeleiding van startende docenten. Juist de studenten van de educatieve minor hebben in hun eerste baan als docent extra en goede begeleiding nodig. *"Maar dat geldt voor alle beginnende leraren",* relateert een docent. *"Het echte leren begint pas als de docent aan de slag gaat."*

Om het effect van de educatieve minor goed in kaart te brengen, is het volgens de universiteiten wenselijk dat de eerste vijf jaar van de loopbaan van studenten die de educatieve minor hebben afgerond nadrukkelijker wordt gemonitord. Zo kan worden gezien of deze studenten verder studeren in een educatieve master, het onderwijs in gaan of juist het onderwijs verlaten.

De vraag naar inductie is in de tweede meting niet gesteld, omdat het nog te prematuur was, zoals de eerste interviewronde al uitwees. Wel is weer naar voren gekomen dat voormalig minorstudenten aan de bestaande inductieprogramma's kunnen deelnemen. Een aandachtspunt is nog steeds dat ze als startende docenten veel begeleiding nodig hebben.

5.5 Concluderend

Om de doelstellingen van de minor te halen is het van belang om te weten wat studenten na afronding van de minor en de bachelor gaan doen: blijven ze in het onderwijs met de beperkte bevoegdheid, kiezen ze voor de universitaire lerarenopleiding of houden ze het onderwijs voor gezien?

Een klein deel van de studenten die de minor en de bachelor hebben afgerond is van plan met de beperkte tweedegraads bevoegdheid in het onderwijs aan de slag te gaan (minder dan 10%). Daarnaast gaf ongeveer 10 procent aan wel met de beperkte tweedegraads bevoegdheid in het

²⁶ Het inductieprogramma is voor beginnende docenten, inclusief studenten die na de minor aan de slag zijn gegaan als docent.

onderwijs te willen gaan werken, maar wel in combinatie met het volgen van een educatieve master.

Een belangrijke groep studenten voor de meerwaarde van de educatieve minor zijn degenen die voor de minor niet van plan waren in het onderwijs te werken, maar dit na het afronden van de minor wel willen. In 2011-2012 gaat het om 21 procent van de deelnemers. Het lijkt er dus sterk op dat de educatieve minor een substantieel deel van de studenten kan interesseren voor de onderwijssector.

De meeste scholen geven aan de minorstudenten graag in dienst te nemen als daartoe de mogelijkheid bestaat, ondanks de begeleiding die zij nog nodig hebben. Sommige vo-scholen geven aan dat de meeste minorstudenten uiteindelijk toch een eerstegraads bevoegdheid willen halen. Hierdoor raken scholen de minorstudenten na afronding van de minor uit het zicht, wat zij jammer vinden. Tegelijkertijd zijn er ook vo-scholen die de studenten vooral stimuleren de eerstegraads bevoegdheid te behalen.

6 Conclusie

In dit onderzoek is onderzocht in hoeverre met de educatieve minor nieuwe doelgroepen voor het werken in het onderwijs worden aangeboord en of de minor leidt tot meer academisch opgeleide leraren in het vo. Daarnaast worden in het onderzoek aanbevelingen gedaan om de aantrekkelijkheid van de educatieve minor en de kwaliteit van de afgestudeerden te vergroten.

Nieuwe doelgroepen

De educatieve minor lijkt inderdaad nieuwe groepen studenten te interesseren voor een carrière in het onderwijs. Een meerderheid van de deelnemers aan de minor geeft als belangrijkste reden voor het volgen van de minor na te gaan of het onderwijs iets voor hen is. Het gaat niet alleen om studenten die toch al van plan waren leraar te worden. Ook studenten die niet vooraf deze ambitie hadden en die geen ervaring hebben in het onderwijs of in het begeleiden van kinderen volgen de minor. Uiteindelijk zegt ongeveer een vijfde van de deelnemers aan educatieve minoren in 2011-2012 dat zij vooraf niet van plan waren om in het onderwijs te gaan werken, maar dit na afronding van de minor wel te willen. De educatieve minor trekt dus niet alleen studenten die al een toekomst in het onderwijs voor zich zien voordat zij aan de minor beginnen.

Meer academisch geschoolde docenten

De educatieve minor kan op twee manieren bijdragen aan een groter aantal academisch geschoolde docenten. Ten eerste doordat studenten die via de bachelor en de minor de beperkte tweedegraads bevoegdheid halen direct in het onderwijs gaan werken. Dit is een nieuwe route tot het leraarschap. Ongeveer 10 procent van de deelnemers geeft aan direct met de beperkte tweedegraads bevoegdheid te willen gaan werken, daarnaast wil nog eens 10 procent al wel gaan werken in het onderwijs, maar dit wel combineren met een eerstegraads opleiding. Daarnaast kan de educatieve minor meer studenten motiveren om de eerstegraads lerarenopleiding te volgen, wat uiteindelijk tot meer academische geschoolde docenten leidt. Of deze laatste route op dit moment al tot meer academisch geschoolde leraren in het onderwijs heeft geleid is op dit moment nog niet te zeggen.

Studenten vinden de educatieve een goede voorbereiding op het lesgeven in de eerste drie leerjaren van het havo en vwo. Over de voorbereiding op het lesgeven in het vmbo-tl zijn zij iets minder positief. Ook zijn zowel studenten als scholen positief over de educatieve als opstap naar de educatieve master.

Hoewel de scholen overwegend positief zijn over de stagiairs die de educatieve volgen, beschouwen scholen degenen die de minor en bachelor hebben afgerond niet altijd in alle opzichten bekwaam als startende leraar. Volgens scholen hebben zij als beginnend bevoegd docent nog veel begeleiding nodig. Over de vakinhoudelijke kennis van de minorstudenten zijn scholen zeer tevreden, maar de pedagogische en didactische vaardigheden moeten nog verder ontwikkeld worden. De scholen vinden de onderwijservaring die in de minor wordt opgedaan kort. Deelnemers aan de minor onderkennen deze noodzaak van begeleiding.

De minor is vooral succesvol als toeleiding naar of voorbereiding op de educatieve master, en dus als instrument om studenten voor het onderwijs te interesseren. Via die weg kan de minor dus bijdragen aan een groter aantal academisch geschoolde leraren. Als directe weg naar de onderwijsarbeidsmarkt, op basis van de beperkte tweedegraads bevoegdheid, plaatsen sommige scholen kanttekeningen bij de minor. Dit vanwege de nog te ontwikkelen pedagogische en

didactische vaardigheden. Daarom luidt een van de aanbevelingen aan universiteiten en scholen in het vo om de begeleiding van de minorstudenten vooral daarop te richten.

Organisatorische aspecten en aanbevelingen

De bekendheid van de educatieve is onder scholen goed. Dit geldt ook voor de bekendheid onder studenten die al over de minor die zij willen volgen hebben nagedacht. Het aantal deelnemers aan de educatieve stijgt, van 275 in 2009-2010 tot ruim 460 in 2011-2012. De educatieve minor lijkt een imago te hebben een zware minor te zijn, wat een belangrijke reden is voor studenten om een andere minor te kiezen. Om het aantal deelnemers aan de minor te vergroten kan overwogen worden niet alleen aan de bekendheid te werken, maar ook aandacht te besteden aan de haalbaarheid voor de student.

Aan de verschillende varianten van minor, zoals het onderscheid tussen blok- en lintmodel, kleven voor- en nadelen. Een duidelijk positief signaal geven de scholen over het in duo's laten stage lopen van de studenten. De scholen die hiermee ervaring hebben zijn hierover zeer positief.

De begeleiding wordt over het algemeen goed gevonden. Scholen hebben de indruk tegemoet te komen aan de behoeften van de stagiairs. De stagiairs bevestigen dit. De meerwaarde van de begeleiding ligt vooral op pedagogisch en didactisch vlak, omdat dat ook de gebieden zijn waar de minorstudenten minder goed op scoren volgens de scholen (in vergelijking tot vakkennis). Hbo-studenten van tweedegraads lerarenopleidingen zijn daarin overwegend verder.

Over de samenwerking tussen scholen en universiteiten zijn beide partijen positief. Vooral het hebben van een aanspreekpunt, wat leidt tot korte lijntjes, wordt door de scholen gewaardeerd. Enkele verbeterpunten die aan de orde komen zijn:

- De communicatie vanuit de universiteit over de opdrachten van de stagiair kan beter niet via de stagiair zelf lopen, maar rechtstreeks tussen school en universiteit.
- Een aantal scholen wenst wat meer afstemming van de stages op de roosters of jaarindeling van de school.
- Ook zouden enkele scholen meer betrokken willen worden bij de selectie van de studenten voor hun school.
- Sommige universiteiten zien verbeterpunten in de beoordeling van de stagiair.

Referenties

Hovius, M., Kessel, N., & Vergunst, N. (2010). *Een nieuwe route naar het leraarschap. Evaluatie startjaar educatieve minor*. Nijmegen: ITS.

Lockhorst, D. & S. Wijers (2012). *De rol van de school in de educatieve minor*. Utrecht: Oberon.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2007). *Actieplan Leerkracht van Nederland. Beleidsreactie op het advies van de Commissie Leraren*.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2011). *Actieplan Leraar 2020*.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2008). *Krachtig meesterschap. Kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008-2011*.

Tweede Kamer der Staten Generaal (2009), Werken in het onderwijs. Brief van de staatssecretaris van onderwijs, cultuur en wetenschap, 27923 nr. 75, 20 maart 2009.

Bijlage I Onderzoeksvragen

Er zijn ten aanzien van vijf onderwerpen centrale vragen (A tot en met E) geformuleerd. Uit deze hoofdvragen vloeien één of meer deelvragen voort.

Onderwerp: Nieuwe doelgroepen aangeboord?

A. Hoe ziet de instroom van de educatieve minor er uit?

1. Leidt de invoering van educatieve minor ertoe dat studenten voor het onderwijs kiezen die dat vóór de educatieve minor niet hebben overwogen?
2. Waarom kiezen studenten voor de educatieve minor? Leidt de invoering van de educatieve minor ertoe dat studenten die oorspronkelijk voornemens waren een eerste of tweedegraads bevoegdheid te behalen, nu kiezen voor (enkel) de beperktere bevoegdheid die met de educatieve minor wordt verkregen?
3. Zijn bachelorstudenten die de minor (nog) niet volgen, bekend met de educatieve minor en overwegen ze die minor te volgen?
4. Overwegen bachelorstudenten die de minor niet volgen, wel de universitaire lerarenopleiding te volgen? Waarom hebben ze dan niet voor de minor gekozen?

Onderwerp: Doorstroom na de minor

B. Welk vervolgtraject kiezen bachelors die de educatieve minor hebben gevolgd (blijven ze in het onderwijs met de beperkte bevoegdheid, kiezen ze voor de universitaire lerarenopleiding of houden ze het onderwijs voor gezien)?

1. Gaan bachelors met de genoemde beperkte tweedegraads bevoegdheid aan het werk als docent in vmbo-tl of de eerste drie leerjaren van havo en vwo? (Evt. naast een masteropleiding)
2. Stromen bachelors die de educatieve minor met goed gevolg hebben doorlopen, aansluitend of op een later moment door naar de (eerstegraads) universitaire lerarenopleiding?
3. Heeft de minor de verwachtingen van de studenten waargemaakt?
4. Hoe beïnvloeden de stageschool en de universiteit de keuze van studenten voor wat betreft de vervolgstappen die zij zetten na afronding van de educatieve minor (lesgeven, vak of educatieve master, anders)?
5. Welke motieven, verwachtingen en ervaringen spelen een rol bij de keuze om na afronding van de bachelor met daarbinnen een educatieve minor al dan niet een carrière in het onderwijs te ambiëren?

Onderwerp: Kwaliteit

C. Zijn de bachelors met een educatieve minor voldoende toegerust voor het werken in het onderwijs?

1. Vinden bachelors die via de educatieve minor een beperkte tweedegraads bevoegdheid hebben verkregen dat zij voldoende toegerust zijn voor hun lesgevendende taken in de eerste drie leerjaren van havo en vwo en in de theoretische leerweg van het vmbo?
2. In hoeverre wijken zij daarin af van de eerste- en tweedegraads opgeleiden?
3. Hoe oordelen de schoolleiding en collega's van de (aanstaande) leraren algemeen vormend onderwijs (avo) over de kwaliteit van deze (aanstaande) leraren ook in relatie tot de bekwaamheidseisen voor de tweedegraads docent? Hoe open staan de collega's voor leraren met deze bevoegdheid?

4. In hoeverre verschilt hun oordeel over de leraren avo van hun oordeel over de eerste- en tweedegraads opgeleiden?
5. Hoe zijn de educatieve minoren georganiseerd?(o.a. inrichting van het curriculum, samenwerking met de vo-scholen, voorlichting aan de potentiële doelgroep).

Onderwerp: Begeleiding studenten en beginnende leraren algemeen vormend onderwijs (avo)

D. Worden de studenten en beginnende leraren die de educatieve minor hebben gevolgd, voldoende begeleid door de opleiding en vo-school?

1. Hoe begeleiden vo-scholen en universiteiten de educatieve minorstudenten? Wijkt dit af van de begeleiding van reguliere studenten/beginnende leraren?
2. Wat voor inductieprogramma bieden de vo-scholen de beginnende docenten AVO, eventueel in samenwerking met de universiteit?
3. Voorziet dit in de behoefte van de beginnende docenten? (Wat gaat goed/niet goed?)

Onderwerp: Verschillen in resultaten tussen universiteiten en vo-scholen

E. Zijn er verschillen in instroom, doorstroom, kwaliteit en/of begeleiding die voortkomen uit verschillen in achtergrondkenmerken (opleidingsschool, jaar waarin de minor wordt gevolgd, model van de minor, aantal minoren op de stageschool)?

1. Zijn er verschillen in resultaten tussen studenten die al dan niet op opleidingsscholen hun stage hebben gelopen?
2. Zijn er verschillen in resultaten tussen opleidingen die met het blok- of lintmodel werken?
3. Zijn er verschillen in resultaten tussen studenten die alleen of met meerdere educatieve minorstagiairs op dezelfde vo-school worden geplaatst?

Bijlage II Onderzoekopzet nader bekeken

Internetenquête studenten van de educatieve minor

In 2010-2011 zijn studenten die deelnemen aan de educatieve minor benaderd om een internetenquête in te vullen over hun ervaringen in de minor en toekomstverwachtingen en mening over de minor. Om studenten uit te kunnen nodigen zijn allereerst contactpersonen voor de educatieve minor aan de universiteiten benaderd. Een deel van de instellingen (7 universiteiten) koos ervoor de studenten zelf een mail te sturen. Voor een aantal instellingen is met behulp van de door deze instellingen geleverde e-mailadressen door ResearchNed een e-mail verstuurd aan de studenten (4 universiteiten). In beide gevallen is een (nagenoeg) gelijke uitnodiging gestuurd met een unieke inlogcode per student. In totaal zijn zo 335 studenten benaderd om de vragenlijst in te vullen. Het responderen verliep betrekkelijk moeizaam, mogelijk veroorzaakt door drukte bij studenten net voor de zomervakantie. Na het rappel zijn uiteindelijk 128 studenten van de educatieve minor met de vragenlijst gestart (bruto respons 38,2%) en hebben 109 studenten deze volledig ingevuld. Dat is een netto responspercentage van 32,5 procent.

Ook in 2011-2012 zijn studenten benaderd die de educatieve minor volgen. Net als in 2010-2011 hebben zij een internetenquête voorgelegd gekregen waarin zij hun ervaringen in de minor en toekomstverwachtingen en mening over de minor konden delen. Zes instellingen hebben de uitnodigingsmail voor het onderzoek zelf verstuurd; zeven instellingen hebben gebruik gemaakt van de mogelijkheid om via ResearchNed de uitnodigingsmail aan de studenten te versturen. In totaal zijn 469 studenten benaderd in de periode juni-juli 2012. Er is eenmaal een rappel verstuurd. Uiteindelijk zijn 166 studenten die een educatieve minor volgen met de vragenlijst gestart (bruto respons 35,4%) en hebben 136 studenten deze volledig ingevuld. Dat is een netto responspercentage van 29,0 procent.

Onderstaande tabel toont het aantal studenten aan de educatieve minor in studiejaar 2010-2011 en 2011-2012, evenals de respons per universiteit. Daarnaast is de wijze van benadering weergegeven (direct via e-mail door ResearchNed of via e-mail door instelling).

Tabel Bijlage II 1 Wijze van benadering en responsoverzicht per instelling

	Wijze van benadering	2010-2011		2011-2012	
		Aantal studenten benaderd	Netto respons	Aantal studenten benaderd	Netto respons
Erasmus Universiteit Rotterdam	Via instelling (2010-2011) / Direct (2011-2012)	40	13	42	20
Radboud Universiteit Nijmegen	Direct	23	14	40	12
Rijksuniversiteit Groningen	Direct	53	11	32	9
Technische Universiteit Eindhoven	Via instelling	9	-	23	-
Universiteit Leiden	Via instelling	60	13	60	29
Universiteit	Direct	2	-	8	1

	Wijze van benadering	2010-2011		2011-2012	
		Aantal studenten benaderd	Netto respons	Aantal studenten benaderd	Netto respons
Maastricht					
Universiteit Twente	Via instelling	10	3	21	4
Universiteit Utrecht	Via instelling	75	33	67	4
Universiteit van Amsterdam	Via instelling	29	8	60	15
Vrije Universiteit Amsterdam	Via instelling	16	6	32	12
Wageningen Universiteit	Direct	18	8	28	11
Technische Universiteit Delft	Direct (2011-2012)			50	17
Open Universiteit	Direct (2011-2012)			6	2
Totaal		335	109 (32,5%)	469	136 (29,0%)

Bron: Enquête Studenten Educatieve Minor 2010-2011 en 2011-2012.

Internetenquête Het Studentenpanel

Zowel in studiejaar 2010-2011 als in 2011-2012 zijn ook studenten buiten de educatieve minor betrokken in de evaluatie. Hiervoor is gebruik gemaakt van een studentenpanel onder beheer van ResearchNed dat een representatieve afspiegeling vormt van de Nederlandse studentenpopulatie in het mbo, hbo en wo. Voor dit onderzoek is een steekproef getrokken uit het panel²⁷. Daarbij is een selectie gemaakt van niet-eerstejaars studenten aan wo-instellingen waar de educatieve minor wordt aangeboden. Verder zijn studenten aan lerarenopleidingen in deze steekproef buiten beschouwing gelaten.

In 2010-2011 zijn in totaal 5.797 studenten initieel uitgenodigd om de internetenquête in te vullen. Het veldwerk onder het panel liep in de periode mei - juni 2011. Daarin is één keer gerappelleerd. Uiteindelijk vulden 1.856 studenten de enquête volledig in (netto respons 32%). In 2011-2012 zijn in totaal 1.998 studenten initieel uitgenodigd om de enquête in te vullen. Het veldwerk liep in juni 2012 en ook dit jaar is één keer gerappelleerd. De enquête is door 525 studenten volledig ingevuld (netto respons 26%).

Met deze vragenlijst onder Het Studentenpanel is in kaart gebracht waarom studenten, die daar wel de mogelijkheid toe hadden, niet hebben gekozen/kiezen voor de educatieve minor.

Quicksan vo-scholen

De quickscan geeft de ervaringen van vo-scholen met minorstudenten weer. Het veldwerk voor dit deel van het onderzoek liep in de periode maart - april 2011. Voor deze enquête zijn 634 uitnodigingen per e-mail verstuurd. Daarna is twee keer elektronisch gerappelleerd.

Uiteindelijk vulden 180 directieleden de internetenquête volledig in (28,4%). In de analyse is geen weging toegepast, omdat de verdeling van de responsgroep op een aantal belangrijke kenmerken

²⁷ Voor het tweede onderzoeksjaar is vanwege de lagere responsbereidheid binnen het panel gekozen voor een kleinere, maar gerichtere steekproef. Per universiteit die de educatieve minor aanbiedt zijn 200 studenten geselecteerd om de enquête in te vullen.

(schoolgrootte, stedelijkheid, regio, denominatie en schooltype) niet afwijkt van de verdeling op deze kenmerken in de populatie. Kortom: de respons is representatief.

Met behulp van de quickscan onder directiepersoneel in het voortgezet onderwijs zijn scholen geselecteerd die één of meerdere studenten van de educatieve minor begeleiden.

Verdiepende telefonische interviews met vo-scholen

Om meer inzicht te krijgen in de verschillende aspecten van de educatieve minor en om de ervaringen van de vo-scholen in kaart te brengen zijn verdiepende telefonische interviews met vo-scholen uitgevoerd. Per school is een één (begeleider) of meerdere (collegadocenten) respondenten per school gesproken. Aan de orde kwam onder meer de wijze van begeleiding van minorstudenten, oordelen over de kwaliteit van deze studenten, de organisatie van de minor en de samenwerking tussen vo-scholen en universiteiten.

In het schooljaar 2010-2011 zijn tien scholen geïnterviewd, waarvan vijf geaccrediteerde opleidingsscholen. In 2011-2012 zijn er onder achttien scholen vraaggesprekken gevoerd, waarvan tenminste twee opleidingsscholen. Twee hebben ook aan de eerste meting deelgenomen. In totaal zijn 26 vo-scholen geïnterviewd.

De gesprekken zijn gehouden met één of meer respondenten per school. Zowel stagecoördinatoren, schoolbegeleiders e.d. als vakdocenten zijn geïnterviewd. Onderstaande tabel bevat een overzicht van de functies van de respondenten van vo-scholen.

Tabel Bijlage II 2 Functies van de respondenten van vo-scholen

Categorie/ functie *	Aantal	Totaal per categorie gespecificeerd	Totaal per categorie niet gespecificeerd
<i>Organisatie & coördinatie</i>		25	4
-stagecoördinatoren	5		
-stagebegeleiders	4		
-stageloket	1		
-schoolopleiders	10		
-opleidingsdocenten	2		
-begeleider op school	3		
-niet gespecificeerd	4		
<i>Uitvoering</i>		11	
-vakcoaches *	11		
<i>Overige functies</i>		2	
-algemeen of vestigingsdirecteur	2		

*Scholen en universiteiten hanteren in relatie tot de educatieve minor diverse benamingen voor één en dezelfde functie, zoals stagebegeleider, ook wel o.a. begeleider op school (BOS) genoemd, en vakcoach ofwel werkplekbegeleider of schoolpracticumdocent (SPD).

De interviews zijn semigestructureerd afgenomen. De periode van dataverzameling liep van half april tot en met half juni 2011 en in de periode april - mei 2012.

Telefonische interviews en groepsinterview met universiteiten

Het perspectief van de universitaire lerarenopleidingen (ulo's), de aanbieders van de educatieve minor, is tijdens de eerste meting onderzocht door middel van het beoogde aantal van zes telefonische interviews. Daarmee heeft de helft van de aanbieders van de educatieve minor in het studiejaar 2010-2011 deelgenomen aan deze fase van het onderzoek. De respondenten waren in

alle gevallen werkzaam als coördinator én als (vak-) docent en daarmee op zowel organisatorisch als inhoudelijk vlak betrokken bij de educatieve minor.

In de tweede meting is met de universiteiten een groepsgesprek gevoerd, waaraan door negen vertegenwoordigers van in totaal acht universiteiten is deelgenomen. Dit groepsgesprek heeft in april 2012 plaatsgevonden. De vijf andere universiteiten die de educatieve minor ook aanbieden, hebben op het gespreksverslag kunnen reageren. Met de ontvangen reacties is in deze rapportage rekening gehouden.

De interviews en het groepsgesprek zijn gevoerd volgens een semigestructureerd protocol. In beide metingen samen is in totaal met twaalf van de dertien universiteiten gesproken.

Bijlage III Spreiding en aantal geïnterviewde vo-scholen per universiteit eerste en tweede meting

Tabel Bijlage III 1 Spreiding en aantal geïnterviewde vo-scholen per universiteit als aanbieder van de educatieve minor

Ligging / Universiteit	Aantal geïnterviewde vo-scholen *
<i>Noord</i>	
-Rijksuniversiteit Groningen	4
<i>Oost</i>	
-Universiteit Twente	2
<i>Noord-west</i>	
-Universiteit van Amsterdam	3
-Vrije Universiteit	3
<i>Zuid-oost</i>	
Radboud Universiteit	0
<i>Zuid</i>	
-Maastricht University	3
<i>Zuid-west</i>	
-Erasmus Universiteit	4
-Universiteit Leiden	3
-Technische universiteit Delft	2
<i>Midden</i>	
-Wageningen University	3
-Universiteit Utrecht **	11
<i>Overige</i>	
-Open universiteit	0
<i>Onduidelijk</i>	1

*Enkele scholen hebben studenten van twee universiteiten

**De Universiteit Utrecht biedt de educatieve minor ook aan studenten van de Universiteit van Tilburg, die de minor zelf niet in het programma heeft.

Bijlage IV Aantallen studenten van de educatieve minor en andere stagiairs op vo-scholen (interviews tweede meting)

In de studie jaren 2010 -2011 en 2011-2012 zijn naar schatting 107 à 116 minorstudenten met hun stage gestart op de achttien scholen (Tabel IV 1).²⁸ Deze scholen zijn in de tweede meting geïnterviewd. Tussen de acht en tien studenten hebben hun stage afgebroken.

Tabel Bijlage IV 1 Schatting aantal stagiairs van de educatieve minor per vo-school in 2010-2011 en 2011-2012*

Aantal minorstudenten per school	Aantal scholen
1 - 3	7 - 8
4 – 7	4 of 5
8 - >	4 of 5
Onbekend	1

Bron: interviews vo-scholen tweede meting evaluatie educatieve master

*Aantal stagiairs van de educatieve minor, exclusief uitvallers, op de achttien scholen die bij de tweede interviewronde betrokken waren.

Uiteindelijk hebben in totaal minstens 97 minorstudenten op de achttien scholen stage gelopen, variërend van 1 tot 14 en, als uitzondering, 21 per school. In dezelfde periode hebben ten minste ca. 159 studenten van andere lerarenopleidingen op veertien van de achttien scholen stage gelopen (Tabel IV 2).²⁹ Van 144 à 149 andere stagiairs konden de respondenten niet aangeven of ze al dan niet afkomstig waren van lerarenopleidingen (hbo- of wo/master).

Tabel Bijlage IV 2 Schatting aantal stagiairs van lerarenopleidingen* in 2011-2012

Type lerarenopleiding	(Minimum) geschat aantal stagiairs*
educatieve master	97
wo-lerarenopleiding - masterniveau	47 à 52
hbo-lerarenopleiding	112

Bron: interviews vo-scholen tweede meting evaluatie educatieve master

*Het betreft educatieve minorstudenten op de achttien scholen en andere aankomende leraren op veertien van de achttien scholen die bij de tweede interviewronde betrokken waren.

²⁸ Gezien zowel het geringe aantal scholen als de grove schattingen van de aantallen stagiairs moeten de resultaten met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

²⁹ Gezien zowel het geringe aantal scholen als de grove schattingen van de aantallen stagiairs moeten de resultaten met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas